

МИКИТА
ГОДОВАНЕЦЬ

МИКИТА
ГОДОВАНЕЦЬ

Байки

Київ
«Радянський
письменник»
1987

84Ук7-5
Г59

В книгу Никиты Годованца (1893—1974) — известного мастера юмора и сатиры, одного из зачинателей украинской басни — вошло все лучшее из его творческого наследия. В оригинальных баснях остроумно, с иронией и сатирической остротой высмеиваются носители антинародных взглядов и обычаев.

РЕДАКЦИОНА КОЛЕГІЯ:

*І. Ф. Драч, В. Р. Коломієць, Л. В. Костенко,
Р. М. Лубківський, О. В. Лупій, Л. М. Новиченко,
Б. І. Олійник, П. М. Перебийніс*

*Упорядкування, вступна стаття та примітки
І. В. Зуба*

Рецензент С. А. Крижанівський

Г $\frac{4702590200-120}{M223(04)-87}$ 100.87

© Видавництво «Радянський письменник», 1987

БАЙКА ЛЮБИТЬ ЗАВЗЯТИЙ ТРУД

1.

Ім'я Микити Павловича Годованця критика називає серед популярних і широко знаних майстрів української сатири і гумору — в колі Остапа Вишні і Юрія Вухналя, Степана Олійника і Олександра Ковіньки, Сергія Воскресенка й Анатолія Косматенка та ін. Талановитий поет-байкар, він залишив по собі чималу творчу спадщину, яка засвідчує піднесення української радянської байки на рівень сучасних вимог до сатири і гумору загалом і до алегоричного жанру зокрема. Втім, всенародне визнання і шана прийшли до поета не одразу, від перших кроків у літературі, а з роками тривалої, напруженої і плідної праці.

Народився Микита Годованець 26 вересня 1893 року в с. Вікнина на Поділлі в селянській сім'ї. Після навчання в церковно-парафіяльній школі вступив до учительської школи в с. Степашках (1906 р.), де розпочинає своє ознайомлення з творами української, російської та інших літератур. Уже в зрілі свої роки байкар згадував, відповідаючи на анкету журналу «Радянське літературознавство», про те, як у 1907 році вчитель дав йому почитати цікаву книжку. «Ухопив я обома руками цю книгу, — продовжує письменник, — і бігцем подався в шкільний сад, захопивши з собою якийсь підручник та зошит, припустився під яблуною. То був «Кобзар» Тараса Шевченка. Ні про Шевченка, ні про «Кобзар» я ще нічого не чув.

Розгорнув, читаю... О матінко! Українська книжка! Чисто ж так моя мати говорить! Звикаю до незнайомого правопису, читаю один вірш, другий, третій. А серце горить, грає, кипить. Ой, як же гарно, як цікаво! Та просто ж як! Ёй-бо, і я так можу писати! Ухопивш олівця та зошит, починаю мережити, наслідуючи автора...»¹ Це були перші літературні захоплення учня вчительської школи та й, напевно, перші спроби власного віршування.

Закінчивши навчання, М. Годованець працює сільським учителем, багато читає й наполегливіше береться до писання віршів. У 1913 р. перші проби його пера були надруковані в київському тижневику буржуазно-ліберального напрямку «Маяк», який містив на своїх сторінках твори молодих тоді П. Тичини, Я. Мамонтова, О. Слісаренка та ін.

Праця на селі, щоденне спілкування зі школярами, пізнання побуту, нелегких турбот і сподівань сільських, вслухування в соковиту і колоритну мову людей давали молодому вчителеві знання життя, зміцнювали його переконання віддавати всі сили, здібності народові. Він шукав свій шлях у літературі, охоче займався громадсько-освітньою роботою. В 1914 році, згадував Годованець, він «часто улаштовував у школі самодіяльні вечори для школярів та їхніх батьків (це було в селі Маньчжурія на Гайсинщині)», на яких читав «байки Глібова і Крилова, співомовки Руданського, свої вірші, вірші з «Маяка»... і незмінно — «Кобзар»».²

М. Годованець популяризує серед своїх слухачів літературну українську і російську класику, сам, осягаючи її ідейну й художню силу, вчиться писати лірику, віршовану сатиру (згадаємо сатиричний вірш 1914 р. «Закохані у... гроші», спрямований проти чорносотенців та інших ворогів трудового народу).

¹ Рад. літературознавство, 1964, № 2, с. 13—14.

² Там же.

На початку першої світової війни М. Годованець був призваний на військову службу. Після Лютневої революції він перебував в м. Ревелі (Талліні), де обирається до Ради робітничих і солдатських депутатів, провадить громадську роботу, тут же співробітничав у місцевій пресі, друкує вірші українською та російською мовами. Скоро він переїздить до Кам'янця-Подільського, де вчителює, продовжує свою літературну працю, виступає з поезіями на сторінках місцевої преси. В його віршах, нерідко недосконалих і позначених впливом інших поетів, дедалі сильніше звучать мотиви класової боротьби, перебудови світу, оновлення життя, започаткованого великим Жовтнем.

У ранній період творчості М. Годованець написав порівняно небагато віршів. Є з-поміж них вдалі ліричні та сатиричні поезії (твори цього періоду докладніше проаналізував Юрій Петров у книжці «Байкар Микита Годованець» — К., 1963), втім, справедливо буде сказати, що для молодого поета це був час літературного навчання, час шукань і своєї дороги, і свого жанру, своїх, відповідних талантові, літературних форм.

У 1920 році трапилася подія, яка мала якщо не вирішальне, то принаймні велике значення для подальшої творчості Годованця. На замовлення політвідділу 41-ї стрілецької дивізії Червоної Армії, що визволила Кам'янець-Подільський від контрреволюційних військ, він переклав кілька творів російського поета-правдиста українською мовою. Книжка вийшла окремим виданням — «Дем'ян Бідний. Байки і вірші». Ознайомлення з соціально гострими байками і віршами російського поета сприяло тому, що М. Годованець у своїй творчості віддає перевагу над іншими жанрами байці. Так, він пише і гумористичні, закличні, декларативні поезії-агітки, та все ж основною сатиричною його зброєю в боротьбі з класовим ворогом, з негативними явищами в житті стає байка. Помітні й перші Годованцеві успіхи — досить ска-

зати, що протягом буквально кількох років поет видає до десятка збірок, як-от: «Незаможник Клим» (1927), «До добробуту і культури» (1928), «Парася на парастасі» (1929), «Будяки», «У колективі!» (1930), «Трактор і Рало» та ін.

Байка М. Годованця цього часу всіма своїми ідейно-тематичними зацікавленнями пов'язана з потребами і прямуваннями тогочасного життя. Тематичні обрії, проблематика її — загалом типові для тодішньої гумористики, що утверджувала нові, соціалістичні, колективістські засади в суспільному будівництві, дружні, товариські взаємини між людьми, ідеї співробітництва між містом і селом тощо і водночас піддавала висміюванню приватно-власницьку психологію, культурну відсталість, бюрократизм та інші вади і явища, несумісні з ідеями нового, радянського ладу. Вони, поетові персонажі та антигерої, виступають у байках як носії ворожих чесним радянським людям поглядів, принципів, звичок. Василик Чередник (байка «Василик») — це нахабний хитрун, що пробивається «по життєвій дорозі На нашім возі», ще й ласує калачами; спритна Ласиця краде в селянському дворі курчаток і вміло ховається «у Квочки під крилом» («Ласиця»); байдужий до господарювання Грицько тримає в себе на городі, немов для виставки, бур'яни: «В кишені руки заховає: — Іще поколеться, буває...» («Осот»); це, зрештою, ледар у колгоспі, який, побачивши нові машини, солодко «філософствує»: «Машинам труд передамо. Тоді — боками лежимо!» («На колгоспному току»). Правдиві типи виведено в байках, правдиві ситуації й колізії змальовує автор, непримиренний у ставленні до всіляких неподобств і негараздів на життєвій ниві.

Байка Годованця відтворює атмосферу боротьби, пафос непримиренних зіткнень віджилого, негативного і нового, позитивного. В ній відчутні ентузіазм і натхнення активістів молодого Радянської влади, заохочення й поклики до безутомної діяльності людини задля громад-

ського добра. Не випадково у байці часто розробляються сюжети, пов'язані з пориванням персонажів до мети, з їхньою корисною будівною роботою. Часто автор і зіставляє, контрастно «порівнює» епізоди справжньої, «позитивної» діяльності персонажів з епізодами чи вчинками протилежного характеру. Як це бачимо, скажімо, в байках «Хміль і Кабачиння», «Люшня», «Щигля» та ін.

Персонаж Хміль, за авторською характеристикою, «неспокійну вдачу мав», «душею рвався в височінь», тоді як Кабачиння, на противагу йому, сповідує інше «правило»: не може «відірватись від землі», боїться висоти, власне ж, зростання. Подібна ситуація осмислюється в байці «Щигля»: мале пташа поривається «на свято радісне весняне», де «світ ясний», та його запал намагається остудити Одуд: «Ха-ха! Ти записалося в співці?...» Чи взяти й наступну байку — про випадок із чванькуватою Люшнею, — вона кепкувала над різними частинами воза, що «з базару... веселий торохтів», і сама потрапила в халепу («Люшня»). Написані у своєрідній, докладно-оповідній манері, з чітко поданими діалогами персонажів, байки сприймаються як заклик до сучасника чинити у різних ситуаціях у відповідності з нашими принципами, з нашим соціалістичним ідеалом. Мораль, говорить автор у байці «Хміль і Кабачиння», зводиться до простої істини:

Візьміть у Хмеля звичку золоту:
Не відриваючись від матері-землі,
І головою, і душею рвітьесь в висоту!

Повчання і заклик, звернений до сучасника, нагадування про нехай і не такі вже вагомі, але практичні життєві уроки несуть у собі й твори про Щигля та Одуда, й ряд інших.

Є в Годованця і яскравіше описані типи, із влучно підміченими рисами морально-соціального характеру, як, приміром, це бачимо в байці «Перебудова». До речі, завважимо на прикладі цього твору цікавий факт, а саме:

датується він 1932 роком, але, готуючи байку до перевидання у двотомнику (1968 р.), автор так ґрунтовно переробив її, що, по суті, мало що тут залишилося од тексту першопублікації. Вимогливість і вимогливість!—так можна сказати про підвищення художніх критеріїв у Годованцевій творчості. Зате ж і гранично чітко вияскравлено риси демагога-пристосуванця, який співав-виспівував про «стремління чисті», «творчий рух», «вогністі» помисли та свою рішучість... йти вперед й інших за собою вести і який, проте, на практиці показав інший «приклад»:

—...Топчу в душі старе,
Що у полон бере...
За мною всі! В нову дорогу рвусь!
Пе-
ре-
бу-
до-
ву-
юсь!—
Базіка мовив правду щиру:
Перебудовує
собі
квартиру.

Уже на початку свого творчого шляху М. Годованець випробовує і зброю політичної сатири. В байці «Два Сичі» (1920) він шукає засобів «переведення» звично-побутових реалій у русло сатиричного зображення явищ політичного характеру. І зображені байкарем Сичі постають політичними недругами радянських людей. Побачивши виставку наших досягнень, вони голосно кричать: про виставку (тобто досягнення) хтось набрехав, немає там нічого цікавого. То хай і так, мовить автор і зіставляє алегоричне дійство з відповідними політичними ситуаціями: оті ж Сичі — «пани і паничі» — заперечують наші звершення не тому, що все добре в нас «бачить незугарні», ні, не тому — просто «Їм у вічі наше світло б'є!»

Певна річ, не можемо не завважити, що в ранній творчості М. Годованця далеко не так повно і яскраво, як у повоєнний період, виявляються примітні її особливості — змістова ґрунтовність і художня оригінальність алегоричної оповіді, мальовничість зображення, розмовно-фразеологічна і стильова колоритність мови, багатство барв, відтінків гумористичного, сатиричного, іронічного слова. В своїх шуканнях поет спізнавав радість знахідок, але знав і гіркоту втрат. І його успіхи, зауважувалось у критиці, завдячують не так майстерності виконання (задумів.—І.З.), як актуальності тематики. Це розуміє і сам автор. Він цілком справедливо вважає довшню творчість «підготовчим класом у школі байкарської праці»¹.

2.

Від середини 50-х років в біографії М. Годованця розпочинається період напруженої, активної і плідної творчості. Письменник видає одну за одною збірки: «Байки» (1957), «Осел на хаті» (1958), «Байки» (1960), «Заяча математика» (1961), «Вужі під яслами», «Байки» (1963), одностомник (1964) і двотомник вибраних творів (1968), здійснює переспіви та переклади з байкарської спадщини зарубіжних майстрів, виступає зі статтями в пресі, головним чином з проблем утвердження байки на передових позиціях сучасності, веде громадську роботу. І хоча в ці похилі літа його дедалі частіше діймали хвороби, поет працює багато, з неабияким завзяттям і натхненням.

В умовах демократизації суспільного життя, підвищення громадянської активності, пов'язаних з рішеннями ХХ з'їзду нашої партії, М. Годованець наполегливо дбає про актуальність байки, відгострює перо гумориста,

¹ *Іван Дузь*. Із джерел народної мудрості. У кн.: Микита Годованець. Байки у двох томах.— К., 1968, с. 16.

сатирика. Власне — творить свою байку, з притаманими їй рисами, особливостями. Вона стає поетичним роздумом з приводу важливих для суспільства проблем, збагачується філософією практичного буття людини праці, її інтелектуальним досвідом. Вона соціальна, сучасна за своїм пафосом і «предметна», художньо оснащена в розумінні поетичному. Вона в непоодиноких випадках засвідчує ліризм сприйняття і зображення дійсності.

М. Годованець орієнтувався на творення байки, яка була б повноправним родом поезії і яка якнайкраще відповідала б на запити сучасного життя. В полі його зору — бюрократи і підлабузники, окомалиювачі і хабарники, злодії, рвачі, демагоги, обивателі, п'яниці, ледарі, загалом численні антигерої, носії ворожих нам поглядів, звичок, переконань. Байка поета виходить і на обшири міжнародної політики — висміює служителів буржуазної пропаганди, верховодів агресивного імперіалізму, підступних недругів з буржуазно-націоналістичного табору. Вона, здається, не оминає жодних турбот і зацікавлень передової радянської людини, сповнюється кров'ю і плоттю живого життя, адже тільки й може поставати на його ґрунті, адже тільки й може досягати виховної, естетичної снаги, перебуваючи у непорушних зв'язках із його турботами і прямунням.

Влучність і гострота, мудрість і розважливість — невід'ємні ознаки Годованцевої байки. В одній із «програмних» своїх байок — «Сатира» — він спеціально порушує цю тему. Передаючи сперечання Бджоли і Гадюки про те, як і з якою метою вони орудують жалом (Гадюка: «А вкусиш — спухне, та й усе. От я: укус мій смерть несе!»; Бджола: «Крім люті й зла, і серце, й розум треба мати!»), автор завершує цей епізод розважливим роздумом:

Коли жалом сатира коле
І в ній отрути й злості досить є,
А розуму і серця не стає,
То з неї нам добра не бачити ніколи.

Розміркування байкаря має, по суті, і теоретичний, і практичний сенс.

Так само і байки «Хрін і Морква», «Сміх на службі», «Вечірня пригода» дають уявлення про погляди і творчі принципи Годованця-сатирика — поборника дієвості, гостроти сатири, ґрунтованої на принципах партійності й народності. Ось, приміром, блискуче, в дусі байкарської традиції розіграна сценка у «Вечірній пригоді». Поспішаючи до милої вдовиці Маринки, Гриць забрьохався в дорозі, і його зі сміхом зустрів Маринчин хлопчина: «Ха-ха! Замазався в баюрі? Казала ж ти — не любиш замазурів?», за що й постраждав, при тому ще й мусив запам'ятати материну науку: не вказувати на дядька пальцем, сміятися непомітно, «в рукав». Байкар влучно поєднує цікаву побутову сценку з узагальненням, що стосується сатири: «Сказав би я вдові: — Який то в біса сміх у рукаві!»

Створюючи в байці «Сміх на службі» персоніфікований образ Сміху, М. Годованець показує його муки після того, як він пішов «на службу» до одного митця, — не по ньому та «служба», бо приладили «На рот... сурдинку», бо повчають, вказують, як йому вестися й т. п.:

...Чекай вказівки — смійсь а чи не смійсь,
Повище взяв, то б'ють за недогоду:
«Не вмівш,— кажуть,— ти сміятись для народу!»
Утратив волю я, всього там бійсь,
Де й ділась гострота і сила,
І дзвінкість джерелом не біла.
Я став нудним орлом
З поламаним крилом.

Ні, стверджує байкар, за таких регламентацій Сміх нічого не досягне, Сміх же справжній — «слуга, і друг, і син народу», він над усе шанує «і дзвінкість, і свободу».

Звертаючись до літературно-мистецьких тем, М. Годованець послідовно утверджував принципи партійності, народності, ленінської ідейності. Звідси — і його суджен-

ня про призначення сатири і гумору, звідси — і напуття молодшим побратимам-сатирикам: «Хай з хрону вашого ще більш, ніж досі, Рясний б'є піт і свердлом крутить в носі!» («Хрін і Морква»), звідси — і сатирично-алегоричне висміювання тих, хто зарозуміло ставиться до власних творчих заслуг, уникає критики чи скочується до заробітчанства, підлабузництва, самовихваляння тощо.

Байка «Соловей у приймах» тлумачить начебто звичайні життєві речі: Соловей закохався в Курочку і, нехтуючи всім довколишнім світом, безоглядно поривається туди, де зазвичай побутує його кохана. Застережні слова Шпака, який не радить відриватись од рідного середовища, сприймаються як антитеза до того, з чим може зустрітись Соловей «у приймах»:

Не варто навіть для любові
Мінять життя у радісній діброві,
Де в сяйві місячним тріпочуть дерева,
Де кожна травонька і пахне, і співа.
Ти жити взаперті не звик,
Як будеш там співати і літати?..

Ми говоримо, що Годованцева байка потрактовує літературно-мистецьку тему. Так, потрактовує саме її. Але якого універсалізму і яких узагальнень може сягати байка?! Не лише ж митців стосується її визначальна мудрість (як ведеться в сатирі, мудрість од протилежного): «Соловей мов глузд утратив: «В курник! В курник! В курник!» Співець утратив рідний ґрунт, друзів — утратив, нагадує в моралі те автор, і свій таланти, і життя: «Ожив би Соловей — ніколи на віку Він не шукав би щастя в курнику».

За своєю поетичністю, за мовно-фразеологічним багатством, зображальною мальовничістю байка М. Годованця близька до докладно-оповідної, сповненої поетичної чарівності байки Леоніда Глібова. В ній, як і в творах славного попередника, звучить неповторний народний жарт, прислів'я, приказка, в поетичному вираженні пе-

редається мудрість духовного, культурного народного досвіду. Цікава, приміром, з цього погляду мовна «партія» оповідача в байці «В громадському садку» (він з юним другом Павликом, простуючи стежиною, весело перемовляється про всілякі житейські речі, аж поки не побачили Павликового другаку, що забрався до громадського саду і ніяк не може викарабкатися на грушу)—цікава з погляду народного сприйняття й оцінки побаченого: «Жадобою світилися очки. Мале — дурне: Підлізе і сповзне; Штанці тріщать, сорочечка в шматочки, А він не плаче, Грушки вгорі смачненькі бачить». Тим часом оповідач виходить поза межі зафіксування конкретного епізоду — в наступних рядках (поворотний, кульмінаційний пункт дії) застерігає Павлика од того, щоб поспішати в сад і на грушу «друга підсадити». Байкар у звичній манері непоквапливого роздуму, з іронічною лукавиною в слові висновує повчальну істину з цього звичайного епізоду:

Читачу! Поклястися можу:
Картину бачив ти, на цю похожу.
А може, той... Сам брав
Гріха на душу,
Підсаджував дружка на грушу?

Звичайно, можна не раз, не два подивуватися, як це поетові вдається поєднати в оповідно-зображальній і завершальній частинах байки мудрість загальнолюдську і сучасну. Втім, краще сказати, що все це йде від таланту, особистісних рис його і, звичайно, од широкої сфери спостережень над життям. А ця сфера в Годованця досить осяжна. Це і добре знана ним дореволюційна, головним чином сільська дійсність, це й наше сучасне, радянське життя. При цьому байкар чутливо враховує історично сформовані закони і традиції алегоричного жанру, який несе в собі вічні, загальнолюдські мотиви та істини і який «вбирає» в себе мотиви і реалії сучасності,— без останніх

байка була б позбавлена ідейно-художньої новизни і, просто кажучи, життєвої актуальності. Досвід минулого в нього майстерно обертається на службу сьогоденню — то сфокусовується в площину роздумів про сучасність, то освітлюється й оцінюється з погляду людини наших днів, то поєднується «містком» із сьогочасним.

Основний зміст, фабульна частина байки «На торговиці» постає в епізоді з минулого — оповідач вдається до спогадування, як колись циган Панько продавав на ярмарку «худенького конька», на всі лади вихваляючи його неіснуючі достоїнності. Розповідь сповнена дотепності, природної краси розмовної мови, та спрямованість твору, звичайно ж, не зводиться до художнього «увічнення» спогаду, — автор далі дає іронічну оцінку спостереженому в наші дні випадку: на одних зборах, мовить він, «В комірника Омелька виставляли І, мов Панько товар свій, вихваляли».

В ряді інших байок, таких як «Трамплін», «Грішна кома», «Галасуни», автор щонайменше турбується часовою визначеністю дії — таке, як тут повідано, могло трапитися і в дореволюційну, і в пореволюційну пору. Двоє друзів, Микола і Василь, побачили гру сільських хлопців, що на лузі «стрибали край горбка». Один з них, Василь, змикитив, що може всіх перемогти, якщо його товариш Микола стане навкарачки і підставить свою спину. Так і виходить — Василь став рекордсменом гри. І хоч байка начебто не має сучасної «прив'язки», вона своїм пафосом звернена до наших сьогочасних турбот, адже спрямована проти знаних нами честолюбних «рекордсменів», які дістаються виробничих і всяких інших вершин з допомогою людей скромних і зовні мало примітних (підсумковий акорд у творі: «Василики шукають спин негордих, Щоб ставити рекорди»).

Обставини побутування персонажа з байки «Грішна кома» досить звичайні — знані вони, шукачі помилок, і людьми дореволюційної, й нашої пори. Дача, сімейний за-

тишок, одгородженість од усього світу й разом з тим інтерес до довколишнього буття: а мо', щось там трапилося, а може, є якісь помилки? Й ось Грицько-домосід натрапляє на любе своїй душі (він читав свіжу газету): «Помил-лочка! Таж не туди вмістили кому!» — натрапляє і вчиняє радісний тарарам: «Мерщій давай ціпок (звертається до дружини.—І. З.); майну я з дому — Охріму, Мотрі, Федю показати тра!» Висміюється стара, як світ, психологія обивателя, проте байкар тримає на прицілі і явища сучасні — виступає проти тих, хто спізнає неабияку радість, виявивши недоречно поставлену кому, і в той же час байдуже проминає всесвітньовідомі успіхи своєї країни в освоєнні природи, космосу.

Як правило, байка М. Годованця має конкретно-сучасну прицільність. Байка «Галасуни» — про людей скромних, звичайних і про крикунів, любителів галасу і підлабузництва. Якщо Курка знесла яйце, то й має «право покричати», але найбільше своїм галасуванням відзначається Півень, — Господиня знає про його ваду (зчиняє шум, але ж не зніс «жодного яйця!»), але все одно пригощає свіжим зеренцем. Байкар бачить у цьому прямі аналогії з нашими щоденними негараздами:

Отак галасуни
Чужі діла за власні видають.
І що ж? Їх по руках не б'ють,
Бува, що й премії дають.

Оригінальний образ сучасної міщаночки змальовано в байці «Киця з бантиком». Невдатна, зовсім тобі нікудишня на взір, ця молода особа має, проте, неабиякі претензії до оточення. На ґрунті цієї невідповідності й постає комізм дії, вияскравлюється комічна ситуація. Одного дня, пише байкар, цю брудну, горбату погану гуляку начебто хто підмінив: «Ще вчора рада миші препоганій — Сьогодні дай кулатися в сметані; Ще й пирхає, коли борщу дають. Учора приязно Рябкові ніс лизала — Сьогодні

«добрий ранок» не сказала...» Що ж, пояснюється це і своєрідною егоїстичною вдачею, і зовнішніми причинами: їй дочка хазяйки «на хвостик бантик прив'язала!» — та ще й особливий, за останньою «модю закордону». Другим планом автор проводить думку про життєві людські турботи:

Є в нас такі,
До мод дурних швидкі:
Ногами вверх готов ходити без пардону,
Як привезуть ту моду з-за кордону.

«Киця з бантиком» — байка комічних ситуацій. В ній докладно не змальовується тип гуляки і низькопоклонниці перед зарубіжними модами, натомість у комічних зіткненнях яскраво висвітлюється основна вада поведінки, способу життя персонажа — гультяйство, безпринципність, скиляння перед повіями чужої нам культури.

Годованець-оповідач виступає також як майстер байки характерів, успішно продовжуючи традиції І. А. Крилова та Л. І. Глібова. В байках «Дрібненькі зуби», «Ратиця» виведено, здавалось би, традиційно знайомих персонажів з одним і тим же іменним знаком — Лисицю та Ведмедя, хоча в ролі «верховних суддів» тут виступають різні особи — Лев і Слон. В обох випадках (і байках) перемогу над звірами торжествує Лисиця, але характер її в цих творах відкривається різними гранями, різними особливостями. В байці «Дрібненькі зуби» — це хитра і жорстока лиходійка (доглядаючи хворого Ведмедя, вона розтерзала його і вибилася в помічниці до Слона), в іншому випадку наголос переноситься на такі риси характеру, як прислужництво, незвичайне вміння запобігати ласки сильних світу сього і завдяки цьому підноситись над оточенням («Ратиця»).

Дотепне вирішення колізій і конфліктних ситуацій, епічний тон розповіді, поетичність мови, оригінальний сюжет та й увесь образний арсенал творів майстерно під-

порядковані основній меті — витворити достовірну картину життя, з його сміхом і горем, з дійсними обставинами і героями та антигероями. Фрагмент із байки «Дрібненькі зуби» — приклад того, як органічно зливаються в художню цілість розважлива мова оповідача і поетична мальовничість зображення, лірика і сатира:

Лисиця скрізь божилася, казала,
Що ікла й пазури Ведмедю позрізала;
Ведмідь тепер смирніший від вівці,
Їсть ягідки, гриби та корінці,
На м'ясо й кров очей не зводить,
Від барлога й на хвильку не відходить:
— А я ведмежий спокій стережу;
Як ляже спать, величний та гладущий,
Казки йому кажу
На сон грядущий...

Чом не ідилічна картина турботливого ставлення до ослаблого Ведмеда? Та ідилія виявилась позірною — Ведмеда було розтерзано, і хоча на ньому лишилися сліди дрібних зубів Лисиці, вона щасливо піднялася в ієрархії лісової громади.

Комізм колізії в байці «Ратиця» полягає в тому, що й тут злочинна Лисиця виходить сухою з води. Спіймавши її з ратицею від Вола, Ведмідь повів лиходійку на розмову до Лева, але той «По царській доброті Лисицю обласкав і по хвості жартливо поплескав» (дотепна з цього приводу репліка оповідача: «А й справді: чом тих не ласкати, хто любить нам смачних волів таскати?») і водночас зовсім по-іншому поставився до Ведмеда: «Так проти шерсті потягнув, Що правдолюб галопом дременув: — Нехай їй біс! Не буду зроду Виводити Лисиць на чисту воду!» Та, зрозуміло, байка твориться не просто для того, щоб показати якийсь фрагмент із життя, висвітлити певні протиріччя й т. п., — вона разом з тим є і естетичним аргументом у боротьбі з негативними явищами, вона може бути і порадою, і закликком, адресованим читачеві. І цією зброєю гаразд послуговується М. Годованець:

Не бійсь, Ведмедику-добродію!
На чистій на воді
Є місце злодію
Й поганому судді.

У своїх оригінальних поетичних формах байка М. Годованця відкриває численні колізії і сюжети, алегоричні постаті різних персонажів, героїв та антигероїв. Арсенал гумористичних, сатиричних, іронічних засобів його байки (і про це вже частково була мова) засвідчує багатство та оригінальність її поетики. Тут звернемо увагу, зокрема, на влучність мови байкаря, афористичність узагальнених висловів-«формул», що йдуть од народної мудрості, та індивідуальних особливостей авторського таланту. Стилістично гнучкі, лаконічні й дотепні, вони зрідні народним прислів'ям та приказкам, але ж несуть на собі знак поетичної особистості байкаря: «Дурні діла посіють мудраки — їх виполоть потрібні нам роки» («Сіяч»); «Воно, нівроку, Ти гарна... з одного лиш боку!» («Настінна Таріль»); «Мерзотники у папірці казенні Ховати люблять задуми мерзенні» («Соловей у відставці»); «Всім винуватцям діла злого Приємно гріх покласти на другого» («Рушник і Муха»); «Віда, хто власного смаку не має, З чужого голосу мотиви переймає!» («Нещастя в садку») тощо.

Такі й подібні перлини авторської думки, зодягнуті в ошатну поетичну форму, багато в чому обумовлюють зміст і естетичну красу Годованцевої байки. Більше за те, їх значення, як і загалом вагомість глибокозмістовних узагальнень, оригінальних художніх тропів, посилюється національним елементом, що, поєднуючись із народним, посилює вираження народної мудрості, світовідчуття оповідача і позитивних персонажів у байці. Втім, ці ідейно-змістовні та художні якості байки — національний і народний пафос, колорит — постають не в якомусь невловному часовому вираженні, навпаки — байка, з одного боку, акумулює в собі мудрість і досвід народу в ми-

нулому, з другого — вбирає в себе те нове, що з'явилося й утвердилося в характері сучасника. Наприклад, той же оповідач у байці — людина радянської доби, обізнана і з віковичною мудрістю, і віддана турботам і пориванням нашої дійсності. Важлива й інша закономірність, що відбивається в талановитій байці загалом і в байці Годованця зокрема: національне постає не як окреме, абстраговане од вічного, загальнолюдського, інтернаціонального — ці начала невіддільні одне від одного, перебувають у гармонійних взаємозв'язках. Чи не найповніше це виявляється у творах М. Годованця на сюжети Езопа та інших байкарів давньої, середньовічної, доби і XIX століття.

М. Годованець ще в 20—30-і роки цікавився спадщиною легендарного старогрецького байкаря, але посправжньому вдався до її вивчення і творчої інтерпретації в середині 50-х років — спочатку, як сам згадував, підготував прозовий переклад (він не видавався), а потім розпочав роботу над поетичними переспівами й перекладами. «Спробував. Виходить, — писав він у статті «Езоп іде по Україні». — Зробив за вже використаними (очевидно, в прозовому перекладі.—*Г. З.*) сюжетами 27. А щоб якось наблизити їх до сучасності, зробити більш актуальними і дійовими, вигадав додатки, назвавши окремий розділ у збірці («Байки», К., 1957.—*Г. З.*) «Павлові добавки до Езопової байки». Ця ідея мене захопила. Поволі викристалізувався життєвий тип старої мудрої культурної людини, колишнього партизана, що захоплюється цікавими сюжетами Езопових байок»¹.

До згаданого розділу увійшло десять байок, кожна з яких мала дві частини: в першій, основній, переспівування байки Езопа, в другій замість моралі подавалася розмова байкаря-оповідача з другом Павлом на тему, порушену в творі. Власне, тут твориться своєрідна і традиційна для алегоричного жанру мораль, проте подана зов-

¹ Рад. літературознавство, 1970, № 11, с. 67.

сім не в традиційній формі. Беручи слово, дід Павло «розшифровує» алегорію, висміює негативне явище, визначає спрямованість сатиричного пострілу. Переповівши на свій лад, приміром, сюжет з Езопа в байці «Лисиця і Вовк» (Лисиця, погнавшись за Зайцем, упала в рив з водою, а Вовк дістав ту здобич, поласував м'ясцем і прийшов потішитися з того, як потопає Лисиця), автор надає своєму приятелю можливість застосувати давню притчу до сучасності — виявити аналогію до агресивної політики імперіалістичних держав:

В рові — держави ті, де в касі пустота
(В колоніях пожива вже не та!),
Із страху за життя в них серце б'ється.
А кум, що рятувать не поспіша,
Ще й нищечком сміється,
Уже, напевне, США.

Спільник і однодумець байкаря Павло спрямовує пафос твору в русло сатиричного висміювання то колонізаторів («Бідак і Божок»), то американських мільйонерів, що загрибають товсті капітали на горі та злиднях трудящих латиноамериканських країн («Дідова смерть»), то паліїв-лиходіїв з воєнного натовського блоку («Лихий сусіда і Лисиця») тощо. В його «колючому» слові, в іронічній усмішці, в гострій оцінці події чи факту неважко помітити й іскрини одвічної мудрості, й мудрості та досвіду сьогодення.

Поет винахідливо врізноманітнює прийоми введення в байку свого позитивного персонажа. Ось кілька початкових рядків у ряді Павлових добавок: «Ще не поставив крапку я і дату (під твором.— І. З.), Як дід Павло зайшов у хату...» («Рибалка і Риби»), «Наш дід Павло, що милувався Езопом, Бив ворогів колись під Перекопом (...) Тому й добавками по них охоче бив...» («Лихий сусіда і Лисиця»), «На байку Павло подав добавку» («Ведмежа шкура») та ін. Образ же авторового позитивного героя-дотепника, інтерпретатора сюжетів та алегорій у байці, на-

гадує образ мудрого колгоспника в ряді усмішок і фейлетонів Остапа Вишні — кмітливого, розважливого, непримиренного до всіляких вад у сільському житті. Подібно до Остапа Вишні М. Годованець з теплою симпатією ставиться до свого героя — поетизує його народний розум, любов до жарту і приперченого слова, вміння послуговуватись лексичними, фразеологічними багатствами народної мови. Та й художні характеристики його, портретні риси позначені теплотою й дотепністю. «Роздумував сусіда, згорбившись на лаві, В очах, мов блискавки, Думки стрибали жваві...» («Лисиця і Вовк»), «Добавочка вже є! Купуйте — продається! Я дешево віддам вам для почину...» («Жаби і Сонце»).

Здійснивши вдалий експеримент із освоєнням Езопової байки (щоправда, критика зауважувала і деяку зумисненість, заданість, помітні в окремих «добавках»), М. Годованець продовжив працю над його спадщиною і з часом видав ґрунтовну книгу «Ріка мудрості. Байки за Езопом» (1964), яка пізніше ввійшла в другий том Годованцевих вибраних творів (1968). По суті, це вперше в історії української радянської сатири та гумору так широко було подано «звід» відомих у всьому світі байкарських сюжетів. Характер їх опрацювання автор визначив як переспіви та переклади, між тим слід сказати, що ми наголос ставили б на слові «переспіви». І не лише тому, що перекладання байок з однієї мови на іншу — річ не вельми поширена в байкарській творчості. Звертання до інонаціональної байки, як правило, передбачає опрацювання, переомислення і, врешті, переспів, — найперше це обумовлено специфікою самого алегоричного жанру, в якому яскраво виявляються і «вічні», загальнолюдські, інтернаціональні мотиви, і мотиви сучасні, національні, соціальне і духовне, що його вносить у переробки кожен з талановитих авторів переспіву.

Тож і М. Годованець як інтерпретатор Езопової байки дотримувався настанови на творчість чи, сказати б, спів-

творчість. Висловлюючи свої розміркування про одну з рецензій на книжку «Ріка мудрості», він у листі від 12 липня 1965 р. до автора цих рядків писав: «Як байкар, я хотів би, щоб було підкреслене те головне, що я вніс в Езопові байки; у нього здебільшого, як писав М. Степанов¹, сюжети подано схематично, а філософія — в загальному філософському плані. Я ж поетично використав сюжет і вніс у нього конкретний сатиричний портрет — як не в самому сюжеті, то в моралі, що пов'язує сюжет з життям. Свої ці байки я найбільшою мірою подав у плані труда, в плані нашої сьогоднішньої ідеї»².

М. Годованець постійно наголошує, що він «не перекладав жодної байки як Езопової, а конче вносив щось своє, нове, сьогоднішнє, таке, що може нам зараз служити». І далі: «Коли навіть я зберігав частину сюжету, то це був свій художній хід, щоб краще до цієї частини внести своє»³.

Творчий підхід до відомих джерел, переосмислення їх, змістове і художнє збагачення, актуалізація ідейного пафосу переспівів — ці принципи М. Годованець успішно реалізував у роботі над багатьма творами із зарубіжних літератур. Так, він перевіряв на український поетичний лад старогрецькі анекдоти (зб. «Веселий Педант», 1965 р.), ознайомив у своїх перспівах українського читача з байками геніального вченого, мислителя, митця Леонардо да Вінчі й інших митців («Байки за Леонардо да Вінчі, Федром, Бабрієм», 1967).

Довготривала праця Годованця в галузі творчого освоєння зарубіжної байкарської класики дістала гідне завершення з виходом у 1973 році однотомника «Байки за-

¹ Степанов М. Л. — російський літературознавець, дослідник сатири і гумору, автор кн. «Мастерство Крылова-баснописца», М., 1956.

² З архіву автора статті.

³ Там же.

рубіжних байкарів у переспівах та перекладах Микити Годованця». До цього унікального в українській літературі видання ввійшли добірки з античної байки (Езоп, Плутарх, Арістофан, Федр, Бабрій), з італійської (Леонардо да Вінчі), з французької (Лафонтен. Флоріан, Лашамбоді), з іспанської (Гріарте), з німецької (Лессінг), з польської (Красіцький) та ін. Літературознавці справедливо відзначають цю роботу поета як «яскравий зразок творчого використання спадщини попередників»¹. Вони ж стверджують: «Дидактична байка під його пером набуває своєрідного характеру; сюжети стають динамічними й драматичними, удосконалюється композиція, збагачується соціальне звучання, урізноманітнюється поетична форма. Висока вимогливість поета, безперервна праця над удосконаленням написаного дали прекрасні наслідки»².

Виконані з позицій нашого сучасника переспіви та переклади античної і західноєвропейської байки — примітна заслуга М. Годованця перед українською соціалістичною культурою, вагомий внесок у справу міжнародних літературних взаємин.

3.

Ми ознайомилися з творчістю Микити Годованця. Знаємо його як талановитого байкаря. Але ж він не тільки байкар, автор численних оригінальних творів. Шанований він прихильниками сатири та гумору і як перекладач, популяризатор, авторитетний знавець зарубіжної байки. Він прагнув ввести її до живого, творчого потенціалу ук-

¹ *Євгенія Гінзбург, Степан Крижанівський*. Світова байка на українській землі. У кн.: Байки зарубіжних байкарів у переспівах та перекладах Микити Годованця. — К., 1973, с. 4.

² *Там же*.

раїнської сатири та гумору, і це вдавалося невсипущому, щодень зарядженому на роботу авторові. Ось він вдало завершив працю над спадщиною Езопа поетично написаним «Епілогом» — цікавим роздумом про свою і попередників творчість:

В Езоповім саду я мав тяжку турботу:
Пером здобувши древній клад,
Пролив чимало поту,
Щоб кладу дати лад.
— Діставши позику багату,
Багатства в землю не ховай,—
Учив Езоп,— своє до неї додавай!
Борг треба з приростом віддати...—
Здійсняли заповіт цей байкарі:
Йшли мудрості в Езопа позичати,
На всесвіт їх блищали ліхтарі.
І скільки не беруть живлючої водиці,—
Не висиха Езопова криниця,
Кінця її багатству не було ще.
Гримить байкарська зброя по світах,
Зло падає, немов підбитий птах,
А вітер правди знамено полоще.
Сократ і Бабрій, Федр і Лафонтен,
Скворода, Крилов — всім вистачило тем:
Всім шлях премудрий розкривався,
Хто до Езопа добувався,
Хто позичав сюжетів та ідей,
Щоб байкою збагачувать людей.
Купалася в байках їх правда чиста,
Ставала в бій, смілива і вогниста,
Не знала відступу, разюча, бойова...
І я свою там Музу напував,
Гарячу, невсипущу,
З любов'ю посилав
В народну гущу
Будити совість, сіяти добро,
Як і належить те робити байкареві...
Напрацювалося, та не втомилося Перо —
Шукати йде байок в новім каламареві.

Байкар щиро говорить про звершене, про свідомість свого шляху і висловлює похвалу улюбленому, раз і на-

завжди обраному алегоричному жанру. Гідно мовлені слова: працював, як і належить байкареві..

У Кам'янці-Подільському, куди він приїхав у 1954 році, пройшли два десятиліття трудів і днів Годованця. В місті над Бугом були здійснені найкращі його творчі задуми, написані основні книги, зроблені переспіви та переклади з інонаціональної байки. Тут письменник і в свої похилі літа брав участь у громадській роботі, зустрічався з читачами, тут став членом ленінської партії, з політикою, зі справами якої завжди прагнув звиряти своє художнє слово. Вступаючи в ряди КПРС, на зборах первинної партійної організації в 1971 році М. Годованець сказав: «В буремні часи революції і громадянської війни, в часи становлення Радянської влади, коли частина старої інтелігенції вагалася, не знаючи, по який бік барикади зайняти своє місце в житті, для мене вибір був один — іти спільно із своїм народом, з партією Леніна»¹.

В Кам'янці-Подільському закінчився життєвий шлях байкаря. Помер він 27 липня 1974 року.

З ім'ям Микити Годованця пов'язано чимало творчих здобутків української радянської сатири і гумору. Його по праву називаємо в колі зачинателів української і загалом радянської байки. Він наполегливо торував шляхи розвитку української байки в повоєнні роки, зробив вагомий внесок у її розвиток у повоєнні десятиліття.

Значною мірою саме завдяки творчості М. Годованця українська байка міцно утвердилася з поміж інших жанрів і форм нашої сатири і гумору. Це й зрозуміло, адже його байка послідовно розширювала свої ідейно-тематичні обрії, збагачувалася прийомами, засобами, тонами різних реєстрів сміху — сатири, гумору, жарту, іронії,— поглиблювала свою поетичність. А скільки оригінальних,

¹ Цит. за статтею *І. Сочивця* «Серце друга». — Літ. Україна, 29. IX. 1983 р.

індивідуально окреслених, соціально визначених життєвих типів змалював Годованець! Так само багата його творчість на оригінальні сюжети, життєві (зрозуміло, подані в алегоричних формах) історії, «бувальщини», події, що несуть у собі неабиякий заряд пізнавальності й естетичної краси.

Грунтована на принципах партійності і народності, патріотична й інтернаціональна за своїм пафосом, здебільшого художньо довершена, байка М. Годованця є одним із найвищих досягнень алегоричного жанру в українській радянській літературі. Великий досвід байкаря — маємо на увазі його оригінальну творчість і творчість переспівну та перекладну — належить не лише історії літератури, а й сьогочасності.

Перше, що хотілось би відзначити, — це приклад його творчості для молодих новобранців алегоричного жанру і конкретні турботи досвідченого байкаря про успішну працю своїх молодших побратимів. Приклад є прикладом, і він має служити постійним нагадуванням про те, як слід віддаватися творчості. А ось щодо конкретних турбот про допомогу іншим байкарям, про їхні успіхи, то тут варто згадати і про вболівання за інших, і про практичне сприяння їхнім успіхам. «Надумав щось сказати про Сліпчука, — писав 4 липня 1967 р. М. Годованець авторові цих рядків, — і послав рецензію на останню книжечку. Про нього, про довгорічну службу ніхто доброго слова в пресі ніколи не сказав. Що говорилося — все таке дрібне і зовсім не вірне, що йому б залишилося тільки скласти перо і забути, що є на світі байка»¹. Приклад мудрої і людяної турботи про молодшого товариша по творчій праці.

Саме цим благородним прагненням підтримати інших, піднести їх на рівень активної і наполегливої творчості пояснюється те, що Годованець провадив у Кам'янці-

¹ З архіву автора статті.

Подільському творчі, ніякою організацією не передбачувани, а ним задумані, семінари, на які приїздили з різних областей його молодші побратими-байкарі. Вони дістали в пресі відповідну їй назву — «Семінари Микити Годованця». В листі на мою адресу байкар турбувався перспективами зростання одного з учасників цих «семінарів»: «В., як мені здається, щось дуже мучиться. Таке враження: він народжується, як та дитина, що задумала народитися ногами вперед. Зараз в пресі нема таких, як був Пилипенко, що шукав талантів і допомагав їм. Це буде шкода. У В. таке враження, ніби його не помічають і навіть ставлять перешкоди для виходу на творчу дорогу. (...) Стояти і працювати. Байка любить завзятий труд»¹.

Він любив повторювати молодшим байкарям слова про завзятий труд. І це був один з висновків, здобутий власним життям і власною творчістю.

Думаючи про значення творчої спадщини Микити Годованця, хочеться наголосити, що вона, як дійовий фактор, входить у сучасний літературний процес, отже, впливає на розвиток сатири і гумору, і найперше — на розвиток байки. «Проблема особливого значення,— зауважує Л. Новиченко з приводу цієї проблеми на загальноєвропейському рівні,— осмислення й пропаганда критикою, літературною наукою животворчих традицій радянської класики, класики літератури соціалістичного реалізму. Часом говорять про них чомусь півголосом, ніби ми через незрозумілу «сором'язливість» остерігаємось нагадати про те, що молодий радянський письменник духовно і творчо немислимий поза традиціями основоположників літератури, народженої Жовтнем 1917 року»².

¹ З архіву автора статті.

² Л. Новиченко. Класика в сучасному світі.— Рад. літературознавство, 1986, № 10, с. 6.

Стосовно творчості М. Годованця, народженої революційним Жовтнем, маємо підстави сказати: це і спадщина, і живий досвід нашого письменства. Вона — невід'ємна ланка сучасної української літератури — перебуває на озброєнні радянського народу в боротьбі з негативними явищами, зі всім тим, що стоїть на заваді трудівникам соціалістичного суспільства.

Іван Зуб

БАЙКИ

Сміх
на службі

САТИРА

Бджола з Гадюкою розмову завели.
Гадюка так знущалася з Бджоли:
— Твоє жало — і сміх і горе!
Кусаєш ти не всіх, а по розбору,
А вкусиш — спухне, та й усе.
От я: укус мій смерть несе!
Жалю усіх при всякій змозі,
Кого зустріну на дорозі...—

Бджола

Відповіла:

— Слід знати:

Крім люті й зла,

І серце й розум треба мати!

Коли жалом сатира коле
І в ній отрути й злості досить є,
А розуму і серця не стає,
То з неї нам добра не бачити ніколи.

1959

КРУЧЕНИЙ ПАНИЧ І ЛОЗИНА

При сяйві місячнім в чудовім квітнику

Панич розмову вів палку,

Солодку і п'янку,

Мов чарівне вино:

— Лозинонько! Давно

У мене серце в'яне,

Терпіти далі сил не стане:

Я з давніх літ

Тебе люблю над цілий світ,

А ти... Взаємності не бачу...

О-ох!—

І сльози полились гарячі,

Великі, як горох.

А сам, хитрун, все ближче підступає

І вусиком за стан Лозиноньку хапає:—

Хай вічне щастя неземне

Засвітить нам, як сонце весняне!..—

Лозини серце — віск м'який.

Палкі слова — приваблива отрута.

Весна, мов дивний чарівник який,

Уміє накладати на ніжне серце пута,

До Хмелю прихилять Лозини стан

стрункий:

Любов їй сонечком сія...

А в Панича мета своя:

Ухопився

За Лозину,

В добру пору

Без упину

Вгору-вгору

Він повивсь,

На Лозину

Й не дививсь.

Такий Панич, брудну ховаючи мету,
Співає про любов, про вірність, красоту,
Мов соловей, слова солодкі свище,
Аж поки міцно пустить коренище,—
Тоді він топче почуття святі,
Лише б підлізти вище
Хоч на один щабель в житті.

1923

БОРОДАВКА

— Чом Жаба ця так задається дуже?
Надулася, мов статуя жива,
Задрала ніс і з сестрами не дружить.
— Не бачиш? Виросла бородавка нова!

1934

ВІСЛЮК І КІНЬ

Віслюк завиграшки везе гарбу полови.

Коня зустрів:

З натуги згорбився, змокрів,

Насилечку переставляє ноги.

— Чи ба?!— Віслюк хвалився.—

Я гору волочу

І навіть не крекчу,

А ти весь піною облився,

Сопеш як, неборак,

Повзеш, мов рак.

Хіба поклажа та

Важкезна дуже?

Що в тебе там?—

Пита

Віслюк байдуже.

Кінь каже:— Золото, мій друже!

Хваливсь Іван Іванів,

Що настругав романів,

Що праця та йому легка.

А їх вага яка?

Як та поклажа Віслюка!

1955

ВЕДМІДЬ

Ведмідь знайшов картину:

Змальовано ялину,

І на гіллі,

Залитім світлом,

В горішки граються, мов діти,

Дві білочки малі.

У матері на серці радість грає;

На милих діток гордо позирає —

На вищу втіху на землі...

Лісів тайгових житель,

Ведмідь — вимогливий цінитель,

І голову схилив,

І очі мружить:

— Не те... Не так... Не дуже...

І хто таке схвалив?

Така робота не прославить!

Тут треба дещицю підправить.—

Хапає пензель. За хвилину

Звірків нема. Сів вулик на ялину;

Погасли радісні сонця,

Померкли задуми митця.

Ведмедю праця та здалась похвальна:—

Поправочка моя прегеніальна!

Чекає горе декого з митців!

Ведмедя я у Лева бачив:

Переговори вів,

Щоб Лев його редактором призначив!

1955

КОРОВА В ПРОСІ

Прип'явши до хвоста корові сосунка,
Омелько Черевко з базару вів корову.

Мале теля усю дорогу

У мами клянчить молока.

— Ат, одчепись!— одрізала зла мати.—
Голодна я весь день, де молока узяти?
Он бачиш — просо? Ми до нього йдем.

Попастись забредем...—

Корова знала звичку Черевкову —
Живитись без труда, на дурняка:

Пустив у спаш корову,

А сам приліг, пославши піджака.

Аж сторож виріс за плечима:

— Це що ? У тебе совість є?

Так нищити своє?!—

Омелько кліпає злодійськими очима:

— Це... не моє.

— Ну, не «моє», так «наше»!

Сказать би, це не паша,

Майбутня каша!

— Воно-то, звісно, каша, та не наша,

Бо я в колгоспі не стою,

А тільки в цім селі жию.

У нас такі жуки —

Омельки Черевки —

Подекуди ще й досі є:

Все міряють на «ваше» і «моє».

1956

ОСЕЛ ІЗ ДЗВОНΙΚОМ

Задравши голову, ждучи собі хвали,
Осел із поля йде з Биками,
Биків розштовхує боками,
Немов ходив у плузі він, а не Воли:
— Ану, дорогу дайте, круторогі!
Хіба не знаєте, уми убогі:
Кому дано дзвінок носить,
Той мусить спереду ходить!—
Осел,
Не шкодувавши ніг,
Вперед побіг,
І перший до ясел
Прибіг,
І став з того кінця,
Де більш сінця.

Скажіть: дурний Осел?
Ге-ге, таких є досить:
Охоче дзвоник носить,
Щоб не до праці першим бути — до ясел!

1956

В ГРОМАДСЬКОМУ САДКУ

Дорогою йдучи, мов друзі, в ногу,
Я з Павликом веселу вів розмову.

Правдиве хлопчєня, порядне!
Аж дивимось: в громадському садку
Ліз Павликів дружок на грушу на струнку,
Мабуть, побачив щось принадне:
Жадобою світились очки.

Мале — дурне:
Підлізе і сповзне, підлізе і сповзне;
Штанці тріщать, сорочечка в шматочки,
А він не плаче,
Грушки вгорі смачненькі бачить.

Тут Павлик мій в галоп
А я його за руку:— Стоп!
Не смій в чужий садок ходити!
— Та треба ж друга підсадити?!
— Не смій! Бо діло це дурне!
— Учора ж він підсаджував мене!

Читачу! Поклястися можу:
Картину бачив ти, на цю похожу.
А може, той... Сам брав
Гріха на душу,
Підсаджував дружка на грушу?

1956

ЯК ВОНИ ВОЛА ДІЛИЛИ

Лев, Вовк, Ведмідь, Лисиця

Зійшлись волом ділиться.

— Діли!— Ведмедю каже Лев.— Діли!

У нас ти правдолюб. Твій фак — воли.

— І поділю!— реве Ведмідь мудрящий.—

По чверті кожному, чого ще краще?—

Та Лева план такий не вдоволив:

— Не те!.. А як би Вовк ділив?

— Шматок найбільший, найсмачніший
Тобі, бо ти найдужчий, найславніший.

А стегна ці пісенькі —

Мені й Кумі миленькій...

— Геть Вовка! Геть! Ні правди, ні ума!

Що скаже дорога Кума?—

Кума володарю чолом:

— Отак поділимось волом

Задок візьму собі,

А решту, царю наш, тобі!..—

Лев посміхнувсь, вола понюхав

І дорогу Куму

Під шийкою почухав:

— Хай! Бути по сьому!

Ти не піддобрюйся, не хвали,

А по-лисичому діли!

Тебе тоді охоче будуть слухать,

Під шийкою ласкаво чухать.

1956

ЛИСИЦЯ БЕЗ ХВОСТА

До Лева грізного, сумна, мов сирота,
Припленталась Лисиця без хвоста:

— Володарю! Клянусь: відкину ноги,
Як не дістану в тебе допомоги:

Як жити без хвоста?—

Лев не спитав,

Коли, за віщо, хто її знеславив,
Такої цінності й краси позбавив?

Безхвосту пожалів,

Хвоста вчепити їй звелів.

В Куми є свашка-любка, Ведмедиця,—
Знов порядкує над курми Лисиця.

Щоночі кури дуже щось кричали,
Та... кажуть, так, аби лиш не мовчали.

Що діялось — попробуй доведи,
Коли лисичий хвіст, щоб не було біди,

Ретельно заміта сліди.

Хоч дехто витівки лисичі примічав,

Але мовчав,—

Хай буде шито-крито.

(Чисю владою хвоста пришито?)

Безхвостих чублено, скажу до слова,

В Езопа, Лафонтена і Крилова,
А результат? Аніякого результата!

Лисиця, з ласки Лева-тата,
Вправлялася, нахабна і хвостата...

Мораль у нас не та:

Слід чубить тих, хто їй чіпля хвоста!

1956

РЕМОНТ НА ХОДУ

Пригріло Сонечко:— Добридень на поріг!

З Весною ми з'явилися гостювати.

Готові нас стрівати?

Ми восени дамо пшенички на пиріг!—

Дзвенять веселі Жайвори вгорі.

Погнали трактори у степ плугатарі...

Іван Іванович — начальник ідеальний:

Ретельний і діяльний,

Не снідавши, біжить, гука з порога:

— Шофере, до руля!

Зове дорога

На села, на поля!—

Спішить начальник якомога,

Ждуть допомоги на селі...

Завмер он трактор на ріллі:

Під ним Хома уклався на лопатки,

Мабуть, справляє неполадки;

Не жаль йому ні сил, ні спини

Для рідної машини.

— Ударити в газетний дзвін,

Щоб всі були такі, як він!..—

І рушив далі в синь ясну —

Там ждуть на допомогу керівну.

Іван Іванович попав у точку:

Хомі до речі похвала така —

Під трактором у холодочку

Хома справляв старанно... хропака.

1956

ХОРИСТА

У лісі новина потішила громаду:
Там буде хор, як в селах та містах!

Нудне смертельно діло самота —

У співах ні ладу, ні складу:

Те свище, те нявчить,

Той тьохкає, той верещить,

Та в кущику нудливо кука,

Там хтось гуде собі баском...

Це слухать — чиста мука!

Тепер співають, як вчить наука:

Під паличку, ладком!

...І сталось.

Зелені ожили ліси:

Зійшлися звірі, птахи позлітались,
Ладнаються співають в чотири голоси.

— Дивись, Осел стає в баси!

Адже хориста він ніякий,

Про це вам скаже всякий.

— Він нам все діло зіпсує!—

Обурена Сорока стиха голос подає.

Лисиця їй:— Мовчи, дурна!

У нього є записка від Слона!

Записка — пхе!—

Папірчик і чорнило,

А бий тебе лихе,

Яка у ній буває сила!

1957

СОЛОВЕЙ У ПРИИМАХ

Поету, мрійнику, що народивсь в гаю,
Натхненному співцеві Солов'ю
Любов до Курочки з сусіднього села
У груди заповзла.

В гарячій серці, почуттями повнім,
Цвітуть ясні, привабливі світи,
А Курочка, у захваті любовнім,
Зове в курник у прийми перейти...
— Не раджу!— каже Шпак.— Переборі!

Зови її сюди на ніжні явори!
Не варто, навіть для любові,
Мінять життя у радісній діброві,
Де в сяйві місячнім тріпочуть дерева,
Де кожна травонька і пахне, і співа.

Ти жити взаперті не звик,
Як будеш там співати і літати?—
Та Соловей мов глузд утратив:
В курник!

В курник!

В курник!..

І в першу ніч, неначе на просторі,
Співець дзвенів про небо і про зорі,
Про радощі життя, про сонячні надії;
На другу ніч — в задусі, взаперті —

Пісні були уже не ті:
Де дзвінкість, запал, мрії молодії?

На третю ніч, на диво,
Чудові трелі забував,
Щось заїкався тріпотливо

І раптом, писнувши, з жердини впав...
А Курочка й журитися не хоче,
Дженджуриться, сокоче:

— Я думала — талант він невмирущий
І вічний радості співець,
А він... мов нетямущий
Сіренький горобець!

Ожив би Соловей — ніколи на віку
Він не шукав би щастя... в курнику.

1957

ХРІН І МОРКВА

З горóду овоч принесли у хату —
Веселу Моркву й Хрін сумний.
— Чого б то, — каже Морква, — сумувати?
Над усіма ти будеш старшувати,
Ти поміж нами головний,
Тебе усі боялись досі:
На лоб аж піт впаде рясний,
Як свердликом закрутиш в носі.
— Ех, Морковко! Сумую не дарма:
Гризе мене печаль німа! —
Хрін одмовляє сумовито, —
Щоб я не бив у ніс сердито,
Підлив смачних майстри
(Хитренькі, обережні, лихо їх бери!)
До хрону цукру додають
І ллють
Туди
Води.

Сатирики! Цю чарку п'ю до вас:
Із хрону негодящий квас!
Хай з хрону вашого, ще більш ніж досі,
Рясний б'є піт і свердлом крутить в носі!

1957

СОЛОВЕЙ У ВІДСТАВЦІ

Забравшись в кухню заднім ходом,
Шептала Качка новину

Одну:

— Індичко! Вчора Соловей перед народом

Когось чорнив: «В нас верховода єсть,

Якому ніпочому совість-честь,

Який лиш зна кормушки та коритця,

А про громадське не кортить журиться;

Обгородивсь — кругом рідня,

Гулянки в них щодня,

Таких за вуха та до діла!..» —

Індичка блідла, то жовтіла.

— Індиче, гей? Вставай, ану! —

Мерщій метнулає до покою. —

Послухай новину!.. —

На ранок з чуткою такою

Літа Сорока по садку:

— Скреку-скреку!

Дізналася від Качки я:

Вже є наказ на Солов'я:

«Постарівся, погано дзвонить,

Забув, де вступ, а де зачин,

Вже починає полутонить...

Пора, пора на відпочин!»

Мерзотники у папірці казенні

Ховати люблять задуми мерзенні.

1957

СМІХ НА СЛУЖБИ

Любов пообіцявши й дружбу,
Митець привабив Сміх на службу.
Та зблідлий Сміх за тиждень поверта,
Мов скривджена смертельно сирота,
Нудьгою очі світяться, сумні:
— Не до душі робота ця мені:

В одну годинку

На рот приладили сурдинку¹,
Чекай вказівки — смійсь а чи не смійсь,
Повище взяв, то б'ють за недогоду:
«Не вмієш, — кажуть, — ти сміятись
для народу!»

Утратив волю я, всього там бійсь,
Де й ділась гострота і сила,
І дзвінкість джерелом не біла.

Я став нудним орлом

З поламаним крилом.

Найболючіш: кому раніше

Я серце лікував і тишив,

У кого мав любов і славу,

Хто шанував мене весь вік, —

В очах у них читав невіру і зневагу...

Так я урізав поли, втік.

Наш Сміх — слуга, і друг, і син народу —
Шанує над усе і дзвінкість, і свободу.

1958

¹ С у р д и н к а — пристрій, що його при потребі скрипаль накладає на струнну підставку, щоб приглушити звук скрипки.

ТРУТЕНЬ-ГОЛОВАЧ

У час найбільшого узятку
Якесь лихе вхопило матку.
— Що діяти? Загинем від безладку!
Без матки нам хоч плач!—
Тривожно Бджоли загули робочі.
Сказав їм Трутень-головач:
— У вас, я бачу, мокрі очі?
Беруся я за матку!
Не будете в накладку!—
Три довгих дні,
Три темні ночі
Щось мудрував, аж вилізали очі,
І, врешті, на стіні
З'явився план:
Кому летіть на лан,
Кому виховувати дітку;
Для кожної бджоли
Години й дні розписані були
На весь робочий час улітку...
Та ось ревізувать прийшли,
І результат був препоганий:
У вулику на всій стіні
Премудрі плани,
А меду — аніні!

Воно, бува, і голова здорова,
Але біда, що... паперова.

1959

ЗАЯЧА МАТЕМАТИКА

Піймався Вовк, як кажуть, на гарячім:

Чотири задушив вівці.

Стоїть в суді. Питаються Судці:

— Навіщо чотирьох поклав на смертну лаву,
Коли тобі одна належиться по праву?

— О судді дорогі! Не вірте ви очам,

А вірте ви, що свідки скажуть вам!—

Аж Заєць тут, ногами чеберяє,

До чого й що воно — не розбирає.

С у д ц і:— Скажи, правдивий Скакунець,

Скількох ти бачиш тут овець?

— Я в математиці, признатись, не знавець,

Та бачиться мені: лежать чотири тушки.—

Сказав сіряк і нашорошив вушки.

— Ні!— гримнув Вовк.— Ти з ліку збивсь,

Бо зроду косоокий,

В очах двоїться. Глянь-но з цього боку

І ще раз полічи. Гляди, не помились.

Я знаю: ти колись

По математиці мав завжди двійку!—

І Вовк зробив над Зайцем стійку.

У Зайця жижки затряслись:

— Я... ббачу... ддві...

— Як дві?— лютує Вовк.— На старість років

У тебе розуму ні крихти в голові!

Ти глянь-но з інших боків.

Ось перед мене стань. Та не тремти!

У математиці життя будь мудрий ти!—

І стоячи у Вовка під зубами:

— О-о-одна, ей-бо, одна!—

Шепнув поблідлими губами

І скулив вушка.—

Одна і та дурна,

Малесенька, як мушка...

— Чого ти, Зайчику, поблід?— пита Сусідка.
— Та... був случай: позвали в суд за свідка,
І математику, на старість літ, складав;
Там Вовк таку складну задачу дав,—
Насилу відгадав.

1959

ОСВІДЧЕННЯ

К о м а р (салютуючи шаблею)

— О Мушечко! Горить у грудях кров!
Подай мені любові руку!

М у х а (з докором, кокетуючи)

— Коли говорять про любов,
Нащо показувать шаблюку?!

1959

ВЕЧІРНЯ ПРИГОДА

Пізненько вечірком, як плакали хмаринки
І на шляху розливсь калюжний став,

До милої вдови Маринки
Друг давній, Гриць, у гості завітав.

В путі спізнав лиху пригоду —
Упав у каламутну воду.

Івась — Маринчин одинак —

Від подиву заляк:

— Ха-ха! Замазався в баюрі!

Казала ж ти — не любиш замазурів? —

Регочучи сказав,

На дядька пальцем показав.

А мати — луп! З одного маху

Не хочючи скарала бідолаху,

Бо пальчик тільки трісь:

— Від цього разу

В рукав тихенько смійсь,*

А пальцем не показуй!

Сказав би я вдові:

— Який то, в біса, сміх у рукаві!

1961

АФРОДИТА¹ І МОМ²

— Ей, Моме! — через пліт гука Сусіда. —

Ти чув? От чудеса!

З морської піни народилась Афродіта,
Нечувана краса!

Всі жіночки аж лопають з досади:

У дівчини — ніякогісінької вади.

— Це як, без вад? — гукає Мом сердито. —

У нас так повелось:

Нове побачать щось,

То очі витріщать, одне аби хвалити.

Ось я туди піду

І сотню вад знайду! —

Того ще не було, щоб Мом та не зганьбив,

Чи похвалив кого, чи добре щось зробив.

А насміятися? А язиком плескати?

Погане щось шукати

Чи тіль на кого навести?..

На березі морським, у сьйві сонця-світла

Стоїть, всміхається богиня краси,

Мов квітонька розквітла.

Жіноча ліпотá — що краще є в житті?!

Юрба чудується,

Юрба хвилюється,

Юрба співає славу красоти...

Аж Мом пригнався злоязичний,

Немов перекупка в Одесі на товчку.

Він церемонитись незвичний —

Зевеса огляда дочку,

¹ А ф р о д і т а — за міфологією стародавніх греків, богиня жіночої краси, що народилася з морської піни.

² М о м — бог лихослів'я й глузування. Луснув од злості, що не міг знайти у Афродіти ніякої вади.

Мов іграшку яку,
А не красуню божу.
Як не чіплявсь, а вади
Знайти не може.
І на очах громади
Мом луснув із досади.

Ей, Моми, Моми наших днів!
Вас хлібом не годуй —
У нас шукать би вади.
Глядіть, дурні,
Ще луснете з досади!

1962

ЦВІРКУН

Не спить Цвіркун веселий ночі
(Ще, знати, щастя в нього є!),
Добродій Кум доручення дає:

— Шануєм твій талант співочий.

Візьми мандат преславний хор створить,
Щоб світ почав про тебе говорить;

Пройдись садком, полями і лісами,

Поодбирай достойних, з голосами...—

І заходивсь Цвіркун збирать співців:

З ким пив, з ким їв,

З ким ночував у ріці,

Зібрав у хор скоріще.

Ще май не відшумів —

Хор заспівав, що вмів.

Добродій Кум співцем не уродився,

А й той у відчаї за голову схопився:

— Дарма мандат тобі довірив я!

Чому б не взять Зозулю, Солов'я?

— Пхе! «Видатних»!

Мої співці вартніш від них.

Бо ті старих пісень співають,

Що їх весь світ

Вже знає сотні літ,

Мої ж нове щось витівають,

Та ще й таке, скажу, нове,

Що декого хапає за живе.

Чужі нас чули птахи перелітні,

Так обіцяли лаври нам всевітні.

— Чужі? До нас таких арбітрів не веди,

До нас з піснями цими не ходи...

Давай мандат сюди!

Хотіли Цвіркуни щось дивне нам співати,
Так віником народ їх випровадив з хати.

1963

ЗЕЛЕНИЙ ОСЕЛ

В торговиці хваливсь Осел Зелений:

— Як б'ються покупці за мене!

Ціна мені щораз росте...

— А в мене, бач, не те.—

Сказав Осел-сусіда.— Зранку тут стою,

А й не питають про ціну мою...—

На обрії з'явилися хмари чорні,

Вітрець подує з-за гір.

Осел моторний

На хмари кидає тривожний зір.

— Тривожишся?— пита Осел звичайний.

— Ох, не питай! В нас задум тайний:

Я — крашений. Як дощик лупоне,—

Ніхто не візьме і дарма мене.

В нас є... Ну, не осли, а люди:

Його покрасять — він ціни набуде,

А потім ночі й дні

Остерігатись буде —

Не власти б у ціні.

1964

РІКА

Зібралася в Ріку брудна вода повіддя.

Збурунилась Ріка,

Бурлива і стрімка,

Вируючи, несла бур'ян, сміття і віття;

Пливають дуби, як трупи, без снаги,

Коріння з течії стирчить, мов руки;

Корова в бистрині реве з розпуки;

Вода безсилі струже береги...

Та ось стекли весняних вод потоки.

Лежить Ріка,

Утишена,

Слабка,

Мов злодійка, яку скрутили роки;

Лукаві хвильки грають з берегами,

Зрадливі усмішки на тьмяному лиці,

Мов не були недавно ворогами;

Крізь воду видно камінці,

Гуля по хвилях пір'я...

Ріка благає ласки, ніжності, довір'я.

Хто зрадив раз, — удруге зрадить мусить;

Хто раз топив, кусав, мов лютий звір, —

Візьми йому повір:

Як змоги набере — утопить чи укусить.

1964

НА СВЯТІ ЛІСОВІМ

Сьогодні свято лісове.
Угнулися столи від страв і трунків,
Дорогоцінних подарунків.
Зійшлись, хто в лісі темному живе.
Наїлись, напилися,
До діла узялися.
Музики грають туш,
Всі плещуть, як годиться;
Дарунки роздає Лисиця:
— Найперше — Леву пару тлустих туш;
Пахучий сіна віз
Додому Слон повіз...
— Та що це за порядок згубний? —
Ведмідь шепоче правдолюбний. —
Торік, позаторік
Із свята тушки Лев волік,
А Слон — сінце пахуче...—

В о в к

— Ех, мовчи вже лучче!
Не бачиш, хто в нас верховодить?
Лисиця годить!

Л и с и ц я

— Та як же не годить,
Навшпиньки не ходить?
Вони —
Слони!

1964

СПИСОК НА ПРЕМІЇ

Сенсація у двір — не чули звик-вків:
На премії складать звеліли списки...
Щоб одібрать найкращих співаків,
Зібралися з дворів, лісів, садків,
Гармидерують, не закриють писки.
— Ану ви, припиніте крик!—
Гукнув, наїжившись, Індик.—
На перший номер ставте Півня!
На другий — Солов'я! Він Півню рівня.
— Зозулю!— хтось гука.
Вписать усяк свого вмовляє:
Той — Ластівку, та Соїку виставляє,
А те кричить:— Шпака! Шпака!—
Хотіли ставить крапку,
Так піднесла Синичка лапку:
— Забули Жайвора, відмінного співця!
Без нього список — пісня без кінця!
— Ні, ні! Не можемо, не можемо!—
Крилом Індик черкнув.—
Співець він гожий,
Не раз про це я чув,
Але... коли співа — високо залітає,
Верхи засміливо хватає,
Нестриманий дзвінкий язик...
Хто знає, що в душі його витає?!

І не вписали. Не схотів Індик.

1965

ШАКАЛ

Радісінський Шакал в ущелині гуляє,
Немов огазії шукає.

— Чому радієш так?—

Пита глузуючи Іжак.

— Хіба не знаєш? Лев одкинув ноги.

Така нікчема то була!

Немов огню, мене боявсь. Єй-богу.

Зайду, бувало,— просить до стола.

І годував, і напував,

Солодкими словами частував.

Годив, як ненька любій доні.

Коли б не я,— не втримався б на троні!

— Чекай!— Іжак на теє відповів.—

А хто ж трусивсь, як Лев ревів?

— Та я трусився, нічого брехати.

Але ж тоді... було... холоднувато?!

Живий — то лижуть п'яти,

Дрижать, навколішки стають,—

Помер — кленуть завзято

І грязь за комір ллють.

1965

Любов
до рідного —
могутнє диво

ГОЛУБ І ЛЕЛЕКА

Якось-то навесні,
Коли настали теплі дні,
Лелека з вирію прилинув
На дороге гніздо своє,
Що восени покинув
(В житті усяко є!).
Домашній Голуб запитав:
— Де, друже, був?
Що чув?
— До вирію літав.
Злякався — вітер в уші свище,
Із півночі повіяв холодище,
За ним повзе страшна зима...
А в вирію... Зими нема,
Природа стрінула привітом:
Там вічне літо!..—
А Голуб з посміхом йому:
— Тоді ж чому
Ти кинув ту країну,
Розхвалений той рай,
І повернувся на Україну?
— Бо це — мій рідний край!

Любов до рідного — могутнє диво!
Нехай живеш на чужині щасливо,
А туга гірко в серце б'є:
Зове Вітчизна й путь далека,
І ти летиш, як з вирію Лелека
В гніздо своє.

1920

ДВА СИЧІ

Літаючи над містом, два Сичі
Над виставкою пролетіли уночі.
Вони б там політати ще охочі,
Так світло било в очі.
Сховались в димарі
І там кричали до зорі.
— Хав-хав!— гукав один.— Хав-хав!
Про виставку хтось добре набрехав.
Хвалив-вихвалював — дарма:
Нічого там хорошого нема!
— Умгу! І я там очі як не витріщав,
Нічого доброго не помічав.
Я там літав та позіхав...
Хав-хав!
Хав-хав!
Хав-хав!

Там, за кордоном, наче ті Сичі,
Кричать про нас пани і паничі.
Не думайте: вони бездарні
І творчу працю бачить незугарні,
Чи оцінить уміння не стає,—
Ні! Їм у вічі світло наше б'є.

1920

ВАСИЛИК

В один погожий день
Василик Чередник
Безслідно зник.

Шукали хлопця — не знайшли ніде.
Матуся плаче, батенько лютує:

— Десь чоботи в дорозі пошматує!—

Аж ось у двір дитина люба,

А батько — хап його за чуба:

— Ага! Я так і знав.

Взуття до цурки доконав?

— Ні, таточку!— син каже сміючись.—

Я був дурний колись,

А зараз в мене сам повчись:

Бува, хто їде по дорозі —

Я вже на возі.

Гарненько примощуся ззаду,

Під'їду й калача з торбини вкраду.

Глянь: чоботи цілісінькі в торбині,

Нові, немов з крамниці нині!

Василики у нас не вивелися й досі —

Нахабні, спритні, ловкачі!

Так пробиваються по життєвій дорозі

На нашім возі,

Ще й крадуть наші калачі.

1921

СІРКО

Андрій Стерня
Приніс від кума цуценя.
Пес виплекався такий
Страшний та сторожкий,
Слугує, не втиха...
Аж ось війна лиха.
Прорвались вороги страшні рікою,
Все знищують безжальною рукою.
Піднявсь Андрій і став до бою:
Закрити ворогу шляхи собою.
Аж на добу четверту-п'яту
Кривавий ворог вліз у хату.
Сірко на службу ворогові став:
Як гав, так гав,
На хвильку, клятий, не приляже.
Андрієва Сусідка каже:
— Ти ворогові служиш?
Та це ж ганьба, а ти й не тужиш?
— Зате хлебчу
Помії досхочу,
А ніг, як ти, не волочу!—
Стара вхопилася за дрюка:
— Ах, зрадник! Ах, падлюка!
Себе продавши чужині,
Ти радиш те зробиш мені?
Хай сто раз гірше буду жити,
А не піду я ворогу служити!

1923

ВЕДМІДЬ І БДЖОЛИ

В садку, під гаєм, край села,
Чудова пасіка була.

Ведмідь не може пити-їсти:

Ой, як би в пасіку залізти?

Не так, щоб способом нападним

Там стати повновладним,

А так, щоб мед спожить

І поговору не нажить.

Ведмідь страхи в душі долає,

На пасіку чвалає:

— Здоровенькі були!

(Тривожно бджоли загули).

Цікавлюсь знати,

Як ваша Мати?

Як милі Трутні?

Не кривдять вас ті Мурахи паскудні?

Я проти них вам хочу допомогти

І працю вашу зберегти...—

Тут Бджоли за турботу склали дяку:

Ведмедю добре втерли маку,—

Немов посолений крутивсь...

Утік і не простивсь.

Колонізатори на Заході і Сході

Личкуються по найновішій моді:

Солодкі на словах, за спиною — обух,

Напоготові ярма злотні носять.

Але народи геть од себе просять:

За словом приязним звіриний чують дух.

1948

ГУЛЯКА

Прилинувши з чужих країв,
На рідному гнізді Лелека сів.

— Ура! Кукуріку!—

Утішивсь Півень на току

І, гребенем труснувши гарним,
Почванивсь пір'ям різнобарвним.—

Тепер удвох ми спів заведемо,

Подвір'я піснею звеселимо,

Добряче нап'ємось

І наїмось,

За валом в смітнику погребемось

І погуляєм, як годиться

(Мої курки — весела птиця!),

І — на бочок

У курничок...—

Лелека одвернувсь, балакать не схотів,

Махнув крильми і в далеч полетів.

Гуляк у різнобарвнім пір'ї

Ми бачимо на нашому подвір'ї:

Для них є вищим ідеалом

Затишні курники

І смітники

За валом.

1954

З ВЕЛИКОЇ ЛЮБОВІ

Одарка — дівчина на все село!
По праву дівчині весною повезло:
Щаслива доля висудила Гната —
Сам хлопець як орел, і на підмурку хата.
Куди не йдуть,— веде її під руку,
Говорить про любов, про квіти, про науку
(Він зна: в Одарки мрії золоті —
Учитися, рости, горіть-кипіть в житті!).

Гнат молоду жону
І ніжить, і голубить,
Мов горличку ясну,
Одарку любить.

Та подруги здивовані були:

Чому з великої любові
В Одарки личка одцвіли
І виляняли брови?!

Чом очі голубі

Потьмарились в журбі?

Чом знадні ямочки — жіночі дивні чари —
На щічках залягли, сумні, як темні хмари?..

Нащо розмова мила,
Коли важка нога ступила їй на крила?!

1957

ОСЛИЦЯ В КВІТНИКУ

Ослиця до хліва через квітник брела,
Сумна і зла,
На світ увесь гнівлива.
Буркоче Солов'ю:— Ой пташко ти чудна!
Одна лиш квітка розцвіла, одна,
А ти розт्योंкалась, щаслива!
Ось я ту квіточку ковтну,
Тоді пізнай весну!—
Сміється птах:— Не каркай, поторочо!
Приходь-но завтра рано подивись!..—
Засяло сонечко по теплій ночі,
Сад срібною росою вмивсь,—
Увесь квітник розкрив квітчасті очі.
Знов Соловей-музика виграє.
Ослиця знов своє:
— Пхе! Чваниться: порозпускались квіти!
Була одна, ну, перша, новина,
А тут чого радіти?
На те весна!

Є люди, ніби ця Ослиця сумовита:
Коли не зазирнуть в квітник наш
запашний,—
Не тішить їх наш світ ясний,
Шукають приключки бурчати чи ганьбити.

1958

ГРИШНА КОМА

Грицько Чухрайко на затишній дачі
Газету свіжу повагом читав.
І враз:— Ой, що я бачу!?!—
Від радості задріботав.—
Агов! А йди-но глянь, стара!
По-мил-лоч-ка! Таж не туди вмістили
кому!
Мерщій давай ціпок, майну я з дому —
Охріму, Мотрі, Федю показати тра!

В папери дивляться: як кома в нас лягла,
Готові нам оголосить догану.
Спитай: коли ракета всесвіт обійшла
І «Ленін» наш поплив по океану
Чи аномалія руду дала,—
Не чули, скажуть, про такі діла.

1959

ГАВА НА ЦЯМРИНІ

Попивши на жарі водиці
З глибокої криниці,
Що в ній не видно дна,
Ішли гуртом прохожі люди
І гомоніли:— Ох вода смачна!
Немов напій цілющий, живить груди!
А глибина в ній, глибина!—
Почула Гава те, сидівши на вербі,
Дай, думає, в криницю подивлюся
Та, може, і собі
Води нап'юся!..
— Гай-гай, слизькоязики брехуни:
Не бачу глибини!

В криниці наших світлих днів
Чужацькі Гави глибини не бачать
І захлинаються в брехні,
На всесвіт дико крячуть:
— В криниці тій — ніякий не напій.
Вже краще в нас в калюжі лісовій!

1960

ЛЕЛЕКА І ГОЛУБКА

Г о л у б к а

— Як восени ти в вирій відлітав,—
Ледь-ледь крилом хитав,
А навесні, коли вертав до нас,
Із поспіху і дух ледь не погас?

Л е л е к а

Бо вирій хоч і вирій — чужина:
Багато там тепла — весни в душі нема.
Що ліпше надививсь на ту красу,
Тим гарячіш любов, яку сюди несу.

1962

КАЧУР

Кажкахкав, задававсь, ходив із перевалом.
Ах, шийка-перламутр! Ах, хвіст гачком!
Вже до своїх не пригортався з палом,—
Сусідок наш джигун одвідував тайком.

Лише сусід-нетяма задрімає —
Вже Качур там, сусідок обіймає...
Зі скаргою свої звертались до Індика,
Щоб до порядності покликав.
Індик мораль читав,
На добре навертав;
Дарма!

Що суд, як честі й совісті нема?!
Було багато слів про кепську славу,
Ганьбило Качура усе село —
Не допомгло...

Аж бачать: Качур волоче крило.

Сусід вчинив розправу:
Коло своїх гульвісу упіймав
І, не заводячи судову справу,
Дрючком крило безжально обламав.
І справді дивина:
Мов підмінив хтось джигуна!

Хтось, може, дорікне мені:
— Байкар дрючком махає!—
Ну, що ж, бувають ліки несмачні,
А п'єш... а п'єш, бо помагає.

1963

ОДУД¹

В садок затишний із діброви
Чванливий Одуд залетів.

Барвистий та здоровий,
Він витворяв, що сам хотів,
На ласку й втіху сподівався,
Та всяк од нього відвертався,
І шани, й ласки не було:

— Мабуть, катну я на село.
Прощайте, Собечко тендітна!
Компанія в садку не дуже-то привітна:
Наближуся — тікають, щось шепочуть,
Холодні наче лід;

Я руку дружби простягну — не хочуть.
Перелечу я до сусід...

— Лети, ми не заплачем!
Що гарний ти — ми бачим,
Та от біда: де з'явишся, веселий,
чемний,—

Скрізь по тобі лиш запах неприємний.

Бува, з-за океану гості залітають,
Шукати, кажуть, приятні... Дарма!
І скаржаться, що дружби в нас нема,
Що носа всі зневажно відвертають.

А в чому ж суть?
Мов Одуд, дух гнилий вони в собі несуть!

1964

¹ Одуд при всій своїй красі має неприємний запах.

НЕ ТА НАУКА

— Поїсти дай тобі щодня,
А хто за тебе гавкать буде?—
Омелько ганить Цуценя.—
Від тебе користі ждуть люди.
Ледачих кидають під лід...
— Не лай!— озвавсь Сусід.—
Мого ти знаєш псюку?
Дай Цуценя йому в науку!—
Оддав. І Цуценяти
За місяць не пізнати:
Чужим проходу не дає,
За литки дістає.
— Постав, Омельку, могорич
І Цуценя додому клич.
Пройшло усі науки...—
Славненько випили. Потисли руки.
Онисько Цуценя додому брять —
Воно господаря кусать.
Покусаний, мов вовк побитий, трубить:
— Чи бач, падлюка, вже мене не любить!

Такій науці гріш ціна.
Бо ворога виплекує вона!

1964

ВОРОНЯ

Ворони при гнізді сиділи,
Про сина думали й раділи:
Він буде мати солов'їний хист,
В науку піде, виросте артист.
Почав синок їх підростати,
І затужила мати:
— Ну, як його від серця відірвати?
Подасться в світ, шляхів не розбере,
І хижий птах відразу роздере...—
Лиш Вороня оперлось на крило —
Неслава на усе село:
По смітниках гасає,
Посіви людські випасає...
Батькам згадався задум давній —
Синка судили долі славній.
— Синок, учитися пора!
Щоб не проспати щастя часом.—
А син їм басом:
— Женитись хочу! Кра!

Дурні і мрії батьківські й тривоги,
Коли сліпа любов їм поперек дороги.

1964

ЛИСИЦЯ

— Голубонька! Кума!
Чи ти зійшла з ума?
— А що?— Лисиця запишалась,
До Вовка хитро обізвалась.
— Як «що»? То бурюю була,
А це сріблясто-чорна.
Хіба щоб у ціні зросла?
— Хі-хі!— регочеться, моторна.—
Не для мисливців красилась три дні.
Бач, женишок трапляється мені:
Гарненький сам, сім'я багата,
Велика, каже він, зарплата,
На «Москвича» стоїть в черзі,
Нова квартира на мазі...
— А вшкварить дощ — злиняє краска?!
— Минеться місяць, а тоді, будь ласка,
Хай буду знов руда, як віл,—
Дай аліменти і майно навпіл!

Лисиці — з хитрого народа:
Готові краситись щодня;
У них закон життя — вигода:
Жених,
 «Москвич»,
 платня.

1965

ОСЛЯЧИЙ ТАЛІСМАН

— Куди ти, Ослику? Летиш, як на пожар!

— Та... на товчок, за місто, на базар.

— Яке ж добро тебе там тягне за кармани?

— Бач, мода вже пішла на талісмани.

З Одеси два Осли до нашого Осла

Приїхали попастись в холодочку;

Говорять: за кордоном мода вже пішла

Носити хрестика з намистом на шнурочку.

Я цілу ніч метавсь у сні:

Ох, не проспати б щастя це мені!

З хрестом ходи, мов піп чи пан...

Велике діло талісман!

Не треба думати про розум, про знання,

Про труд, про клопоти щодня.

Серед дівчат повага і пошана...

— Хіба ти будеш ситий з талісмана?

— Н-ні! Хреста з намистечком носи,

А їсти в матінки проси.

Ох, прикро як, коли наш Віслючок

На закордонний вабитья гачок!

1966

Їх держить
за рукав
старе

ЯГНЯ

Таке-то з ярмарками:
Вернулася Вдова з порожніми руками.
А діти обступили:— Що купили, ма?—
Вдовиця каже жартома:
— Шукала поросятка,
Купила вам ягнятко.
Зросте вівця така,
Що дасть горнятко молока.
Наварим каші...

(Танцюють дітки наші).

Розплодимо овець, поріжем восени
І взимку всі гулятимем в кожусі...
—Кожуха хочемо!— гукають пустуни,
Лестяться до матусі...
Пішла із двору Удова кудись,
А діти зразу завелись,
Ділити чергу заходились,
Носи подряпали, побились.
Побігли в хлів — ой, билися дарма:
Ягняти не було й нема.

Дорослі є незгірш як малюки:
Частенько так з-за суперечки —
Кому носить кожух з майбутньої
овечки —
На лобі носять синяки.

1921

ВІЛ І КУРІШКА

Улітку
Угледів Віл Курішку:
— Годинонька лиха!
Оце та знаменита цяця?
Такі мисливцям сняться?
Ха-ха!
Та я лиш схочу —
Її, мов жабу, розтолочу!

І розтолочить, ей же богу,
Погляньте на волову ногу!

1932

РУШНИК І МУХА

Захекався Рушник — гонив із хати мух.
Чимало їх лежало на підлозі.
Одна дзижчить, конаючи в тривозі,
Ледь-ледь одводить дух.
— За що, розбійнику? — голосить.
— А хто заразу в нас розносить?

М у х а

— На себе позирни,
Чванько ти гордовитий:
Ти сам брудний,
Немитий!

Всім винуватцям діла злого
Приємно гріх покласти на другого.

1934

По лісі чутка проповзла:
Розгнівавсь Лев на Сірого Вола.

І враз змінилися всі звірі,
Аж Сірий

сам собі

не вірить:

Той несподівано брикне,

Той рогом штурхоне,

А той укусить...

Що бідний Віл робити мусить?

Хотів до Лева йти,

Щоб правду там знайти,

Та Вовк:— Гей, Лиско, не пусти!—

І вилізли б Волові очі,

Так Лев наскочив,

Урятував Вола...

Загинув би наш Віл, а з-за якого дива?

Адже була

Та чутка неправдива.

Бувають серед нас такі (ще й досить!),

Нехай їм западеться путь:

Їм здасться — Лев на тебе око скопить,—

Заштурхають і загризуть.

1935

ОХРІМ

Сусід Охрім на призьбі коло хати
Любив собі газети почитати.

Коли читав,
То головою раз у раз хитав.
Хитав, бувало, схвально,
Бувало, і не схвально.

Якось я запитав:

— Що там невірне чи погане,
Що заслуговує докору чи догани?—

Охрім зітхнув,
Навколо позирнув,
Згорнув газету,

До вуха нахилився мені:

— Признаюсь по секрету,

А ти ж нікому аніні.

Ось слухай...—

Та що Охрім сказати хотів,
Я не дізнався, як не шулив вуха:
Сусід сопів, стогнав, щось белькотів,—
Язик в зубах застряг, не стало духу...

Ох, є у нас такі Охріми, є:
Сказати щирі думку — духу не стає!

1952

ПІВНИК

Заповзявся Півник
Вибитися в світ:
— Де тут,— каже,— дірка —
Вилізти крізь пліт?—
Ластівонька мила
Каже:— Дивний ти!
Адже в тебе крила —
То й перелети!
— В крила я не вірю!
Небезпечний літ!
Де, скажи, тут дірка,
Щоб пролізти в світ?

Є такі ще й нині:
Вибитись у світ
Хочуть не на крилах —
В дірочку крізь пліт.

1953

СМЕРТЬ НЕ ЖДЕ

П а в л о

— Недавно трапилась історія гірка...
Ти знав Омельченка Грицька?

С е м е н

— Не знать новатора-робітника?
Ми на Грицька рівняємось тепер!

П а в л о

— Помер... Помер...
Якась біда прикинулася в ногу.
Смерть завжди приключку знайде
І поведе
В свою дорогу!

С е м е н

— Подать би зразу допомогу?!

П а в л о

— Гм... «Зразу».
Чекали... наказу,
А смерть не жде...
На цвинтарі було так людно,
Бо всяк за звичаєм іде,
В останню путь проводить до могили.
Там дехто каювся прилюдно,
А більш, як водиться, хвалили...

Палючий жаль на тих бере,
Хто на могилі рот дере,
А на живого без наказу
По-доброму не гляне й разу.

1956

ГАЛАСУНИ

Злетять курки з гнізда у курнику —
Там стільки гамору та крику,

Немов хтозна-яку
Зробили справу превелику.
Але законно, що й казати:
Знесла яйце — є право покричати.
А Півневі чого кричати заодно?

Та так кричати,
Що Господиня, глянувши в вікно,
Протепом вибігла із хати:
— А ти чого кричиш, хвостатий?
Немов тебе залізом хто припік...
— Та як «чого»? Яєчка любиш?
Поглянь, в гнізді яєць, ти й лік
Загубиш!

— Іч, хитрий біс!
Та вже, хоч ти не зніс
Нам жодного яйця,
Іди, підсиплю зеренця!

Отак галасуни
Чужі діла за власні видають.
І що ж? Їх по руках не б'ють,
Бува, що й премії дають.

1956

ХОМИН СПАДОК

Прийшлось Хомі в чуже село іти:
Старенька тіточка подякувала богу.

Погорювать не можна не піти,

В далеку путь-дорогу

Небіжку провести,—

Такий ізвік-віків порядок.

Та й інше там цікавило Хому,

Він знав: йому

Від тітки має бути спадок!

Той спадок — казна-що, дійничка,

Але й дійничка не дрібничка,

Якщо вона надійно в план стає

І в плані роль відіграє:

В сусіда є теличка невеличка,

Він дасть теличку за дійничку,

Теличка буде жить,

Рочок перебіжить,

Корівка помудрує,

Бичка дарує,

Бичок оформиться в бика,—

Тоді, го-го, не буду драти пішака!..

Аж ось село. Ось тітчина садиба,

І... тітка по двору, весела, диба.

Лиха тобі мара:

Не думала вмирать стара!

Ой, не один Хома погану має звичку —
Писати в плани тітчину дійничку!

1958

КИЦЯ З БАНТИКОМ

На лютий глум, чи для осуди,
Чи на людський докір
Нам Кищечку у двір
Підкинули лукаві люди.
Погана та брудна,
Горбата, тонкокоста,
Скрізь швендяє, мов навісна,
Хвіст вниз, і на боках короста...
Та раптом Кищечки не впізнають:
Ще вчора рада миші препоганій —
Сьогодні дай купатися в сметані;
Ще й пирхав, коли борщу дають.
Учора приязно Рябкові ніс лизала —
Сьогодні «добрий ранок» не сказала.
— Чого, — пита Рябко, — така?
— Чого? Хазяйчина дочка
Мені на хвостик бантик прив'язала!
Ще й не простий, а панський!
Не з Харкова, не з Дону,
А придбаний на виставці американській, —
Остання мода закордону!

Є в нас такі,
До мод дурних швидкі:
Ногами вверх готов ходити без пардону,
Як привезуть ту моду з-за кордону.

1959

ВІЛ У ВІДІ

Тікає Віл Муругий без дороги,
Бо лютий Вовк, проклятий звір,
Хапа за ноги.

Ускочив Віл у ближчий двір:
— Рятуйте, хто живий! Біда.
Смерть нагла руку наклада!—
Тут Качка грілася в пісочку:
— Іди туди. Он бачиш Квочку?
Та раду дасть. Розумна птиця.—
А Квочка й голови не поверта:
— Мені з тобою ніколи возиться,
Звертайся до Кота!—

На сонці Кіт мурлика:
— Це справа невелика!

Сірко під призьбою лежить,
Йому рішать: чи гинути, чи жить!—
А Сірий Пес, забрьоха,
Одгонить мух хвостом:

— Що? Не домовились з Котом?
Зайди у хлів. Там Чорна Льоха.
Та розбере і що, і як, і де,
І резолюцію відразу покладе...—
Із двору Віл тікає,
На весь куток реве:
— Свиня мою рішати долю має?
Хай краще Вовк на шмаття розірве!

1959

РОЖА

Дівча забігло в сад, на метеля похоже,
Усюди пурхає і раптом глядь — квітки!
— Ой матінко, краса! Які чудові рожі!

А пахнуть як! Не знала я таких!—
Дівча нюхнуло раз, нюхнуло двічі,
І світло щастя сяє на обличчі.

Лукає збоку мати:

— А інших запахів не хочеш знати?

Квіток багато в квітнику,

Понюхай ще яку!—

Понюхало мале настурції, гвоздичку

І, носа зморщивши, скривило пичку:

— Не мають запаху вони.

Це прості бур'яни...

— О доню! Знай: у всіх свої таланти є,

А ми одну лиш рожу бачим,

Навколо неї цапом скачем,

За неї чарку п'єм

І славу воздаєм,

Чіпляємо медалі

І так далі...

1960

ГОРЛИЧКА І ДЯТЕЛ

— Довбе й довбе! Не спиниться й на мить! —
До Дятла Горличка голівку нахилила. —

Чи ніжна пісня Дятлові немила?
Невже твій дзьоб не заболить?
То ж нудь — черви шукати під корою!
Як можна не радить, коли навкруг краса,
Коли садок цвіте небаченою грою,
Не тішитись, що плід із віття нависа?! —

Говорить Дятел дорогій сусідці:
— Тобі судилось туркотать на вітці
І славити красу, щоб щастя в нас цвіло;
Мені — довбать кору, викльовувати зло.

Усякому в житті свій шлях:
Один кує болванки розігріті,
Той весело співа, мов соловей на вітті,
А третій трактором рокоче на полях...
Прекрасно: паразитом не живем на світі!

1961

НЕВДАЛЕ СВАТАННЯ

Гарячий сонця диск за обрій закотився.

Метелик налітає і накрутився,

Крильми від прохолоди тріпотить.

Зраділи Гусениці:— Щастя нам летить!

Нам жениха шле доля люба.

Напевне, в нього ощадкнижка груба

І, розуміється, є дача в Ірпені,

На «Москвича» стоїть в черзі тісній;

Дивися, вусики, жінкам догода,

Штанці із США — остання мода,

Весь барвами на сонці виграва...

Хапай в атаку, щоб не втік, бува!—

І все б кінчилося весільною ігрою,

Та сонце тут як блисне за горою —

І вигідний жених

Махнув крильми й від них:

— Жінки з такими животами

І ненаситними ротами...

Шукаю сам, яка нектар дає,

В котрої книжка в ощадкасі є!

1961

НЕНАВИСТЬ — ЯК ЛЮБОВ

Голодний Вовк зустрів Куму в ліску.

Облизується, сита і весела:

— Обходила дозором села,

Забігла в пасіку, наїлася медку...—

Голодного нудьга косила:

— Дадуть, чи треба дати на силу?

— Бджола

Мала,

А сили в неї за вола.

В чім сила в горопашній?

В ненависті безстрашній!

Нероба до добра простягне руку —

Смертельну прийме муку.—

Сміється Вовк, що дуже голодав:

— Я бачив, як Ведмідь їх обкрадав:

Весь рій на злодія напався,

А він їв мед і посміхався...—

...Небавом Вовк із пасіки вертався.

Від однієї лютої Бджоли,

Від трьох би, може, відігнався,

А як громадою напали, як дали —

Пожежею в очах веселий світ зайнявся,

Музики в голові відразу загули.

Ненависть — як любов: ніколи не старіє,

В шерegu першу бити зло стає

І серце гріє,

І сили надає.

1961

БУЙВОЛИ

Східна бувальщина

Ахметка з поля їхав, віз солому.

Йому ріка перетинала путь.

І не прийшло до голови малому,

Що Буйволи купатися зайдуть.

Ахмет співа щасливо.

Аж ось ріка блищить вабливо.

Уперті Буйволи — мерщій туди.

— Куди? Куди?

Спливе солома по воді,

Чим скот кормитимем тоді?

Корови й нетелі зостануться голодні!

Та майте совість! Будьте благородні!—

В Ахметки з горя пухне голова,

А Буйволи наддали ходу

І з возом бух у воду.

Лягли. Солома по воді сплива.

Сміються добрі люди:

— Дурний ти, хлопчику, еси!

Без батога їх не проси —

Пуття не буде.

1962

СУМНІВНА ПЕРЕМОГА

Узявши шефство над садком,
Івась обравсь садівником:
Скрізь по гіллі, де нижче,
Нещадно гусінь нищить.
Аж гляне: гусінь завмира,
Вгортається, лежить без руху.
Поймає радість школяра.
Івась до хати заліта щодуху:
— Танцюй, татусю! Переміг!
Вже на лопатки ворог ліг!
— Зарані тішишся, синочку милий:
То ворог затаївсь і набирає сили.
Заводь і танці, і пісні,
Коли згорить він на вогні!

Як ворог стихиться в покорі,—
Не здався він: нове готує горе.

1963

СВИНЯ ОБРАЗИЛАСЬ

- Чого надусалась, мов з'їла кислих
груш?
Чи скривдив хтось, чи насолив до сказу?
— Ой Рябчику, мовчи і серця не ворух!
Спізнала я важку образу.
— Хто ж рот роззявив на таку особу?
— Гнідко! Я не прощу до гробу.
Сказав якогось дня,
Що я — свиня,
Що знаю тільки рити,
Що дбаю лиш про черево товсте
І тільки думаю про те,
Коли дадуть корито...—
А їй Рябко:
— Хіба збрехав Гнідко?
— Хай правда, хай! А так прилюдно
Під мене рить повсюдно?
Такого треба вчить:
Хоч бачить — хай мовчить!

1963

ДОГІДЛИВИЙ БАРБОС

— Я співчуваю долі бідній,—
Барбосу каже Кіт сусідній.—
Господар на зорі
Тебе навек лишає у дворі.
Який-то ще новий господар буде!

Є всякі люди:

Не догоди,

То лиха жди.

— Ти не журись за мене, друже!

Усім я вмю догодить,

На задніх походить;

Поб'є — мовчу байдуже,

Ласкаво в очі зазирну,

Хвостом догідливо крутну;

Господарю приємно, я не плачу

І ласку бачу —

Помиї і привіт...

— Хіба що! — мовив Кіт.—

Натура в тебе незамінна

І вдача не дурна:

Ніяка переміна

Для тебе не страшна!

1964

ФІЛОСОФ

В овечій шкурі Вовк пробравсь в отару
(Там не одне крутилося ярча),
Прошивсь з отарою в кошару,
Заліг в куточку тихача.

Донюхавсь вірний Пес — сміливий і
завзятий,—

І був би ворогу кінець,
Та оступивсь Баран рогатий:
— Не гавкай! В нас, овець,
Тепер мета

Не та:

Не треба ворога стирати нанівець,
Змінити слід йому натуру.

Дивися, Вовк одяг овечу шкуру

І незабаром бекати почне.

Любов'ю, м'ясом, добрим словом

Ми скоримо його обов'язково.

Йди спать! Послухайся мене!—

Пес пирхнув, невдоволено зашився в буду:

— Звелів Баран, то що робити буду?—

...Від Барана-філософа, небоги,

Лишились роги й ноги.

Велика сила добре слово,
Та не для Вовка злого.

1964

МЕРТВА СОРОКА

— Нечувано! Невидано між нами!—
Гнівивсь Орел, метався по гнізді.—

Сорока наша у біді:

В заяві, писаній сльозами,
Велику кривду викрива.

Сорока бойова,

І до Зевеса з язиком дійде.

Кому-кому — мені перепаде!

За кого ж? За Сову, розбійницю північну,
За Яструба, що птахів кривдить вічно...

В своїй державі вирву нелади,

Хай торжествує правда-матка!

Комісію створити! Акт сюди,

Щоб підписи були й печатка!..—

Комісія пішла —

Сороки не знайшла:

В Сороки дух давно зачах,

Лежить, розтерзана, в кущах.

Орел червоним написав по акту:

«Сорока мертва! Що вже говорить?!

Понеже перша роль належить факту,—
Списать Сороку. Скаргу в стіл закрить».

А кривдники? Оті, які чинили зло?
Про них і мови не було.

1965

ПОРОСЯТА

— Мамусю! — каже хлопчик Саша. —
В сусід опоросилася свиня.
А поросятка — ой, куди там нашим!
Ніхто не порівня:
Гладкенькі
Та біленькі,
Веселенькі!
А наші — шкура та хвости,
Ні радості, ні красоти...
І навіть соромно казати,
Що є в них хазяї...
— Мовчи, бо вижену геть з хати!
Ну що ж, погані наші поросята.
Але ж... свої!?

1966

ЗАСТУПНИК

Вернувся з поля після діла,
Засумував Гнідий коло коша.
— Чого ви, дядьку, посумніли? —
Питається Лоша. —
Чи наробились, аж упріли,
А чи під серцем заболіло,
Що ви заступник, а не зав? —
Кінь гірко відказав:
— Що в мене чин малий — дурне!
А те гризе мене,
Що я, пробач на слові,
Заступником... Ослові.

1967

На словах — шовк,
на ділі —
вовк

МАКСИМ І ПАВЛО

Максим любив ходити
У гості до Павла.
Така в них дружба завелась була —
Водою не розлити.
Бува, Максим спізниться на часинку,
Павло вже посила за ним:— Ей, синку!
Довідайся піди,
А чи не трапилось біди!—
А як Павло,
Було,
До сина на село
Погостювати йде,—
Максим не має спокою ніде:
Сумує, охкає, буркоче на дружину,
Не їсть, не п'є, не сяде на хвилину.
Посходяться — турботи не малі.
Не чарка в голові — розмови жваві
Не про свої, а про громадські справи:
Як там діла в селі?
— Отам громадою засадимо садочок,
А тут, при річці, буде нам ставочок,
Тут — школа, тут — лікарня, клуб,
Тут — парк чудовий, де козацький дуб...—
...Та сталась дивина:

Максим у гості йшов раненько,
Павлова псючка навісна
Погавкала на нього потихеньку,
Мабуть, зо сну, дурна.
Погавкала, та не вкусила,
Але така в образі сила:
Як в серце попаде,
Немов змія до хати,—
Із серця нізащо не йде,
Попробуй подолати!
Максим вернувся від воріт,
Кляв псючку і Павла на чому світ
І кулаками бив у груди:
— Клянусь вам, люди,—
В Павла нога моя не буде.

Жаль, жаль, пропали гарні плани,
А винне... собача погане.

1920

СОЛОВЕЙКО ТА СВИНЯ

Тихим вечором весною
Соловейко щебетав.
Спів луною чарівною
Над селом витав.
Переспіви били в груди.
Місяць слухав, сія.
Сон забули, вийшли люди
Слухать співи Солов'я.
А з калюжі Льоха чорна:
— Ах ти, пташечко моторна!
 Ти стараєшся дарма,
 Бо гоподаря нема,—
 Він сьогодні у млині
 Меле дерть мені...—
Соловейко їй говорить.
— Утекла зима за море;
Вже весна-красна вгорі
Засвітила ліхтарі.
Дні майбутні в серце б'ють
І заснути не дають...
Але що нам говорити?
— Тож чому?
 — Бо ти — свиня!
Світ для тебе — дерть, корито,
Не краса нового дня.

1920

ВОРОТА

Під небом місячним завмерла мла.

Північна тиша на село лягла.

Вітрець тихенький ледве дише

І Ворітьми, дрімаючи, колише.

Всі люди чесно сплять.

Ворота знехотя скриплять:

— Наш пан не любить правди-матки,

В дворі у нього неполадки,

Коли не спить, то рот дере,

Удень на думці чарка,

Увечері — чорнява куховарка...—

Гоподар чує — страх бере:

— Як втихомирити Ворота?

Чим іродам замазати рота,

Щоб славою не вбили злою?—

Ворота обласкав і похвалив,

А потім, розтопивши лою,

Люб'язно в бігуни налив.

І що ж? Та хай би йому скиснуть:

Ворота вже мовчать, ні писнуть.

Бач, розпинається, кричить?

Коли такому горло промочить,

Тоді мовчить.

1921

ОСОТ

В Грицька Осот
Розрісся, гемонський, на весь город.
Глузує, хто проходить мимо:
— Осот навряд такий чи в кого є!
Навряд такий чи де ростиме?
Ідуть чутки — на виставку здає...—
Гриць червоніє. До Осоту йде,
Потилицю почухає і геть бреде,
В кишеню руки заховає:
— Іще поколешся, буває...

Отак плакаємо Осоти,
Не хочем руки поколотити.

1923

СЛОВА І ДІЛА

Кость слова попрохав,
Палку промову закатав:
— Сьогодні в нас жіноче свято.
Тут про жінок говорено багато.
І я б хотів
Сказати кілька слів.
Жінки! О подруги мої!
Ви — щастя нашої сім'ї!
Ви — друг надійний у житті,
Ви — вірний спільник у труді,
Ви — наших днів краса,
Наш рай і небеса...—
Хто зна, до чого б Кость договорився,
Коли б його сусіда не з'явився.
— Дозволь, питаю я,—
Говорить стиха.—
Скажи, чому твоя
Частенько в синяках Костиха?

В житті не дуже в Костя ладно,
На язика ж як складно?!

1926

ПЕРЕБУДОВА

— Невтішна спадщина, мов хмара,
висне,

В болоті власності натура кисне;
Нам погляди старі отруюють буття.
Я — за нове і за стремління чисті,
За творчий рух, за помисли вогнисті,
Що роблять радісним життя!

Топчу в душі старе,

Що у полон бере...

За мною всі! В нову дорогу рвусь!

Пе-

ре-

бу-

до-

ву-

юсь!

Базіка мовив правду щиру:

Перебудовує

собі

квартиру.

1932

ЛИСИЧА СТРАТЕГІЯ

Якось-то Голуб лісовий підгледів,
Як Лис поза куці ховався од Ведмедя.
— Оце!— туркоче Голуб на вербі.—
Нехай Ведмідь, той головатий сук,
З дороги сходив би тобі,
Шануючи і спритність, і красу,
І розум, що дорожчий злота.
Вилазь, вилазь з болота!—
Всміхнувся Лис і виліз з-за куців:
— Ні розум, ні краса тут ні при чім.
Стра-те-гі-я! Стараюся по змозі
Начальству не ставати на дорозі,
Коли несе
Вівцю з долини,
А він за се
Мені мовчить
І очі закриває на провини,
Якщо курча мені в зубах пищить;
Хіба, буває, в крайнім разі
Карає не судом — доганою в наказі.

Де гріх ховається у затишку наказу,
Стратегію порочну видно зразу.

1944

ГРАД

— Голубки-пташечки! Біда над головою!
Страшенні хмари. Буде лютий град!

Як зливою впаде лихою,—

Пропав наш любий сад!—

Занепокоїлись птахи садові,
Біду грудьми зустрінути готові.

Не мала Ластівка гнізда в саду,

Та скрізь літала, наче блискавиця:

— На поміч всі! Загине сад і птиця!

Гуртом давайте одведем біду!—

Одна Зозуля вешталась в безділлі,

Немов дурненька свашка на весіллі,

І весело виводила «ку-ку».

— Чи бачили таку?—

Питає Ластівка.— Немов радіє,

Що іншим лихо в очі віє,

Загрожує біда.—

Синиця їй відповіда:

— Нема в саду у неї власного гнізда.

Безрідною вродилася, живе одна,

Не зна

Прихильності й любові,

Наш сад їй чужина,

Сьогодні — тут, а завтра — в тій діброві.

— А чула я: вона клялася цим садком,

Казала: «Вік в нім буду вікувати!»

— Одне у неї — клястись язиком,

А друге — серцем вболівати.

1953

ДРІБНЕНЬКІ ЗУБИ

Ведмідь вже сходить з ліг;
Мов сніг на сонці, тануть сили.
Нудним став білий світ,
І рідний ліс не милий.
І барлогу в сусідньому гаю
Ведмідь вручає доленьку свою.

Лисиця скрізь божилася, казала,
Що ікла й пазури Ведмедю позрізала;
Ведмідь тепер смирніший від вівці,
Їсть ягідки, гриби та корінці,
На м'ясо й кров очей не зводить,
Від барлога й на хвилю не відходить:
— А я ведмежий спокій стережу;
Як ляже спати, величний та гладущий,
Казки йому кажу
На сон грядущий...—

Усі ми в світі тимчасові гості:
Сьогодні сміємось, а завтра склали кості,
Безжальний час сліди затер...
Пішли чутки — Ведмідь помер.
І хоч не був у лісі він кумиром,
До вмерлого всі кинулися миром:
Ведмідь, колись лісів гроза,
Зазнавши наглої страшної згуби,
Лежить розтерзаний, мов та плоха коза,
А на кістках дрібненькі знати зуби.

Слон злістю закипів:

— Зайці! Знайти негайно й доповісти,
Хто, дрібнозубий, смів Ведмедея з'їсти?—
Їжак, що в листі шелестів,

Зайцям тихенько доповів:

— Лисиця, бачив я, Ведмедеві годила,
Коло слабого день і ніч ходила...—

По лобі ляснули себе Зайці:
— Вона доїхала недужому кінці!—
Веселі з успіху, летіли, мов на крилах:
Злочинця знайдено! Життя складе на
вилах!

Захекані, прибїгли до Слона,
Завмерли на порозі
В тривозі:
— Вона!
Секретарем уже в Слона!..—
Володарі великих вух
В клубочки скулились і затаїли дух:—
Ну, що робить, щоб не нажить напасті?
Вона, дивися, знову коло власті!

1956

ГОСПОДАР І ПЕС

Господар за столом затримався в небоги.
Хиляючись, верта поволеньки з дороги.

Зайшов у двір. Чи вірити очам:
Трезор, що мусив пильнувать подвір'я,
Понехтувавши дружбу і довір'я,
Хазяйським ласує курчам:

— Трезоре! Ти позбувсь ума!

Сумління в тебе й трішечки нема!
Тебе шаную нарівні з Котом,
Як пан, їси з блискучої мисчини,
А ти що дієш в мене за плечима?

(Трезор вертить хвостом).

Якої кари варт, якої муки?

(Трезор цілує руки).

Ах ти, вертихвосте! Ах ти, лизун!
Нам що тепер від господині буде?

(Вильнувши задом, наш мазун

Зіп'явсь господарю на груди).

Яких ми способів з тобою доберем,
Щоб все було в нас тихо-гладко?

Мерщій доїж курчатко,

І всі сліди ми заметем!

Хто більше чинить нам біди:

Чи той, хто тихача

Їсть крадене курча,

Чи той, хто заміта за ним сліди?

1956

ЗАЄЦЬ У ЛИСИЧІЙ ШУБЦІ

До Лиски Заєць в ліс
Журбу свою приніс:
— Лисиченько! Ласкавенька! Голубко!
Продай мені таку, як в тебе, шубку!
Повіриш — я всього боюсь:
Шелесне дуб над головою —
Я затрясусь
І геть лечу стрілою;
Шуліка крилами залопотить —
Із остраху в очах замерехтить;
Зриваєшся на всім скаку,
Сам лізеш в лапи хижаку.
А в шубку зодягнуся —
З Шулікою поб'юся! —
Лисиця зглянулася: рятуючи від зла,
Охоче Зайцю шубку продала.
Вернувся Заєць в шубці і радіє,
Думками багатіє...
Аж тінь якась,
Подібна на Шуліку,
Над Зайчиком знялася,
Небачена одвіку.
Як скочить Заєць з-за куща
І шубку загубив, помчав.

Яке добро не надягни —
Не збільшиться тобі ні слави, ні ціни!

1956

ДЯТЕЛ І СОРОКА

Сумує Дятел на сухій вербі:

— Давно жовтіють вуха,
Вже в чуб закралась завірюха.
Пора гніздо робить собі,
Життя міняти холостяче...—

Ворона-свашка криче:

— Не гайсь

І до Сороки засилайсь!—

Вагавсь завзятий холостяк
Та й каже:— Хай вже буде так!

Нахолостячився доволі...

Ідіть, свати, шукати щастя в полі!—

Сорока горда не була:

Відразу рушники дала,

Подумавши:— Дарма,

Що ліг йому багато

І краси нема;

Зате у нього гарна хата,

Нажита ним без поговору.

Найголовніше: вміє лізти вгору!

Я байку склав, нівроку,

Та мав із прототипами мороку:

Тяжкого ворога нажив — біда:

Розгнівалась сусідка молода:

— Ти з мене,— каже,— змалював

Сороку!

1956

ЯК ЛЕДАЧОГО ПРОДАВАЛИ

Буває, що із давньої безодні
Припале порохом, та не старе
(Воно за печінки бере)

Послужить нам сьогодні.

Тому не гріх, дивившись в майбуття,
Звертатись до минулого життя.

Колись давно я на торговиці бував.

Сусід коня там продавав.

Брехав, хвалив і присягався,

Покіль якийсь нетяма не піймався.

— Тепер, мов після плуга, поїси?—

Те бачивши, з Сусіда я сміявся.

— Ледачого не похвали — не продаси!

В комірники Гаврила виставляли
І, мов коня в базарі, вихваляли.

1957

КОТЯЧА СОВІСТЬ

Коли кохана Солов'їха збоку —
Співається, нівроку!..
Натхнений Соловей витьохкував, як міг.
А Кіт Співця, розбійник, підстеріг,
Плигнув — за горло не дістав,
А кров пустив і хвіст відбатував.
Співець вмовстився вище,
І тьохкає, і свище...
Кіт ходить унизу,
Питає Солов'я, пускаючи сльозу:
— Ну, як живеш, мій друже?
— Д-дуже!

Учиниш зло, так совість май,
Хоч про здоров'я не питай!

1958

КІНЬ І ПОСМІТЮХА

Кінь горбиться у возі:
В колгоспний двір везе тягар.
Посмітюха клює щось по дорозі.
Горобчик каже: — Кінь — трудар!
Чесняга! Роботяга!
Таким подяка і повага.
Якби не він, то я і ти
Попідтягали б животи! —
Посмітюха сміється:
— Нехай не дуже задається!
Коли зима укриє шлях
І стане біло на полях,
Скажу: «Діждалися мороза —
Ховай вже воза!»
Так не було ще й разу,
Щоб не послухався наказу:
А ти: «трудар», «повага», «дяка»!
Та він... такий собі... коняка...

Ледаче, сіре, препогане
Трудівника так напропале ганить,
Ще й вихваляється, що білий світ
Його вказівками міня свій хід.

1958

ГОРОБЕЦЬ ІЗ-ПІД СТРИХИ

Лиш почало на світ благословитись,
А Горобець — з-під стріхи і мерщій

сваритись:

— Джів-джів! Ей ви, сплюхи! Не маєте стида!
Он день новий встає, доба надходить мила

І до життя зове, до щастя, до труда,
А вам би спать, згорнувши крила?!

Ось, Півню, ти: на місці своїмú

Ти любиш погорланить,

Тривожити пільму,

А труд святий тебе не манить!

Не знаєш, горлодренець: щастя у труді!..

А ви, Качки, рябенькі і руді,

Вам спать би до обіду,

А виславшись, шукать, де купочки посліду!

Гадаєте, все щастя — в животі?..

Ви, Ластівки, і жваві, й гомінливі!

Ви зрозумійте: дні щасливі

Не в щебеті і не в ловитві мух —

У боротьбі зі злом сталити треба дух!..—

Наїживсь Горобець, слова виводить файні,

Аж поки коней виведуть зі стайні.

Цвірінькає, солом'яна душа!

А днює де? Коло конячого коша!

1959

ВЕДМІДЬ І ГАДЮКА

За індійською казкою

Якось, неначе на біду,
Підпилий Садівник в саду
Чвала охлялою ходою.

За ним і друг Ведмідь, — не розіллєш водою.
— Ведмедику! Наліг на мене сон.

Віддам за сон мільйон.
Боротись з ним немає змоги,
Дрімота хилить голову мою...

— Лягай! Поспи! — говорить Клишоногий, —
А я на варті постою. —

За хвилюку Садівник на моріжку хропів,
А вірний друг його на варті прикипів.

Аж другу на чоло вмостилась Муха.
Ведмідь зігнав, затамувавши зло.

Вона — на ніс. Зігнав. Вона — на вухо.

Зігнав. А клята — на чоло.

— Хі-хі! — почув з кущів Гадюку. —

Хапай-но камінь в руку!

Хі! Камінь влучно б'є!

Нехай, проклята, дружню кров не п'є! —

Ведмідь, хоч має голову не ззаду,

Не міг гадючу змислити пораду:

Хапає камінь — р-раз в чоло,

І... Мухи наче й не було.

Загинув Садівник. Казали: винна Муха.

А вся біда — Ведмідь Гадюку слуха!

1959

ГОЛОСНА ПАПУГА

— Чи ба, яка Папуга голосна!
Луна гуде під небесами!
— Та лихо в тому, що вона
Усе життя кричить те саме!

1959

БУЛЬКИ

Святкують рибоньки весняні дні:
Ті нищать черв'ячків на дні,
Ті в сяєві небаченого ранку
Виводять іграшку-веснянку,
Неначе гімн всевладниці весні.
Всім любо — просторо й глибоко!
Лиш Сом, вусатий лежебока,
Вмостивсь на дні,
Пускав бульки у сні.
— Ей, лежню! Покидай корчагу,
Іди до нас на труд і на розвагу!
Не можеш діла іншого знайти —
Вилежувать боки, у черево рости?
— Я... Я не сплю і вас не уникаю.
Труджусь — бульки наверх пускаю.

1959

РОЗМОВА ПРО ЩАСТЯ

Зійшлись у холодку, щоб не кусали мухи,
Цісара, Качка, Курка-цокотуха,

Індичка, мудра голова.

Про щастя завелись, що й кожній птиці
(Незгірш, як нам, сердешним) сниться:

Без милих щастя не бува?!

— Щасливіших нема,— зацікала Цісара,—

Індик з Індичкою чудова пара!

— Так!— Качка мовила невлад.—

Мій селезень — огидний м'яса шмат.

Ви не судіть: я — грішниця велика —

Зміняла б селезня з кумою на Індіка!

— Ох, сестронько,— Індичка їм в одвіт.—

Ніхто не відав, який у нас обід!

Щербате щастячко моє індиче:

На людях він бундючиться, курличе,

А дома — лишенько моє!

Таке цабе із себе удає:

Уся сім'я навшпиньки ходить,

Ніхто ні в чому не догодить.

Насупить носа: «я» та «ми»,

Та шарудить крильми

І чином хвалиться, нехай би йому тряся.

От і судіть, яке у мене щастя!

Бува і в людях: віялом хвоста.

Копнути глибше — пустота.

ВЕРБЛЮД У МОСКВИ

Святковий день. По вулиці весною
Народ ходив веселою юрбою;
Від радощів, забав і від утіх
Навкруг дзвеніли пісня й сміх.
Сказав один:— Поглянь-но, друже любий:
Верблюд в Москві іде, відквасив губи,
І невдоволення розлито на виду...
— Не диво,— каже друг.— Такі є й люди:
Ми тішимось — він скиглить, на біду,
Ми сміємось — він нудьгувати буде...—
 Верблюд бреде,
 Не сходить з шляху
Ні людям, ні машині;
 Хіба зневажливо зирне,
 Мовляв: «Я — диво неземне!
 Я — корабель пустині!»

1961

ТИГР І ЖАБИ

За бірманською казкою

В країні сонячній, природою принадній,
На троні золотім, в печері золотій
Жив гордий Тигр, величний, можновладний.

Не знав непослуху в країні тій.

Та хтось, слизькоюзикий,

Доніс, що стався гріх великий —

Зневажено і послух, і привіт.

Звичайні жаби в тихому болоті

Носи задрали враз, широкороті,

Не платять податі, бунтують цілий світ,

Кричать мов на живіт...

Позбувся Тигр нещасний супокою.

До Жаб гидких пробрався осокою —

Непослух покарати карою лихою.

Аж гляне: на листках зеленого латаття

Вмостились Жаби, мов на сміх, окаті

И таке весілля завели,

Немов не Тигр — вони царями тут були.

Розгнівавсь Тигр: — Ти бач, гидото!

Я вас навчу, як зневажають мене! —

Та як плигне

В болото...

От вам і цар: пішов до дна.

Забув, яка страшна

Трясовина.

1961

ЗАЗДРИСНЕ ОКО

Пес на Вола не має ока,

Усе: гав-гав, гав-гав.

Хоч Псу на ногу Віл і не ставав,

Так Псові заздрісно дивиться збоку,

Що Віл мав честь високу:

— За що та честь? Ні за́ що!

Коли б не я за нього мудрував,

То здох би Віл давно, ледащо.

Гав-гав, гав-гав!—

Тварини за Вола настійно обставали:

— Коли б не Віл, то ми б голодували.

Забув, як з голоду ти пояс підтягав?—

Пес їжиться, пускає пінку,

Свою дає оцінку:

— Працюю я, аж горло все подрав;

Коли б не я, то вас би хтось покрав.

— Не задавайся!— Кінь говорить.—

Віл цінності, Віл блага творить.

Хоч цінностей не створюють вони,

Так горлом намагають гавкуни.

1962

ДАРЕМНИЙ ПЕРЕЛЯК

Хлоп'ята, бавлячись, прибігли до болота —

Нарізати лози була охота,

Та Страх узяв їх за живе:

В болоті страшно щось одно гуде-реве.

І не по-доброму, не весело, не мирно,

А гучно, зло, настирно,

Немов на лютий бій зове.

В наляканих хлоп'ят на лоб полізли очі.

— Ой дядечку! Звір з'їсти хоче!—

А дядечко регоче:

— Герої з вас, гай-гай!

Це пташок-довгоший! Це Водяний Бугай!—

Сміються дїтлахи:— Бугай і — птиця?

На м'ясо він годиться?

А яйця він несе?

— Ні, дітки, ні! Гуде-реве, й усе!

В нас комизився звір такий:

Ревів, страхав, аж зала вся двигтіла.

Доглянулись — то пташок-довгоший,

Не здатний сам ні до якого діла.

1962

ПРУДКИЙ ВІСЛЮК

— Що за дивація така?—
Віл круторогий
Питає Віслюка.—
У поле йдеш — ледь тягнеш ноги,
А з поля ввечері ідеш —
Мов краков'як ведеш?

В і с л ю к

— Бо в полі — праця потогінна,
А дома — ясла, повні сіна!

1962

ПЕРЕКИНЧИКИ

Осел ходив у славі та любові —
Всі в дружбу тислися Ослові:
Горобчики за ним літали вслід,
Сорока скрізь чутки носила,
Що в мудрості Осел — велика сила;
Якийсь-то облік Півень вів
І до Осла навідувавсь у хлів;
Свиня з візитами ходила...
Аж ось у двір Коня баского привели.
Коневі — честь, вівса мішок дали.
Ослom заткали дірку —
Улаштували на задвірку.
Де ж друзі? З того дня
Переметнулись до Коня,—
За тих боліє їх душа,
В котрих пожива є коло коша.

1963

ЛЕВ УМИРАЄ

Вмирає Лев. Навколо мертва тиша.
Шепочеться стривожена листва.
Обачно шарудить ляклива миша.
Під вітром стелеться трава...
Лев то здригне, то раптом встане,
 То грізно зареве,
 Аж никне все живе,
То тьмяними очима тоскно гляне,
 Немов шукає співчуття...
Лис з-за куща, мов злодій, визирає,
 В очах лиха усмішка грає:
 — Ага, злякався за життя?
А хто роздер мою дружину любу?
І з мене ледь не зняв лиснючу шубу...—
З'явився Вовк:— Чого пан Лев хочать?
 Водички? М'яса? Крові?
— М-мені б...— у Лева губи аж
 тремтять.—
Хоча б... к-краплиночку... л-любові...
— Ге-ге! Про це слід думать не тепер,
 Коли стрівавш смерть немилу,—
 Тоді, коли усіх по черзі дер,
 Безмежну мавши владу й силу!

1965

ДЯДЬКО ПЕНЬ

От видався деньок:
Десь взявся на шляху Пеньок!
Хто їде,— вісь зламає,
Хто йде,— мороку іншу має...
Знялась на всю округу завірюха.
Гукають:— Обламать боки!
— Спалить! Давайте сірники!—
Пеньку і не свербить за вухом:
— Кричіть, у кого довгі язика!
Я не боюсь осуди,
Не та у мене масть:
Стою, стояти буду,—
В обиду шеф не дасть!

Хто шеф? Хто посадив Пенька?
Та дядько Пень з сусіднього ліска!

1965

*Хага в с. Вікнина на Кіровоградщині,
в якій народився Микита Годованець.
Фото 1967 р.*

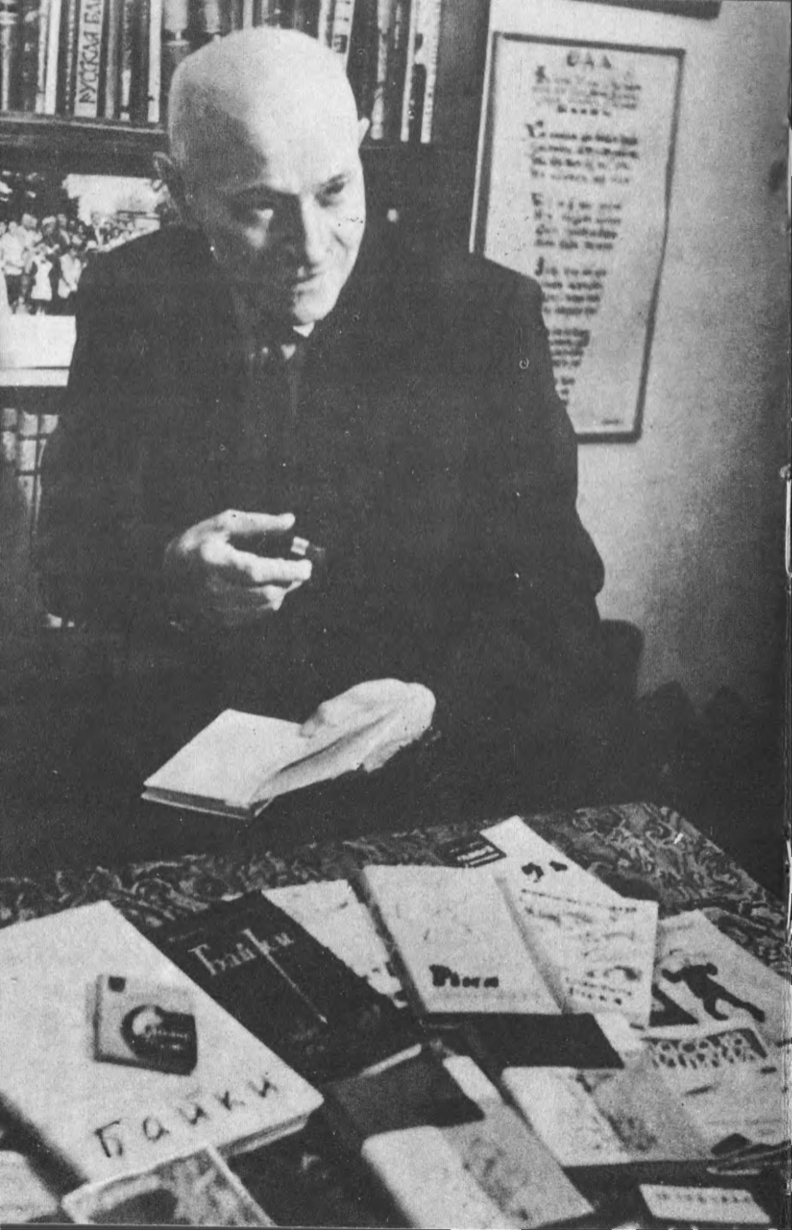

*Батьки
Микити Годованця —
Павло Антонович
і Праксида Трифонівна.*

*Дружина М. Годованця
Серафима Миколаївна.*

*М. Годованець
під час зустрічі
з вчителями та учнями
Кам'янець-подільської
середньої школи № 3.
Фото 1973 р.*

Воюю байкою
із ворогом столиким
Во ім'я світлого
людського майбуття.
Вона мене дарує
щастям превеликим,
Ая несу їй в дар
усе мое життя.

М. Годованець.

*Плакат роботи
художника А. Данилюка
(до 80-річчя М. Годованця).*

*М. Годованець.
Фото 1969 р.*

*М. Годованець
з учнями Кам'янець-подільської
середньої школи № 16.
Фото 1971 р.*

Книжки М. Годованця.

*М. Годованець та О. Ковінька.
Фото 1968 р.*

*В гостях у Микити Годованця (зліва направо):
П. Ключина, А. Космагенко, М. Годованець,
Д. Молякевич, П. Сліпчук.
Фото 1963 р.*

Їх шлунок —
уському
мірило

ХОМА

Хома у нас робив з юнацьких літ.
Хомі у нас і шана, і привіт.
Старіші звали другом молодим,
Молодші стариком любовно звали,
Охоче радилися з ним...
Коли завком недавно обирали,
Хому туди послали.
Хома угору ріс,
Задрав чванливо ніс,
Про себе говорив у множині.
Порадитись з товаришами? Ні!
А хто по ділу зауважить,
Тому гордливо каже:
— Указувать? Мені?
Та що ти?!
М-ми... п-принципово... пр-роти!—
А врешті що ж? Назад,
На товариський лад,
Послали за верстат.
Хому перемінило:
Працює любо-мило!

То щастя для таких навіки,
Коли є товариські ліки.

1926

ДРОНТ

Читає хлопчик книжку Брема
Та раптом як заплаче рева.

І плач такий гіркий,
Що слухать — біль проймає.
— Татусю! Був на світі птах такий,
Птах Дронт. Тепер немає.

Брем пише: був він плодовитий,
Довірливий, беззлобний, ситий...

— Чого ти, сину, в давнину заліз? .
Було тому із три століття.

За всяким плакати — не стане сліз.

Та й був не птах то — сміття,

Не вмів за себе постояти

І одкоша падлюкам дати...

— Еге! — мале до батька як гукне, —

Було із Дронта м'ясо пресмачне...

Пусти мене у хлів свиней побити,

Що знають тільки їсти й пити...

— А чим же, сину, свині винні?

— Брем пише: з'їли Дронтів свині!

Безсилі глузд та й істина тоді,

Як шлунок грає роль судді.

1934

ПРЕМІЯ

Злетілись пташки з сіл, лісів і поля,
Покинули стерню, токи, городи.
Всі ждуть: кому-то посміхнеться доля?

Кого-то ошчасливить нагорода?

І думка певна і одна:

Найкраще потрудилася Синиця,

Мішок пшениці

Дістане премії вона...

Аж ось наказ (хто міг би те вгадати?!):

«Чечітці

першу премію

віддати!»

У всіх забило дух:

Неправда гірше, ніж обух!

Лише Сорока, гомінка скакуха,

Не розгубилася одна,

Всім шепотіла в вуха:

— Яка тут дивина?!

Я знаю, стре-ке-ке: в Чечітки

Працюють на верхах дві Тітки!

Частенько рішення виносять:

Очима дивляться — Синиця і Чечітка!

А вухом слухають: за кого просить

Тітка?

1953

ШТАТИ

На пасіці Ведмідь — поважний керівник.

Його не вчи хазяйством керувати.

Він інших слухатись не звик.

Він зна: найперше діло — штати.

Насамперед потрібен замісник —

Призначений Індик;

Бухгалтером призначено Крота

(В ділах — ажур, і в звітах — чистота,

І правдолюб, і на чуже не ласий!);

Чесняга Тхір — з ключами коло каси;

Без канцелярії — хоч з мосту в воду:

Ловкач Нирок — за діловода;

Ворона — бистра посильна...

Було дві зміни — денна і нічна.

Хтось висловивсь, що ніби штат великий.

Та враз його переконали —

З посади геть прогнали:

Не будь слизькоязыкий!

Наскочила ревізія, насіла на Крота:

Чому у вуликах нестачі, пустота?..

І ось вам результати —

Підкоротили штати.

Ведмідь покараний: «Нехай зимовим часом

У барлозі лежить із медовим запасом!»

В барліг Ведмідь пішов і хід запер.

Зітхнули всі:— А щоб той мед тебе розпер!

Дістав Гнат Карпович відставку:

То в управлінні був, тепер працює в главку.

1955

В ГОСТИНІ У ШПАКА

Веселий Соловей з сусіднього ліска
Якось-то прилетів у гості до Шпака.

— Яка краса!

Чудовий сад

Який!—

В захопленні сказав співець палкий.—

Аж серце грає на роздоллі!

Гілля, дивися, гнеться долі.

Багату душу вклав трудар!

Такий врожай — народу щедрий дар.

— Хав-хав! Базікання пусте!—

Захавкали Сичі.—

Ми тут літали уночі,

Шукали з'їсти щось, проте

Податись геть примушені були,

Бо поживитися і мишки не знайшли...

Сичі не журяться: щό для громади мило?

Їх шлунок — усьому мірило.

1956

ЛАСОЧКА І ЛИСИЦЯ

Як спритна Ласочка не хитрувала,
У курнику вночі в капкан попала.
— Ага, попалася? Тремтиш уся,
Як в лихоманці?—
Кепкує Порося,
В курник забігши вранці.—
Наглядачка Лисиця надбіжить,
Навчить тебе, як в світі жить!
— Ой, ні! Вона безмежно буде рада:
«Ось,— скаже,— хто в нас кури краде!»
Лисичий гріх на мене завжди пада.

Суд був прилюдний на току:
Лисиця Ласочку до смерті закусала
І всі нестачі в курнику
На Ласочку списала.

1956

БРЕХУН І МОВЧУН

Гривко махнув через плоти:
Де б пожитися знайти?
Барбос також покинув вівці,
За ним потюпав навздогінці.

В ярочку край села
Собаки патрали вола.

Гривко, хвостом їм помахавши,
В компанію пристав, як завше.

А там розмову завели:

Що чули? Де були?

Брехать Гривку —

Неначе мед по язика:

Почав ганьбить отару, чабанів,
Собак, з якими жив багато днів;
Брат — злодій, друг Барбос — пияка,
Сусід — злочинець, розбишака...
Барбос на те й слівця не каже,
М'ясце жере, у вузлик в'яже...

Чому Барбос за правду не стає?
Бо завдяки Гривку він їсть і п'є.

1956

ДВА РЯБКИ

Сміється радісний Павло —
Йому в базарі підвезло.
На диво всім купив Свиняку!
Щоденно продавцю складає дяку:
Сумирна, добре їсть і п'є,
Приріст невиданий дає...
Але чому в хазяйки плачуть очі?
Примітила вона: щоночі
Хтось нищить їй грядки —
То моркву погризе, підриє буряки.
— За чим ви дивитесь, Рябки?
Злодії в нас орудують в городі —
Вас не болить піймати їх на шкоді! —
А два Рябки,
Здорові, як бики,
Лапаті,
Мордаті,
Хвостами товстими виляють,
Мовляв, не бачили, не знають.

І бачили, і знають, хай їм грець,
Хто бігає на грядку моркву рити:
Та як того узять за комірець,
З ким хлебчуть з одного корита?

1958

КОЖУХ

Зима — не сват, не брат:
За комір заліза, куса за вуха
І вимагає теплого кожуха.
Іван віддати рад
Свої скарби останні:
— Пошитий лепсько, шкури непогані.
Біда одна:
Боюсь — задорога ціна.
Коли б зустріть кого з громади,
Розумної спитати ради.
Не блудить, хто пита...—
Аж кум Пилип, як з копита:
— Чого хвилюєшся, Іване?
— Та... хай йому добра не стане,
Націлився оцей кожух купить...—
А кум з Івана кпить:
— Оце знайшов! Та люди засміють!
Ціна дурна, і шкури духом б'ють...—
Івану путь назад здалась важка:
Мороз, мов лютий пес, куса за вуха.
Іван справляє дрижака,
За комір лізе завірюха...
Аж глядь: попереду — Пилип.
На нім кожух той наче влип!

За комір завжди лізе завірюха,
Де розуму не контролюють вуха.

1958

КІНЬ І ОСЕЛ

Задаючи тваринам на ніч корму,
Охрім сказав Коню:— Хороший мій!
Ти завтра йдеш на труд важкий,
Даю тобі вівса подвійну норму.—
Осел, що тут стояв, серед овець,
Хазяїну гукнув на весь хлівець:
— І я лицем у грязь не вдарю —
Узавтра я зорю й засію по гектару.
Хай всі говорять по селу:
«Осел змінив ледачу вдачу,
Упрігсь в роботоньку добрячу,
Побільш вівса давать Ослу!..»
З хліва Господар за поріг,
А Кінь сміється, пада з ніг:
— Ой люди! Сміх мене бере!
Осел наш сіє і оре!
У плузі ж я тебе не бачив зроду.
Ти щонайбільш возив до кухні воду.
— Ну й що? Зорю-засію а чи ні,
А обіцять — що легшого мені?

1959

САК І ПІДСАК

Сумний, немов слабий гусак,
На березі лежав продраний Сак.
Працюючи в ставку на муліні,
Продрався об підводні пні.

Аж бачить:

Підсак у Рибака на плечах скаче.

— Ей, друже мій Підсаче!

Дай ниточку заштопатись с'як-так!

— Не дуже-то,— сказав Підсак.—

Не поринай ти в глибині

І не шукай добра на дні.

У мене вчись:

На вудці рибка тільки плись,

Я простягну довжезне руків'я—

Здобиченька моя!

Підсак в роботі не порветься,

Підсак не любить глибини,

Його до діла на плечі тягни,

А де про вигоду ідеться,—

Він простягає руків'я:

«Здобиченька моя!»

1959

МОЗОЛІ

На зборах добре брили Василя:
— Ледачого, як він, не бачила земля.

Спить день при дні...—

Василь на те:— Повірте ви мені:
Під ложечкою жме, буркоче в животі,
Зламався міокард, мозолі на хребті.
Від сонечка ховаюсь день при дні я,
Бо в мене, той... гі-пер-то-ні-я...—

Василь крізь сльози проказав,

Широку спину показав:

— Ось бачте, мозолі на спині

Криваво-сині!—

Тут слово взяв сусіда-жартівник:

— Що так, то так: Василь наш

трудівник,—

Від лінощів мозоля не буває,

Мозоль — то знак труда.

Я добре знаю,

Чого його болячка обкида:

Василь не сіє і не косить,

Вдень міцно спить, вночі,

Покинувши тепленьке місце на печі,

Добро громадське в двір свій носить.

Є всюди спритні Василі:

Від лінощів, від сну аж сині,

А щодо чого — мозолі

Показують на... спині.

1959

НЕВПОПАД

За сучасним фольклором

Тікавши з дому навмання,
Стрів Пес знайомого Коня.
— Куди так, Песику? Змокрила шкура,
Донизу хвіст і голова понура?
— Ой, не кажи! Геть вигнали з двора:
Вночі Господар напідпитку
З колгоспу ніс мішок добра,
А я зі сну не розібрав:
Замість лизнути в литку,
Погавкав і піймав за свитку.
Ізбіглись люди, почали шерститись...
Мені Господар зроду не простить!

1959

МОЄ ДІЛО — СТОРОНА

— Бач, Півню, бач: Кабан вернувся з гулі,
Нажерся буряків, порив грядки цибулі,

А це допався до цебра,
Ущерть там всякого добра,—

Пес каже Півневі, що порпався в гною,—

Не б'юсь за корм — за честь свою,
За правду я стою!

— Хіба за правду?— Півень каже,—

За правду чесний трупом ляже.

Щоб я тобою був

І бачив цей випадок,—

Крижі Кабан би потягнув

З хазяйських грядок!—

Рябко зітхнув і очі геть одвів:

— Не хочу мати ворогів!

Пес бачить зло і боком обмина:

— Моє собаче діло — сторона!

1960

ВУЖІ ПІД ЯСЛАМИ

— Мерзотники! Плюгавці! Слимаки!
Обийбоки! Нікчеми! Байбаки!
З такими ще в нещастя вскочиш!—

Рятуючи життя,
Тікав Вуж з обійстя
І блискавкою перетяв дорогу.—

Підстерегли, що ссу корову,

І крик такий зняли,
Мов ворога знайшли.

Я по городах не гасаю,
І не псую кормів, і не топчу траву;

Тихесенько під яслами живу,

Отруйно не кусаю;

На хвіст наступить хто — мовчу,

Хіба що нишком посичу...

За що ж на нас точить ножі?

Живуть і в нас під яслами Вужі:

Тим хваляться — отруйно не кусають,

А молочко

хазяйське

висисають?

1961

БУВАЄ ДРУЖБА ВСЯКА

— Ай-яй-яй-яй!— Пес не шкодує сліз.—
Що бідному мені тепер робити?
Прогавив я. Господар буде бити:
В комору злодій вліз,
Мішок пшениці вкрав,
А я проспав, не покарав...—

Б а р а н

— Бе-е! Чого там побивається?
Пшениці міх?
Дрібниця! Сміх!
По дружбі будем виручатися:
Я дуже тим не погрішу,
Якщо пшеничку ту спишу.
А ти, гляди, мовчи, коли до конюшини
Залізу я вечірньої години!..—
Баран паперами шу-шу, шу-шу
(На це він перший майстер в світі!),
І вийшло все чистенько в звіті.

Скарали Барана, і Пес зазнав біди,
Але скажіте правду-матку:
Чому сухеньким вибрався з води,
Хто клав на звіт печатку?

1961

ПОГАНКИ

— Татусю! Підемо в байрак?
Ти ж обіцяв по губи... Так?
Після дощу вже ходять люди.
— Як обіцяв — так буде!..—
Татусь грибам забув і лік,
А син поганок кошик приволік:
— От цяценька! Рівненька! Височенька!
Підсмажу, присмачу —
Поживляться сестра, браток, і ненька,
І ми з тобою — досхочу!—
А батько:— Це поганки, трутина!
Таких поїж — могила жде одна.
— А П'єр сусідський два коші поніс,
Казав: найкращі на весь ліс...
— І розум мати слід, не тільки вуха!
Біда, коли дурний дурного слуха.—
Вергати батько в рів поганки хоче,
Син не дає, сліз повні очі:
— А П'єр же як? Усіх приймати буде,
Подякують за губи люди.
А ти мені, недобрий, не даєш...
Ой-ой, за віщо б'єш?—
А батько й справді по руках огрів,
Поганки викинув у рів.

Байкар, ви скажете, дрючком махає?
А що робити тим, хто в рот отруту пхає?

1962

У ЛЕВА НА БАЛУ

Лев балювать всіх звірів поскликав.

Їж-пий, що на столах поклав,

Та не смути господареві хати!

Наїлися. Взятися танцювати.

Який вже Вовк бамбула і тюхтій,

А як чесав господарю на славу,

Аж поки впав, як сніп, під лаву!

А Лиска? Брате мій!

І гопки, й вихилясом,

Навприсядки, і викрутасом

(Недарма годували м'ясом!)...

Левиця оком повела —

Помітила в кутку Вола:

Сидить, утомлений, надувся,

Хоч раз би посміхнувся.

З докором Лев гукнув Волові:

— Не бачу я страху! Нема любові!—

І кігті вистромив страшні.

— Зажди!— Левиця хапнула за поли.—

Не оране ще наше поле.

Догідники ходять не здатні в борозні,

До праці не проси ніколи,

А Віл... аплодувати не мастак,

Зате працює як!—

Лев подобрів. І довго ще дивились,

Як два Ведмеді навкулачки бились:

Догідник честь і славу має часом,

Бо вміє танцювать і гопки, й вихилясом.

1962

СВЯТЕ СЕРЦЕ

Чи за гріхи, чи, може, й без гріха
Посіла Гава доленька лиха:
Хтось перебив крило. Нещасній Гаві
Судилося лягти на смертній лаві,
 Бо без летючого крила
 На той світ путь вела...
Всі подруги її вважали за пропащу,
Аж навесні побачили ще кращу:
 — Диви! Ти де була?
 Як вижила в такому горі?—
А Гава:— Є святі серця!
Я на утриманні була у кума Горобця,
 А він посаду має при коморі!

Посада скромна, трудиться щодня,
Поміж людьми на бідність нарікає,
Сумуючи, зітха, мов дух спускає,
 А за столом щодня
 І співи, і гульня —
 Латаються і друзі, і рідня.

1962

КІТ НА ГРУШІ

Кіт вік живе на штуках:
На грушу вибравсь, під вершок.
А друг його, кудлатий Псюка,
Під грушею сидить і стежить, де дружок.
— Ой любий мій!— гукає друг
До Пса.—

Йди поглянь на виднокруг:

Невидана краса!—

А Пес:— Якби була там ковбаса!..

— Глянь: за селом — лани широкополі,

Побігла лісосмуга в зелення,

Працюють люди на роздоллі,

Над ними жайворон співає в сяйві дня.—

Пес позіхнув:— Пісні

Не по мені!..

— А он в селі, в подвір'ї у Миколи,

Горить вогонь. Свиню хазяїн коле,

Від щедрої руки

Собакам кида кендюхи й кишки.

— Де?— Пса ошпарило окропом.

Через горби помчав галопом.

Ні висота, ні далина не ваблять Пса,

Відгомону в душі у нього не знаходять

Ні труд, ні співи, ні краса,—

Кишки і кендюхи з ума одразу зводять.

1962

ЛИСИЦЯ-ІМЕНИННИЦЯ

Лисиця-іменинниця говорить:— Тату!
До світу-дня прийдуть мене вітати,
То в кожного щось буде у руках.
Одним дала квартири в будяках,
Тих влаштувала на посаді ситій,
Тим акт ревізії сховала під сукно,
Сусідці милій, за гріхи побитій,
В торговий світ нараяла вікно;
Дружка, що був прокравсь в казенній хаті,
Улаштувала в м'ясокомбінаті,
Де скрізь діла масні-смачні
(І певна: щось перепаде мені);
А одного, що гнить йому в тюрязі,
Сховала за доганою в наказі...
Отож готуй, татусю, скрині,
Бо подарунків нанести повинні!..—
Та хто свою недоленьку вгада?
Вночі нагналася біда:
Мисливці по слідах
Лисицю-іменинницю в норі застали
І на снігу безжально розплатали.

У нас так правила Лисиця знакомита:
День іменин на рік дванадцять раз.
Підлеглі мусили на чарочку ходити,
Дарунки в скрині сипати в запас.

1962

КРАСА І КОВБАСА

Їжак Щура запрошує дружити:
— Переселяйся до мене жити!
Поглянь, яка в садку краса!
— А є у вас пшінце і ковбаса?

Не визнає краси
Без ковбаси!

1964

ДРУЖОК

— Для інших прізвисько хороше —
маска!—

Сказав Петро, хильнувши первака.—
Узять хоча б сусідського Дружка:
Вертить хвостом, в очах таїться ласка.

Його я підпускаю до цебра,
Мені підлесно шкірить зуби,
Такий люб'язний, милий, любий.

За стільки літ здружитись нам пора,
А Пес не зна: любов'ю дружньою згори,
Заради дружби розіпнись, умри!..

Якось вночі, підвипивши чимало,
Візьми я в льох сусідський зазирни
(Там первачок, ковбаска, сало),

А Пес як схопить за штани —
Мені дісталось, ніде правди діти:
Ані лежати, ні сидіти.

Наймення в нього — кращого нема,

А дружба де? І не питай дарма,—
В Дружка на першім місці служба...

Подібно до Петра

Так дехто розуміє слово «дружба»:

На, похлебчи з цебра,
Але не забувай цю ласку,
Коли у льох полізу по ковбаску.

1965

Талант
і мужність

ФАГОТ І РОЯЛЬ

— Чого засумував і голову схилив?—
Рояль спитав Фагота по виставі.—
Занудьгував по невмолимій славі
А чи слухач роботи не схвалив?

Фагот

— Поцілив ти в боляче.

Ти сам там був,

Усе те бачив

І чув.

Я дві години грав, старався,
Гарячим потом обливався,
А слухачі, понуривши лоби,
Плескали так, аби-аби.

А Скрипочка заграла —

Вмить ожила вся зала.

Рояль

— Сказати правду мушу:

Всіх Скрипка узяла за душу.

Вона співала їм про те,

Що в серці їхньому цвіте:

Сьогодні любе, завтра неозоре

В очах їх засвітило зорі...

Не досить вміти грати і творить,

А серце з серцем мусить говорити!

1925

ГЕРОНИМ

Колгосп купив коня Гнідого —
Баского, молодого;
Коли біжить,—
Земля дрижить
Під ним.

На другий день їздовий Героним
Запріг Гнідого в плуг з Гнідою,
Оре з великою бідою:
Гнідий то вб'єк шарпне,
То пустить посторонки,
То гопки скаконе,
То грається навперегонки.
Він радий всякі фіглі гнуть,
Аби лиш плуга не тягнуть.

Сердитий Героним Гніду, знай, лупить,
Хоча вона одна насилу плуга цупить.

Сусідка,
Яка всьому
Тому
Була за свідка,

Гнівливо мовила йому:
— Гніда, нещасна, тягне плуга,
А ти її так тяжко б'єш!
А ледаря цього, мов друга,
Ти жалуєш і пальцем не торкнеш!

— Мовчи!— їй Героним шепоче.—
Який дурний собі нещастя хоче?!
Гнідий підкови гострі носить —

Не догоди,
То жди
Біди.

Дивись — я босий!
На вулиці столичній
Мені зустрівся Героним:

Вважається вже провідним,
Друкує скрізь статті критичні.
Та напрям вченого труда
Вирішували ноги:
Він, пишучи, уважно погляда,
Чи гострі в автора підкови?

1928

НЕЗРУЧНИЙ ТАЛАНТ

У день народження Миколи
Друг Пса прислав із собачарні-школи:
— Прийми, Миколо! Скарб, а не собачка!
Талант! На диво всім шукачка!
Хабарників, хапуг та брехунів,
Нероб та бюрократів, лежебоків,
Любителів доносів, сварок, склоки,
Розкрадачів, пустих балакунів —
Не стерпить нечисті ніколи!
Хай хто — пійма за поли...
Зі злом в запеклій боротьбі
Послужить, друже мій, тобі!..—
Минає кілька днів. Не сподівався ніколи:
Підручних любих, друзів і кумів Миколи
Зганьбив той Пес, хапаючи за поли.
У власній хаті, гемонська мара,
І тещу покусав, як брала хабара.
Микола мліє:— Йди ти к богу!—
І вигнав Пса до біса на дорогу.
Заквилив Пес:— Старавсь — не догодив.
Йому б такий талант, щоб без зубів ходив!

1959

БАТЬКО З СИНОМ ТА ІШАК

Син з Батьком на базар бредуть,
За повід Ішака ведуть.
Зустрічний каже стиха:
— Туди, до лиха!
Два дурні йдуть,
Розумного ведуть!—
Старий утямив зразу,
За що дістав образу,
Говорить до Синка:
— Сідай на віслюка!—
Аж знов зустрічний:— Дивина яка!
Юнак вмостивсь на віслюка,
Старий, недужий, криє пішака!—
Старий:— Злізай-но, сину,
Я умоцусь йому на спину!—
Вдоволений старий розсівсь на Ішаку,
Аж чує критику гірку:
— Ви бачили такого недоріку?
Пузатий дідуган
Розсівсь, як пан,
А з хлопчика готов зробить каліку!—
Старий, збентежений, говорить сину:
— Сідай мені за спину!—
Дивуючись видовищу такому,
Сміється люд:— Два дурні на одному!..—
Син з Батьком на базар ідуть,
За повід Ішака ведуть.

Цей східний жарт — сатира на писаку,
Що реагує так на критику усяку.

СОЛОВЕЙ, ЩИГОЛЬ І ЗОЗУЛЯ

Побіля Щиглика, що спав собі в ліщині,
Затьохкав Соловейко на калині.
— Привіт мій!— писнув Щиглик Пісняру.—
Твої пісні зовуть на світ зорю,
Твій спів серця всім звеселя,
Твою майстерність славить вся земля!—
Мій Соловейко (не затулиш вуха!)
Ці вихваляння слухав,
А думав про своє:
«В словах солодких завжди прикрість є!
Творця словами лесними не тіш,
Бо може бути —
У вихвалянні схована отрута,
А правди ні на гріш...»
Аж тут Зозуля:— Ах, яка я рада!
Тут що у вас? Нарада?
Про славного митця?
Порядком критики, з любові до творця,
Сказати мушу: Соловей відстав,
Навчання знехтував, зазнався, не зростав,
Він свище, як сто літ тому свистав,
Його наздоганяють співаки малі...—
«Хай дещо в цих словах не так,—
Подумав Соловей.— Однак
На грішній цій землі
Послухать критику корисно всяку,
Бо навіть в бур'яні нікчемних слів
Цвітуть, буває, правди маки...»
Зозулю Щиголь стрінув на суку:
— Скажи, кума,
Що тямиш ти в піснях, коли сама
Виводиш все життя одне «ку-ку»?
Ти Соловейка посікла кріпкенько!—
Зозуля каже потихеньку:

— Та хай подумає! Корисно це бува:
Він помовчить — Зозуля поспіва!—
Ковтаючи приховану досаду,
Очима Щиголь показав до саду.
Зозуля вслухалась — за голову взялась:
На яблуні, усипаній квітками чарівними,
Під зорями ясними
Вечірня пісня золотом лилась.
На пліт зіпершись, мрійне, одиноке,
Дівча замислилось, мов бачить дивний сон,
А серце чисте, світлооке,
Із Соловейком тьохка в унісон.

Лукава похвала
Хай фіміями кадить,
Зловмисна зла хула
Чадну отруту лле,—
Таланту світлому ніколи не завадить
І з вірного шляху нізащо не зіб'є!

1953

СИНОК САТИРИКА

В сатирика зібралась вся рідня
Іменувати дитиня.
Найперше Повитуха мала слово:
— Я раджу дати дітлахові
Ласкаве ім'ячко Ягня!
Яке багатство сховане в цім слові!
В нім запорука успіху й любові...—
Сміється Тітка, жвава молодиця:
— Синку Сатирика ім'я це не годиться.
Я б Їжачком
Його назвала,—
Із материнським молочком
Ця назва душу б формувала.
— Кхе-хе!— Бабусенька з кутка.—
А я б нового молодцюгу
Хрестила в Скорпіона чи Перцюгу,
Чи по-туркменськи в Довбню-Токмака.—
Тут серед хати Дід вродився,
Ставний, кремезний, наче дуб
(Дід дужим голосом гордився!):
— Хай хлопець зветься Правдолюб!—
Аж Прадід висунувсь з-за печі,
Де доживав літа свої старечі:
— Зовіть хоч Тигреням,
Хоч Левеням,
А ймення це не варт гроша,
Як буде в нього заяча душа!

1958

ДЗЕРКАЛЬЦЕ

К. Крапиві

Швидкий Миколка з вулиці прибіг.
Сьогодні в нього день гарячий дуже:
Нахлюпався у дощовій калюжі,
Мав з хлопцями гарячий бій.

Лице — в смолі,
Під носом юшка запеклася,
Під оком смуга налилася,
Кривава пляма на чолі...
У дзеркальце зирнув
І з несподіванки здригнув:
— Ой-ой! Які погані свідки!
У гості ж мав іти до тітки —
Там іменинник брат Іван,
Там гратиме баян...—
Миколка з горя ледь не плаче
І дзеркальцем об лаву брязь:
— Нехай ніхто не бачить,
Що на мені і кров, і грязь!

Не одному мені здається,
Сатири так частенько дістається:
Об лаву брязнуть нею, злі,
І думають — немає плями на чолі.

1958

ЛЮБ'ЯЗНИЙ СТАРОСТА

Барс-молодик позбувся супокою,
Забув цілющий сон, не їсть, не п'є,
То стогне в бур'яні, то бродить осокою,
Батькам турботи завдає.
Він закохавсь в Тигрівну,
Прекрасну, та не рівну.
Дарма красуню Барс стеріг —
Не підпускає й на поріг...
З'явився Лев на допомогу:
— Нічого, хлопче, не журись!
Любили й ми колись,
Невдач не знали, слава богу.
За старосту проси,
Потрудим кості! —
Ревнув на всі ліси,
Подавсь до Тигра в гості...
Стара Сова з сусіднього дупла
(Кухаркою на сватанні була)
Шипіла Пугачу: — Я бачу,
Якщо натрапиш на невдачу,
В свати таких собі бери,
Що мають силу й пазури, —
Таких не виженуть із хати:
Хвостом сваток махне —
І наречена нехотя почне
Любить і обіймати.

1959

НЕПРИСТОЙНИЙ ІЖАК

Якийсь керуючий чи трестом, чи й повище
На зборах солов'єм і тьохкає, і свище:
— Люблю сатиру я колючу, мов їжак!
Вітаю критику, хай гостра наче бритва!
То наші спільники, де йде кривава битва!

З усяким злом, що заважає так...—

Верта додому. Жінка на порозі

Його стрічає, злякана, в тривозі:

— Прийшов їжак. Як бути з ним мені?

«Ми,— каже,— з чоловіком вашим друзі.

Готов я завжди бути на послужі,

Коли зі злом стає він до борні».

Керуючий відразу сторопів:

— А... він поголений чи з колючками?

— Увесь немов уतिकаний штиками!

— Та як він смів?!

Погані, жінко, вісті...

Піди скажи йому:

Небритого такого не прийму,—

Пристойність в нас на першій місці!

Про критику й сатиру люблять говорити,

Мовляв, шануємо їх звик-віків;

А сам? Коли б та критика була побрита,

Сатира щоб без колюків.

1960

СЕРЕД ВЕСНЯНОГО ГОМОНУ

У Круків, чув я, душі кам'яні,
Та, знать, і камінь тане навесні.
Підкорений

всевладним

ГОМОНОМ

весняним,

Що розіллявсь навкруг весіллям п'яним,
Сидів на груші Крук, вслухаючись в пісні.
— Джів-джів! Дозвольте примоститься!—

Цвірінкнув Горобець.—

Хоч сам ви не співець,

А, бачу, любите, коли співає птиця?!

Ось, скажемо, Синиця:

Раденько так пітінькає у вітті,

Втішається, що гарножить на світі.

— «Пітінькає»!— Крук мовив, мудрий
птах,

Мов був суддею справ цих зроду.—

Таким співцям я дав би по зубах,

Як плавають не мастак,

Не лізь в глибоку воду!—

А Горобець своє:

— Однак, гм-гм, однак...

Ось слухайте: Зозуленька кує.

Чорнява дівчина, в барвистих поликах,

Рахує, скільки літ сидіти ще в дівках.

— Умгу...— Повів Крук грубим носом.—

Прославлена пустеньким розголосою.

В піснях бринить привітність,

Але ж нудьга... одноманітність.

— Ось, мабуть, хто вам зможе догодить:

Митець наш Соловей на вишеньці сидить.

Цей з давніх-давен

На всесвіт славен.

Всяк слухає його і не дихне.
Історія про нього спом'яне...—
Крук тріпонує крилом, відповідає:
— Історія? А хто історію складає?
Ось я історію про співи склав!
Її мій друг до друку вже послав.
Тоді-то по моїй вказівці
Співатимуть не тільки птахи — вівці!

Носатий Крук запишеться в жерці,
Виносить присуд з техніки й науки,
Сам олівця не вміє взяти в руки,
А пнеться Солов'ю в судці.

1960

БРУСОК І НІЖ

У бік штовхнувши мовби ненароком,
Смішливий Свердлик запитав Ножа,
Що поблизу лежав:
— Чого ти на Бруска сердито косиш оком?
У вас з ним нелади?
Боїшся, що завдасть біди,
Потре тебе страпатим боком?
Від лежання росте іржа, а від іржі
Пропаці Бритви і Ножі.
Тож як, братухо, не крути,
А доведеться вам спізнаться...—
Почав Ніж-лежебока заїкаться:
— Глу-глу-глузуєш ти!
Не дуже-то приємно,
Коли Брусок почне боки товкти.
Аж іскри б'ють, перед очима темно...—
Всміхаючись, Брусок сказав Ножу:
— Хто зна мене, із тими я дружу.
Доб'юся я такої гостроти,
Щоб з нею твій талант набрав нової сили,
Щоб славили тебе, цінили і любили!

Від критики боки з іржею не ховайте,
Не пхенькайте, не нарікайте,
Що тре безжально вам боки,
Бо добра критика — як для Ножів Бруски.

1961

БРИЛЬЯНТ

В одній родині
Лежав брильянт у скрині.
Від діда-прадіда до внука
Передавалась дивна штука
Без радості-ціни,
Що кожну річ вони
Освітлювать повинні.

Талант дурний,
Коли лежить у скрині!

1962

ХОРОБРА ЖОНА

Кінчає Дід
З життям рахубу:
Прощає друзів і сусід,
Дружину люблю.
А Баба кулаком січе, сердита й зла:
— Щоб я тебе не бачила була!
Щоб спокою в гробу не знав ніколи!
Щоб там тебе кольки кололи!
Щоб чорт тебе на вугля спік,
Як ти мене терзав весь вік!
Душа боліла і боки,
Ви бачите, які у нього кулаки?!

Пощо, сатирику, здійсмаєш вила
На зло, в якому зникла сила?

1962

АЛМАЗ

Антін знайшов алмаз коштовний,
Природи витвір пречудовний.

— От грошики злуплю!

Всього до хати накуплю...—

А Ювелір йому:— Алмаз великий,
Проте ще дикий

І покупця в народі не знайти ніде.

Брильянтом стане, безумовно,

Як ювелір-мистець любовно

Уміння й рук до нього докладе.

Брильянтом думка стати хоче —

Нехай мистець не спить над нею ночі.

1963

БАЙКАР

Друг зрадив? Горе б'є?

Не плач!

У тебе є

Читач!

Покривдив критик дуже?

Забудеться, мій друже,

Погасне з часом кривди жар...

До негіді утратив осоружність?

Втекла відвага, віра, мужність?

Уже ти не байкар!

1964

СВІДОК

У залі судовій іде правдивий суд.
В кімнаті свідків точиться розмова:
 Зійшлися звірі тут
 За правду мовить слово,
Злочинців виявить, скарати хижаків,
Хто кожну ніч безжально валить трупи,
 Кісток обгризених лишає купи,
Хто краде лошаків, овець, бичків...
— Суду,— Вовк каже,— хочу доповісти:
Колись мені вівцю прийшлося доїсти.
 Кладу зло на Хортів.
За правду вмерти б я хотів!
— Сказав, «Хортів»!— Лисичка збоку.—
 Це Левеня вправляється, нівроку!
— Хто? Левеня?! Пробачте, я побіг...
Ой, заболів живіт! Ой, валить з ніг!
До лікаря мерщій! Прощайте, свідки!—
 Шукали Вовчика півдня,
 Знайшли під ліжком у сусідки:
 — Розкрити рот на Левеня?
 Щоб Лев загриз? Бридня!

Піввіку байці я служу,
Сатириків усяких надивився.
В нас був один: з мишвою мужньо бився,
А Левенят боявсь! Про Лева й не кажу!

1965

ТАЛАНТ І ХАРАКТЕР

На крилах буйних літ
Василь пішов у білий світ.
Намислив стати музикантом —
Не виграло з талантом;
За пензель взявсь: малює пса —
Виходить ковбаса.
Та не терпілось юнакові:
— Дай попитаю щастя в слові!
В редакції без ласки не залишать —
Там змінять щось, а там припишать.
У мене не ледачі ноги —
Ходити буду, бить пороги;
Ряденцем постелюсь
І язиком чогось доб'юсь.
Коли талант в людини є —
Всі перепони він проб'є!..—
Домігсь-таки: не дуже вірші гарні
Пішли, лукаві, до друкарні...
У забігайлівці, веселі в дим,
Кричали друзі: «Щастя молодим!»

Талант у Васі вихідний,
Зате характер пробивний.

1965

ВІРНИЙ ДРУГ

Дізнався Лев (він має пильні уші)—

На нього змову звірі знов плетуть:

Як ляже спать, на нього нападуть,

 Мерзенні душі.

— Лисичко, любая! Прохаю — послужи:

 Що чула — розкажи!

— Та... чула я не дуже добре слово,

Що трапив ти до влади випадково,

 Не по тобі такий тягар...

Чи слухать нам, що бреше всяка твар?

Спокійно спи! Я в тебе вірний друг:

Обнюхаю і степ, і ліс, і луг...—

 І вірний друг побіг.

 Лев спати ліг...

Ніч — злодійка в убранні чорнім —

 Найгірші злочини обгорне

 Зрадливим саваном-плащем.

Чию то шкуру Лиска сушить під кущем?

1965

СТІЛ І КРІСЛО

Пишався Стіл:— Печатка в мене й папки,
Прибор із мармуру і прес із криці.

А в тебе що? Внизу — левині лапки

Й широка спина, наче в буйволиці...

— Не чванься!— Крісло мовило Столу.—

Зате я маю дивну силу чималу:

Я перетворюю людину,

Як скульптор глину.

Хто в мене вмоститися, гляди —

Від людяності лиш сумні сліди.

Коли Петро Петрович коло мене вився —

Як кішечка ходив і ангелом дивився;

Людина смирна, мила, люба.

А в Крісло сів —

Ніс вище голови підвів,

Ну, чисто тигра гострозуба:

Вже до інфаркту чотирьох довів...—

Тут Стіл почав, як в'юн, вертітись,

Подумав: «Де від правди дітись?»

Не в Кріслі суть була:

Суть — голова пуста, душа гнила.

1967

МУДРИЙ ЗАЄЦЬ

Редактору Іжак приніс свій труд новий:

— Друкуй, дружок! Неспані ночі,
Гарячий роздум, досвід життєвий,
Пекучий спис неправді в очі.

— Те-те!— У Зайця зуб на зуб.—

Ти не політик, друже мій, ти — дуб!

На кого роззявляєш рота?

Коли не Лев чи Барс, то Ягуар чи Рись.

Дурна, скажу тобі, робота:

Наступлять на язик колись...

Нащо тобі сатирою копати?

Ще й проти Барса виступати.

— Я виступаю, Зайцю, проти зла:

Барс цими днями розтерзав Козла.

— «Козла»... А хто Козел? Якого роду?

В яких чинах? Одне що борода.

А Барс... Хіба не чув серед народу:

Він моститься в зяті левині.

Тоді — біда!

Подумаю про це — повзе мороз по спині:

Гляди, директором назначать в наш

видав...

Пиши, дружок, про моркву, квіти, трактор,

І спи спокійно, автор і редактор!

1967

СУСІДСЬКА ДОПОМОГА

Іванові біда: щось коле в животі.
Ані дихнуть, ні сісти,
Ні борщичку поїсти.
Такого з ним ще не було в житті.
— Не скній же!— потіша дружина.—
В нас через пліт тямуща медицина.
А хто ж, коли не друг-сусід
Повинен рятувать од всяких бід?!
— Ой допоможіть!— перед сусідом гнеться.
— Зарадимо біді!— сусід сміється.—
Ми жить повинні, як брати.
То щастя — людям допомогти...—
Трудний минає день —
Сусід не йде:
Свиняку чухає, курей годує,
А що сусід вмира — і в ус не дує...
З поклоном знов іде Іваниха стара:
— Рятуйте ж, братику, Іван вмира!
Не дивиться на люльку, на обід...
— Щось зробимо!— відповіда сусід.
Іван помер
В лиху годину.
Сусід припер
На плечх... домовину.

Признаюсь наперед: їй-богу,
Я не прийму подібну допомогу!

ПЕРЕСПІВИ

Павлові добавки
до Езопової
байки

ЛИСИЦЯ І ВОВК

За Зайчиком Лисиця гналась,
Біди собі не сподівалась
(Частенько доля так частує нас бідую!).

Кума упала в рів
З глибокою водою.

На те нещастя Вовк набрів.

Лисиця вже то порина,

То вирина:

— Ріднесенький, рятуй, бо тягне вже
до дна!—

А Вовк? Байдуже те йому
(Він Зайця від Лисиці перейняв
І вже давно в зубах пом'яв),

Випитує куму:

Звідкіль ішла,

Куди брела,

Чом плавати не годна,

Чи дуже глибоко і чи вода холодна...

Загляне в рів: а де ж кума?

Лисиці й сліду вже нема!

«Дурна,— промовив Вовк,— дурна!

Чого так квапитись до дна?»

І, задоволений, пірнув в зеленій хащі,

Всміхаючись куточком пащі:

Коли один, мовляв, іде до дна,
То другий вирина!

З роботи ідучи, зайшов сусід до хати,
Ми вдвох Езопа з ним любили почитати:
«Ну, що старий мудрець устиг вам
нашептати?»

— Є, діду Павле, є! Сідайте-но на лавку,
Та говоріть до баєчки добавку!—

І баєчку нову Павлові прочитав:

Як Вовчик, мудра голова,

Лисицю рятував

З глибокого рова.

Роздумував сусіда, згорбившись на лаві,

В очах, мов блискавки,

Думки

Стрибали жваві;

Повільно проказав: «Мені здається,

В рові — держави ті, де в касі пустота

(В колоніях пожива вже не та!),

Із страху за життя в них серце б'ється.

А кум, що рятувать не поспіша,

Ще й нишечком сміється,—

Уже напевне... США».

ЖАБИ І СОНЦЕ

В болоті — лемент, рух, турбота.
Кінець настав для мешканців болота!
Урветься їм болотний рай!
Можливо, Жабам більш не жити:
Болоту, чутка є, настане скоро край,
Бо Небо хоче Сонце одружити.
А значить це: підуть у Сонця діти,
Болото висушать, кінець настане світу...
І Жаби рушили війною на Світило:
«Убить його, щоб більше не світило!»
В болоті гам і войовнича метушня...
Та ось кінець надходить сонячного дня;
Схилилось Сонечко на лоно небозводу
І спать лягло...
«Ура! — кричали Жаби: — Наша сила!»
Минула ніч, знов Сонечко зійшло,
Ще веселіш, ще краще засвітило.

Цю байку прочитав Павлу старому.
Дід посміхнувся і почвалав додому.
На другий день приходить і сміється:
«Добавочка вже є! Купуйте — продається!
Я дешево віддам вам для почину...
Над байкою я довго думав та гадав,
Та врешті розгадав
Вночі,
Що Сонечко — то наша Батьківщина,
А Жаби — то всесвітні багачі».

ДІДОВА СМЕРТЬ

Передчуваючи кінець свій неминучий,
Один Дідок так голосив, презлючий.

І Баба дідова з ніг падала, безсила,
Ревла із ним водне:

— О смерте лютая! О смертонько немила!
Чи чуєш ти мене?

«Та чую я,— Смерть каже за плечима.—

Не лай мене, бо не моя причина,

Що друга вірного твого

Повинна я скосить!

Хоч дуже любиш ти його,

Але нащо тобі так гірко голосить?»

До ніг страшних вклонилася небога:

— Бери його мерщій та осели в раю,

Щоб не вернувсь звідтіль він, ради бога,
На бідну голову мою!

Якось-то завітавши вранці,

На баєчку Павло сказав крізь сміх:

«Латиняно-американці

Так просять одіслати в рай своїх

(Що через них зробились босі й голі)

Колонізаторів з американських

монополій!»

НА СУДІ

Ведмідь якось-то позов в суд подав,
Щоб м'ясо Віл позичене віддав.
Віл на суді клянеться, просить, молить,
Що м'яса він не позичав ніколи:

«Відомо всім,
Що м'яса я не їм!

Нехай Ведмідь вам свідків приведе:
Коли я позичав, і скільки, й де!»

Ведмідь гуде:

— О, мудрий наш суддя єдиний!

Нащо здалась та тяганина,
Коли найкращі свідки тутки,
Вони нам істину спасуть.

Це обіч вас довірені підсудки,
Ці за неправду рук не піднесуть!—

На це суддя пристав охоче.

Підсудки відали, чого позивач хоче,
І лапи піднесли, голосували:

Віл м'ясо позичав,

Самі не бачили, проте чували...

Суддя за ними зла не примічав;

Не глянувши їм в лиця,

Повірив, як в святих.

А знаєте, як звать підсудків тих?

Одного — Вовк, а другого — Лисиця.

Зітхнув Павло, немов в гіркій біді:

«В американському суді

Теж правда отака,

Як судять комуніста там чи бідняка!»

БІДАК І БОЖОК

Жив-був собі Бідак,
Найзлиденніший в світі,
І працював він гірко так,
А сам голодний був і діти не одіті,
І вся надія Бідака
На дерев'яного Божка.

Йому вклонялись прадіди й діди,
Щоб визволяв від горя та нужди.
Йому несли благання та молитви,
Щоб успіх дарував в труді та битві...
І наш Бідак в життєвій боротьбі
В Божка шукав полегшення собі:
«Дивись, я з голоду весь синій
І пухнуть діти неповинні!»

Та невмолимий бог, холодний, як змія,
Не подавав нещасним допомоги.
«Та доки це благати буду я?!»

Гукнув Бідак і взяв Божка за ноги.
Як вдарить об колоду —

Цурпалки бризнули на всю господу,
І рясно випали монети золоті,
Що сховані були в Божковім животі.
«От бач,— сказав Бідак з докором,—

Коли я кожен день
Звертавсь до тебе з горем,
Ти був глухий, мов пень,

А взяв тебе як слід за ноги,
Ти зразу золотом засипав всі підлоги!»

Послухав байку дід Павло і взяв додому:
«Добавку принесу потому».

А вдосвіта, на працю ідучи, крізь двері
Подав добавку на папері:

«Цю байку розгадати не така й морока.
Хіба тут мова йде не про Марокко?

Колонізаторів просили по-добру,

То чули відповідь стару —

Гарматні громи і кайдани люті.

Коли ж взяли за ноги, мов того Божка,

Враз «змилюстивилась» володарів рука:

Свобода і права були здобуті!

Не одному Марокко стелеться ця путь.

І байка ця й уроки марокканські

На користь хай ідуть

Всім змученим при владі панській».

*ЕЗОП**

VI ст. до н. е.

В українських колегіумах та в академії у XVII—XVIII століттях професори піїтики і риторики визначали байку як цілком вигадану розповідь, що виражає, проте, певну істину. У ній завжди можна знайти яке-небудь правдиве повчання, спрямоване на те, щоб удосконалити людські характери. Таке визначення байки нічим не різнилося від того визначення, яке давали їй вчені античних часів.

Подібні короткі оповідання з повчанням здавна (приблизно з VIII ст. до н. е.) ходили між народами у різних країнах. Автора вони не мали, їх творив сам народ. Але в VI ст. до н. е. в Стародавній Греції їм знайшли автора. Легенди стверджували, що ним був Езоп.

Грецький історик Геродот розповідає про Езона тільки те, що він жив у першій третині VI ст. до н. е., пробував на острові

**У довідках про байкарів використані праці М. Л. Гаспарова та інших літературознавців.*

Самосі, був рабом якогось Іадмона і за щось його вбили в Дельфах. Ці відомості тільки й є вірогідними. Далі йдуть легенди, що розповідають різні неймовірні епізоди з життя байкаря. Епізоди ці стали потім матеріалом для народної книги «Життєпис Езона». Місцем народження його називають кілька міст, але найбільше спиняються на областях Фракії і Фригії. За тонкий розум Езон дістав свободу, потім їздив по Греції, ведучи дотепні й цікаві розмови.

У переказах Езон виступає як ідеальний поет, мислитель і наставник-мораліст. Народ обдарував його найкращими рисами — благородством, розумом, любов'ю до простої людини.

Вважають, що Езон написав близько чотирьохсот байок, а за іншими відомостями — до шістсот п'ятдесяти. У байках його діють тварини, птахи, люди. Повчання, якими кінчаються байки, стали ходячими, ввійшли в приказку: «Справжніх друзів пізнають у біді», «Де потрібні руки, слова ні до чого».

Від імені «Езон» пішов вислів «езопівська мова», у якій думка висловлена замасковано.

Сюжети байок Езона брали для своїх творів поети різних народів. Опрацьовували їх латинянин Федр, грек Бабрій, француз Лафонтен, іспанці Іріарте і Саманієго, німці Лессінг і Геллерт, поляк Красіцький, росіяни Сумароков, Дмитрієв, Крилов.

Ходили Езопові байки й на українській

землі. Наводили їх у своїх підручниках професори піїтики і риторики у XVII—XVIII століттях. Використовували в своїх проповідях Іоаникій Галятовський, Антоній Радивиловський і видатний філософ і поет Григорій Сковорода. Пізніше на сюжети Езопа писали Є. Гребінка, Л. Боровиковський, Л. Глібов, Б. Грінченко.

Видаватися байки античного автора почали у нас тільки з 1938 року, коли в хрестоматії «Антична література» з'явилися його переклади (друге видання «Античної літератури» 1968 року). 1961 року з'явилася книжка «Езоп. Байки». Для неї переклав прозою понад 250 байок Ю. Мушак.

1964 року вийшла книжка «Ріка Мудрості» М. Годованця, для якої автор переклав Езопові байки віршем.

РІКА МУДРОСТІ

Зевес людей із глини натворив
І милувався на нову породу:
— Геракле, глянь,— бог сиңу говорив,—
В нас не було таких ще зроду.

Одна біда: бракує їм ума.

Де розуму питать дарма,

Там слово — темне,

Там діяння — нікчемне...

Збери-но їх юрбою,

Жени до водопою,

Та не сюди-туди —

До Річки Мудрості чудовної води:

Поп'ють води — розумні стануть люди;

Хто як поп'є — так розуму набуде.—

Погнав Геракл, як те велів Зевес,

До Річки Мудрості, до джерела чудес.

Одні радісінькі були:

У Річку забрели,

Пили-пили-пили;

Хто так собі — разок сьорбнув, байдужий,

За добрим розумом не побивався дуже;

А хто для ока людського, тик-мик,

У Річці Мудрості лиш помочив язик:

— Нащо нам розум той, гарячий, всюдиокий,

Який бунтує дух, породжує неспокій?

Без розуму душа у тихім сні дріма

І кращий апетит, тривожних дум нема.

ЛИСИЦЯ І КРУК

Щасливий Крук зустрів веселий ранок:
Знайшов м'яся шматочок на сніданок.

Аж тут Лисиця звідкілясь
Взялась.

Нюхнула — пахне щось. Зирк-зирк — ага!
— День добрий, пташко дорога!

Тебе шукаю днем із ліхтарем:
Ти чув? Тебе обрали в нас царем!
Коли б ти голос мав та вмів співати,
То кращого царя нам не шукати...—
Крук скік на гілку із сука:
— Ти ще не бачила такого співака!

Хто порівняється зі мною?—
Роззявив дзьоба, як гукнув —
Аж лист на дереві здригнув,
І далина озвалася луною...
Упало м'ясо на траву.
Пірнула Лиска в хащу лісову
З поживою смачною.

Так птаха підвели бажання нездорові.
Святі слова, хоч зовсім не нові:
Як хочеш бути царем в діброві,
Царя потрібно мати в голові.

БИК І КОЗЕЛ

Лиха година на Бика:
Від Лева утікав,
А Лев по п'ятах гнався.
На щастя, повезло Бику:
В печеру заховався
І причаївсь в кутку.
Тремтить, одводить, бідний, дух —
В печері жив Козел рогатий.
— А хто це, — каже, — вбїг до хати?
Ага, це Бик! —

І бух ріжками, бух.
Ще й насміхається: — А говорив Пастух,
Що роги у Бика — то річ жахлива.
А він — немов ягничка боязлива...
— Чекай-но, Козлику мій милий,
Вже не такий-то я безсилий.
Загрозу лихо пронесе,
Тоді ми побалакаєм про се.

Коли Бика
Спітка
Недоля зла,
Доводиться терпіть і від Козла.

КОВАЛЬ ТА ЙОГО ПЕС

Стук та стук,
Дзень та дзень!
На всю силу дужих рук
День у день
По ковадлу бив-кував,
Гірко гроші добував.
Від тих дзвонів-
Передзвонів
Світ, здавалося, дрижав.
За ковадлом Пес лежав.
Горно дише та сопе,
Тисне пригарами груди —
Псу байдуже: спить, хропе,
Грім, здавалось, не розбудить...
Ось скінчив Коваль роботу,
Обітерши краплі поту,
Плямкнув ротом,
І запахла ковбаса —
Де і сон подівсь у Пса.

Інші люди вдачу мають:
Де гримить важка робота,—
Сплять,
Хроплять,
Подібно Псу.
Роззявляють
Зразу рота,
Як зачують ковбасу.

МУРАХИ І СТРИБУНЕЦЬ

Мурахі в осінню пору
В зимову свою комору
Переносили запас:
— Поспішаймо, не вгаваймо,
Днів гарячих не прогаймо,
Поки доля бавить нас!—

Аж повзе до Мурахів
Стрибунець із реп'яхів:
— Дорогі мої брати!
Щиро прошу допомгти,
Бо лишився без кормів!
— А не думав, хлопче, часом,
Як на зиму будь з припасом?
— Запастись я не зумів.
В нас, голубоньки Мурашки,
Влітку танці, співи, грашки.—

Мурахи на мову цю
Так сказали Стрибунцю:
— Хто улітку грає, скаче,
Топче в забавках траву,
Той узимку гірко плаче
Під музику снігову!

В нас такі є Стрибуни,
Танцюристи-співуни:
Влітку — п'янки, танці, жарти,
Підкидного б'ють у карти,
Забавляються в садку —
Взимку ходять по муку.

ВОЛИ І ВІВЦІ

Воли
Везли
Поклажу претяжку,
А поруч Вівці йшли
По моріжку.
Так юрбище кричало,
Аж у вухах лящало.
— Чого ви кричите?
Рвете
Надсадно голоси,
Уткнувши в куряву носи?
— Ми кричимо на всі роти,
Щоб легше вам було тягти!

Отак одні живуть трудом великим,
А інші — поруч — намагають криком.

НАДІЯ

Зібрав колись Зевес усі народні Блага
І в скрині заховав, безжальний скупердяга.
І не благай, не плач і не молись,
Бо відповідь одна — на потім, на колись.
Жорстокосердий бог, мов той куркуль
багатий.

Але найшовся чоловік Завзятий:

— Піду, підлізу тихача

І випробую долю,

До скрині доберу ключа,

Всі Блага випущу на волю. —

Він скриню відчинив, тікати звелів.

Не чують Блага приятних тих слів.

Одна Надія випурхнула з скрині

І досі служить правдою людині.

У час, як жити сили не стає,

Коли в очах в'юниться стежка темна,

До серця гостя заліта приємна:

Надія в грудях сонцем виграє!

Завзятому — хвала! Завзятому — любов!

Хай все в душі згорить, немов стерня

пожнивна,

А іскорка Надій світитиме їй дивна —

І ти — багач, ти. — велетень, ти — бог!

ОСЕЛ НА ХАТІ

Осел не раз, бувало, бачить,
Як Курочка на хаті кудкудачить,
Як Кищечка не раз, бува,
Із даху друзів ізжива.
А Мавпа раз, прорвавши стріху,
Гасала по даху. Всі хазяї
Лягали покотом від сміху,
Втішались з витівок її;
Хвалили, аж пищали,
Цукерками вгощали...
— Я також на цукерки ласий!—
Сказав Осел поважно басом.
І телепень вухатий
Попхавсь на хату.
Там кілька раз, дуріючи, плигнув
І дах понівечив, прорвав, погнув.
Була йому подяка —
Вже постаралася ломака.

Казали люди нам старі:
Біда, коли Осел опиниться вгорі!

ЧЕРЕДНИК І ЛЕВ

В недбалого Чередника
Украдено любимого бичка.
Засмучений,
Розлючений,
Обходить ліс, луги, поля:
— Клянусь своєю головою,
Впіймаю злодія — впокою!
Зевесе! — бога умовля.—
Допоможи найти пропаще,
У жертву дам ягня найкраще! —
Аж гляне — серце мре,
Дрижать, німіють ноги:
В кущах зелених край дороги
Злодюга Лев бичка дере.
Бичок реве, аж б'є навкруг луна.
Пастух злочинця обмина,
Шепоче сам до себе стиха:
— Чого це я осліп, до лиха?
Зевесе! — бога умовля.—
Нехай вже біс бере теля.
Клянусь: як визволиш од зла,—
У жертву дам найкращого вола!

Розприндиться хвалько, на злодія іде,
Клянеться — покарати хоче,
А як на Лева набреде,—
Відразу сліпнуть очі.

ДОРОЖНЯ ЖАВКА

— Куди ти пнешся, Жабенятко?
Тут, у ставку, і ненька, й татко,
А на шляху тебе чекає доля зла —
Загинеш од вухатого Осла!—
Ставкова Жабку умовляла.
На добру путь сердечно наставляла.—
Шлях — добрий світ, та не для нас,
Бо чужина не дуже вдячна.
Лиш вилізеш із ставу, необачна,
Дивись — і світ погас.
— Та чужина, говорять, не біда,
Як є питво там та їда!..—
І вилізла на шлях... Осел наскочив,
Дорожню Жабку розтолович.

Я за Езопом поморалю,
Скажу вам річ одну:
Хто рідне проміня на чужину,
Історія розчавить тих без жалью.

СОБАКА І ЗАЄЦЬ

Застукавши у польовому стані,
Собака Зайця згріб, торсав;
То в очі зазірав, немов юнак коханій,
То за хребта кусав,
То смикав за хвоста,
То солодко уста
Лизав,
«Хороший мій!» — улесливо казав.
Знуцанням, ласкам-і кінця не видко...
Зробилось Зайцеві без краю бридко:
— Роби, Собако, щось одне:
Чи їж, а чи пусти мене!

Премудра ця Езопова байчина
Мені стає перед очима,
Коли двонога собачина
І в очі зазира, і цмокає в уста;
Одвернешся — кусає за хребта.

СИН ЗЕВЕСА

Зевесів син Гермес
Злетів якось з небес,
Чванливо випнув груди:
— А гарно це, коли тебе
Шанують красно люди!—
Іде до Скульптора, що статуї готує,
В крамниці продає.
Там на полиці батько й мати Гера є.
Та й сам Гермес, мов журавель, чатує:
— Почім богів, хазяїн, продаєш?
— А це, синок, якого обереш:
Зевеса-бога мушу дорого продати,
Та не дешева й Гера, божа мати.
А це — Гермес, Зевесів син;
Гермеса дам тобі в придачу
І не заплачу.—
Образився Гермес:— Неправильно це,
бачу.
Чому Гермеса ти безплатно віддаси?
На світі й він що-небудь значить —
Торгівлі бог, сам божий син!—
А Скульптор каже жартома:
— На нього покупця нема,
Гермес в народі не в пошані:
Де часто їдуть на обмані,
Багато лиха там і зла!

І в нашого народу
Не за посаду чи породу —
Ціну складають за діла.

ЧЕРЕПАХА І ЗЕВЕС

Зевес позвав усіх тварин до двору,
Хотів побачити покору.

З'явилися добрі вірні,

Зевесові покірні.

Лиш Черепаха стала проти:

— Не мала б я роботи!

Мені за комір не тече,

І не горить, і не пече!—

Розгнівався Зевес, прокляв нескорю:

— Вік на собі носи свою комору!

Покличуть на громадську справу —

Такий шурує в задню лаву.

Де на дурничку пити-їсти—

Він перший хоче влізти.

ВОВК ТА ЯГНЯ

Голодний Вовк долиною никав,
Ще гірше посірів від злості:

Погризти щось шукав —
Здохлятинки чи хоч старої кості.
Аж глядь, не сподіваючись біди,
Ягня чвалає до води.

— Так он хто чинить шкоду?
Ягня!

Без сорому, отак от серед дня
Мізерія овеча каламутить воду!
— Ой батечку! Яке в тім зло?
Води не нюхало, ще й не пило.

— А хто в минулім літі
Мене мерзив, мов гіршого на світі?
Згадається — гнів горло перейма...

— Мені півроку ще нема,
Я ще мале.

— «Мале»! Мале, а язикате,
Нешанобливе, зле...

(Вовк підступає ближче до ягняти).
Ви всі святі, як прийде до біди,
А пальця в рот вам не клади,
Коли б могли, усіх би нас пожерли.
Недавно три вівці

Аж сім Вовків роздерли.

За їх гріхи в яру

Тебе, мов жабу, роздеру.—

Налякане, стає Ягнятко навколінці:

— Таж м'ясо не смачне...

Не їли зроду м'яса Вівці.

Помилуйте мене!

— Мовчи уже, дурне!

Чи винне ти, чи ні,

Одначе мушу з'їсти:

Не треба в очі лізти
Голодному мені!..—

Ніхто не бачив і не відав,
Як смачно Вовк Ягнятком пообідав.

Езоп учив: не попадайся Вовку в зуби,
Як сила власна не бере;
Нехай сто раз твоя там правда люба —
Одначе роздере.
Пораду дам таку:
Хоч кісткою стань в горлі хижаку!

ОДЧАЙДУШНА ГАЛКА

З'явившись серед дня
З небесного простору,
Вхопив Орел ягня,
В гніздо поніс на гору.
Те Галка бачивши позаздрила, дурна:
— І я візьму з отари
І понесу під хмари
Найкращого
гладкого
барана!

Коли гуляти, то гуляти
І дзьоба не каляти!—
Та завжди з тих глузує світ,
У кого очі більші, як живіт:
Уплутавшись в тяженну тушу,
Оточена людьми,
Безсило билася крильми,
Благала:— Ой, рятуйте душу!

Коли Орла наслідуює тупак,
Виходить завжди саме так.

КІШКА, ПЕРЕТВОРЕНА НА ЖІНКУ

Не вірите? А факт. Було:
Кохання юне серце облягло,
І розум над чуттям утратив владу.
Юнак Венеру звав:— Благаю дати раду!
Я Кішку божествлю,
Як світ ясний, її люблю.
Прошу тебе, молю,
Ти маєш силу владну —
Перетвори її на дівчину принадну,
Ласкаву, як вітрець, і світлу, як роса!
Дружина буде — радість і краса!—
Венера слуха, думає — то жарти,
Чи всяким примхам потурати варто?
Але закоханий поклони б'є,
Так молить, так канючить
І криком, і сльозами мучить,
Спокою не дає,
Що мусила Венера поступитись:
— На Кішці хочеш одружитись?
Хай буде так!—
І наш дивак
Солодким щастям впився:
На Кішці-дівчині негайно одружився...
І в першу ніч тоді
На чистім теплім ложі
Заснули молоді,
На ніжні квіти схожі;
В кімнаті благодать
І тиша...
Та раптом їй приснилась миша.
Забувши всі обов'язки подружні,
Загарадила в мужа кігті дружні.
— Рятуйте! Гвалт!— Спросоння муж
З кімнати вилетів чимдуж,

Венеру проклина словами злими.
Прибіг старий Сусід, тамує кров
І гоїть рани, жалує і грима:

— Жив, наче в бога за дверима,

І на тобі — жінки,

І на тобі — любов!

Удруге, дурнику, йдучи до шлюбу,

Вивчай як треба наречену любу:

Пильнуй не губок і не брів,

Дивись, чи не сховала пазурів!

Старий Сусіда раду дав путящу,

Бо жінку має сам не кращу.

КОМАР І ВІЛ

На гору Віл зволік тягар.

Комар сидів на розі.

— Прощай!— сказав Комар.—

Тепер на рівній ти дорозі,

Лишайся сам у возі!—

Гордливо задзвенів і полетів.

Віл посміхнувсь:— Лети. Не плачу.

Сердечно рад за тебе. Бачу,

Ти в праці добре пропотів.

Шука Комар Вола, хвилюється, літа:

Забув собі узять похвального листа!

КОЗА І ПАСТУХ

Коза до річки одійшла напиться
Чи на красу козячу подивитись.

Пастух, що мав на неї зло,
Як каменем жбурне їй у чоло,
Так рога наче й не було.

Заплакала небога —

У голові болить, немає рога...

Одумався Пастух:— Не плач і не тужи!

Господарю нічого не кажи!

— Передамо цю справу небесам,
Надійсь на бога,

Але господар наш не дурень: гляне сам
І здогадається, чого Коза без рога.—

Господар додививсь

Колись:

— Байдуже, що без рога,

Аби була жива-здорова;

Хай буде вже й така,

Аби побільш

давала

молока!

Про молоко згадав, безпечний,
А не спитав про біль сердечний.

КАЛИТКА З ГРІШМИ

Обнявшись міцно, як брaтовe,
У щирій вірності й любові
Дорогою Панас з Хомою йшли,
Калитку з золотом знайшли.
По-людськи — треба б поділиться,
Коли ж Хома, лиха душа,
Калитку взяв, Панасу — ні гроша;
За пазуху сховав, почав хвалиться:
— Бог знахідку послав мені!
Збудую гарну хату навесні,
Край двору — клуню і шопчину,
При хаті — гарну комірчину...
Тоді, Панасе, не цурайсь мене!
Гарненько справимо вхідне,
Щоб збоку видно всім було,
Що я багач на все село...—

Аж гляне: верхові з дрючками
По згубу тюпають, махають кулаками.
Поблід Хома:— Погане діло, друже.

Нас битимуть, ще й дуже!—

Сказав з усмішкою Панас:
— А входи́ни? Комори й клуні?
Змішав ти, Хома, пиво й квас:
Про гроші ти казав: «Мені!»
Як битимуть,— говориш: «Нас!»

КІТ І ПІВЕНЬ

Нічим розумним Кіт не відзначився:
То на печі лежав, то з Півнем бився.
Щоб ворога принизить, доконать,
Став Півню критику читать
За поведінку:
— Хто благородний,— має справжню
жінку,
А ти, розбещений,— юрбу:
Червону, Білу і Рябу...—
Та Півень на докори не озлився,
До вуха, сміючись, Котові нахилився:
— Чия б нявчала,
Твоя б мовчала...—
Кіт одвернувсь,
Спокійно потягнувсь,
Нічого не сказав,
Лиш губи облизав...
Відтоді
Живуть у згоді:
І Півничок мовчить,
І Котик не нявчить.

Так гріховоди вчать свій язичок:
Дружок мовчить? І ти мовчок!

ЕПІЛОГ

Са звичаєм, коли кінчають мову,
Вручають кілька слів прощальних епілогу.

В Езоповім саду я мав тяжку турботу:
Пером здобувши древній клад,

Пролив чимало поту,
Щоб кладу дати лад.
— Діставши позику багату,
Багатства в землю не ховай,—
Учив Езоп,— своє до неї додавай!
Борг треба з приростом віддати...—
Здійснили заповіт цей байкарі:
Йшли мудрості в Езопа позичати,
На всесвіт їх блищали ліхтарі.
І скільки не беруть живлючої водиці,—
Не висиха Езопова криниця,
Кінця її багатству не було ще.
Гримить байкарська зброя по світах,
Зло падає, немов підбитий птах,
А вітер правди знамено полоще.
Сократ і Бабрій, Федр і Лафонтен,
Сковорода, Крилов — всім вистачило тем:
Всім шлях премудрий розкривався,
Хто до Езопа добувався,
Хто позичав сюжетів та ідей,
Щоб байкою збагачувать людей.
Купалася в байках їх правда чиста,
Ставала в бій, смілива і вогниста,
Не знала відступу, разюча, бойова...
І я свою там Музу напував,
Гарячу, невсипущу,
З любов'ю посилав
В народну гуцу

Будити совість, сіяти добро,
Як і належить те робити байкареві...
Напрацювалося, та не втомилося Перо —
Шукати йде байок в новім каламареві.

ПЛУТАРХ

Бл. 46—бл. 127 н. е.

ДАРУНОК СКОРБОТИ

Філософ потішав царицю Арсіною,
Що за померлим плакала синком,
І розповів їй байку. Ось вона цілком:
— Не плач! Слідкуй за мною:

Хоч гірко іноді,
Сміюся я в біді...

Якось Зевес давав богам пакунки.
І всяк приймав ті божеські дарунки.
Скорбота ну ридать, бо пізно, бач,

прийшла,—

Зевес їй сльози дав журби і зла.

Скорбота прийняла,
Як суджену їй долю,

Не скаржилась на бога і недолю.

Царице! Ти шануй Скорботу над усе,—
Вона тобі відвагу й радість принесе! —

Почувши слово це живе,

Цариця сльози втерла.

Скорбота у жінок живе

І за віки не вмерла.

КОРОЛЬОК І ОРЕЛ

У мудреця Езопа казочка була:
Вмостився Корольок на спину до Орла;
Орел летів далеко, утомився,
 А Корольок злетів
 І на горі, де сам хотів,
 Високо опинився.

От і нероби так: на спині в тебе їде —
І у твоє добро раніш за тебе ввійде.

ЯСТРУБ І ПТАШЕНЯТА

По саду Яструбок літає та й літає,
 Маленьких пташечок питає:
— Чого втікаєте? Чи кривджу вас?
— Та боїмося: виберете час,
 Налетите,
 Роздерете!

Мале боїться лиха:
 Ой, налетить великий стиха!
Чи з'їсть, а чи не з'їсть, хто зна!
Остерегтися — справа не дурна.

ФЕДР

Бл. 15 до н. е. — перша половина I ст. н. е.

Основоположник літературної байки в римській поезії Федр жив на початку I століття нової ери, в часи правління римських імператорів Августа, Тіберія, Калігули, Клавдія і Нерона. Народився близько 15 р. до н. е. в македонській області Піерії, був імператорським рабом і потім відпущений на волю Августом, тому його й називали «Федр, вільновідпущеник Августа». Мабуть, з дитинства жив у Римі, де й здобув освіту. Він вважав себе римлянином, до греків ставився зневажливо. Писав свої байки, як сам казав, для того, щоб Рим і в цій галузі поезії міг бути суперником Греції. Написавши дві книги політично гострих байок, він викликав гнів Сеяна, временщика імператора Тіберія, і зазнав великих бідувань. Після падіння Сеяна Федра простили. Дожив він до похилого віку.

У своїй творчості Федр відводить велике місце соціальній темі, виступає проти гніту і насильства правлячих кіл, проти паразитизму і лінощів багатих, проти

чванливості знаті. У його байках змальоване суспільство, поділене на рабів і рабовласників. Раби у нього сміливі, а господарі жорстокі. В одній байці він навіть висловив думку, що плоди праці повинні належати тим, хто працює (байка «Бджоли і Трутні перед судом Оси».

Майже третина його байок написана на сюжети Езоп. Писав він віршовані байки шестистопним ямбом:

*На лузі Жаба раз Бика побачила
І ростові позаздрила великому...*

Велику увагу Федр приділяє моралі в байці. Прагне засуджувати багатих, повчати бідних. Напряму у його творчості — моралістичний, демократичний.

Написав він п'ять книг байок. Збереглося понад 120 цих малих творів.

Байки римського поета не раз перероблялися. У IV—V ст. н. е. такі переробки з'явилися в збірнику під назвою «Ромул». Це був прозаїчний переказ його байок. Ім'я латинського автора зовсім не згадувалось. Читач був переконаний, що це переклад з грецького тексту Езоп.

СОКРАТ І ДРУЗИ

Сократ собі хатину будував.

Сусід Сократа запитав:

— Чи до лиця великому маленька хата?

Коли б тісна для друзів не була?

С о к р а т:

— Воно-то хата малувата,

Але для вірних друзів не мала!

ХИТРИЙ КОМАР

Комар Бика

На бій кривавий виклика.

Сміється Бик: кого боятись має?

І виклик той приймає.

І юних, і старих цікавість знемагає:

Комар боротиме Бика!

Набравшись сили,

Виходить Бик на Комара,

Наставив роги, мов разючі вила.

Поглянуть збоку — серце завмира.

Комар легенькі крила,

Радіючи, розняв,

Літаючи, голосить:

— Бій скінчено! Для мене досить:

Бик виклик мій прийняв —

Мене до себе прирівняв!

З нікчемою себе нарівні ставиш —

Його підносиш, а себе неславиш.

МУХА І ВІЛ

На дишлі сидячи, дзижчала Муха:
— Крокуй-но швидше! Лізеш, як той рак!
А то вкушу за шию так,
Що побіжиш щодуху!

В і л:

— Боюсь я не тебе, прислужницю гидку,
Боюся тих, що з батіжком на передку!

ПАВИЧ І ЮНОНА

— Покривдила мене!— Павич сказав
Юноні.—

Чим гірший я
Від Солов'я,
Що он співа в гаях
Свої пісні?
То чом співають мені,
Як тій бридкій Вороні?

Ю н о н а :

— Всіх доля вдало наділила,
Дала чим дивувати світ:
Спів — Солов'ю, Орлу — могутні крила,
Тобі — пишноту, Ластівці — політ...

Талант свій слід любити
І знать, що з ним робити.

ТРУД І ВІДПОЧИНОК

Езоп ганяв з хлопчиськими горішки.

— Не соромно, Езопе? — хтось пита.

— Нітрішки! —

Мудрець відповіда.

Лук, спущений на землю, він склада.

— Для чого це? — питає.

Розумник думав-думав — не вгадає.

Е з о п:

— Коли тримати лук в напрузі —

Ослабне він. А чи не правда, друзі?

Залиш ослабленим на кілька хвиль,

І непохибно влучить він у ціль!

Так і уму давай частіш відпочивати —

Прекрасно буде працювати!

ЕЗОП І БАЗІКА

Щоб розпалити піч, зварить обід,

Езоп узяв огню в сусід.

Коли він з свічкою вертався,

Базіка з усміхом його спитався:

— Чого никаєш?

Кого удень

Із свічкою шукаєш?

Е з о п:

— Людину вдень

І з свічкою

Не розшукаю! —

Понурений Базіка геть іде:

Відразу догадавсь, про кого річ веде.

ЧВАНЬКУВАТИЙ БОРЕЦЬ

Мудрець фрігійський брів дорогою.
Борець — назустріч. Тішивсь
перемогою.

Е з о п :

— А переможений велику силу мав?
— Він спритний: трьох борців поклав!
Та я... сильніший.
— Так що ж тебе тут тішить?
Яка то слава, честь, хвала,
Коли сильніший слабшого дола?!

ЕЗОП І ЗАБІЯКА

В Езопа Забіяка каменем попав.

Попав і не тікав.

Езоп виймає мідну копійчину:

— Дать більше не по чину.

Піди на того кинеш — він багатий,

Дасть більшу плату.—

Регоче той без впину:

— Я не боюсь. Я кину! —

Багач і справді заплатив:

До крові бив і молотив.

Езоп сказав, узявшись в боки: \

— Шкідливий платить за уроки!

ДОЛЯ ЛЮДСЬКА

Застала буря в морі корабля.
Розверзлися бездонні вири.
Смерть, смерть гуля!
Прощаються з життям
Нещасні пасажери.
Враз море уляглося.
Сказав веселий хтось:
— Давай чарки золотопінні!
Потішимося, щасливі, у спасінні! —
А Кормчий — вік прожив на морі! —
Веселому говорить:
— Не забувай, що ми на кораблі!
Потішишся, як станеш на землі.

ВОВК І ВОВЧЕНЯТА

Вовк вивів Вовченят високо:
— Дивіться: скільки бачить око,
Пославсь веселий світ;
Але не жде в ньому вас ласка і привіт:
Там скрізь смертельні вороги,
Що раді нас понищить до ноги,
Не думають, що їй нам потрібно їжу
мати.
Нам треба злом на зло відповідати.
— А за що, таточку, питаєм вас,
Ненавидять так нас? —
Промовчав Вовк, повів у верболози
(Там саме паслись кози).

ПРАВДИВИЙ І БРЕХЛИВИЙ

Ішли по Африці Правдивий і Брехливий.
Потрапили в країну Мавп.
Вожак величний, гордівливий
Їх переймав.
Вмостивсь на пень, наморщив лоба,
Питає Брехуна: — Хто я? —
Той знав, що Мавпі до вподоби:
— Ти — цар або найвищий судія.
— А хто ці красені тоді?
— Твої сановники, вожді! —
Цареві Мавп він догодив,
Цар Брехуна нагородив.
Лице до Правдолюба повертає:
— Що скажеш ти? — питає.
Подумав Правдолюб: -«Коли
Дарунки за брехню дали,
За правду матиму подвійну нагороду».
Забув: у правди язичок гіркий...
Собі вчинив він шкоду.
Бо любить цар солодкі язики.

БАБРІЙ

Початок II ст. н. е.

Основоположник літературної байки в грецькій поезії Бабрій, можливо, був римлянином, але писав по-грецькому. Час його життя — початок II століття нової ери. Він був сучасником римського імператора Траяна і, мабуть, Адріана. Проживав, очевидно, у східних провінціях Римської імперії, більше всього, що в Сирії. Судячи з його прологів до книг байок, звернутих: перший — до якогось хлопчика Бранха, а другий — до «сина царя Александра», припускають, що був він учителем сина якогось сирійського чи взагалі малоазійського царка, підлеглого Римові.

Дві третини байок Бабрій написав на сюжети Езопа. Езопові байки ходили між народом у прозових оповідях. Бабрій передавав їх прозорою і простою народною мовою, пишучи звичайним для грецьких сатиричних поезій розміром — холіямбом (віршований рядок, що складається з п'яти стоп ямбічних і з шостої стопи — хоря):

*Раз якось Бик, прийшовши воду пити в річці,
Своїм копитом роздушив синка Жаби...*

Соціальної теми у байках Бабрій ледь-ледь торкається. Тому характерною рисою його творів є слабкий моралізуючий струмінь і майже цілковита відсутність викривального елемента. До олімпійських богів ставився без пошани, з насмішкою. Боги у нього злі, мстиві, несправедливі.

Байки грецького поета відзначаються жвавим викладом, чистотою мови і правильністю вірша. Він прагне дати читачеві художню насолоду.

Написав байкар десять книг, з яких до нас дійшли 140 байок віршованих і близько 60 — прозових.

Байки Бабрія опрацював латинський поет Авіан, що жив у кінці IV — на початку V століття і залишив збірник з 42 байок.

МУДРА ВІДПОВІДЬ

Собака Зайчика не може наздогнати.
Собаці кажуть: — Соромно, цибатий!
Ми бачим — бігаєш ти зле.
Воно ж куценьке і мале,
Стрибає ж як прекрасно! —
Собака оком не моргне:
— Наздоганять когось — одне,
А інше — рятувати шкуру власну!

ОСЕЛ І ЛЕВ

Осел і Лев пішли на полювання.
Щаслива видалась пора,
Набралось здобичі — гора.
Взялись до паювання.
Лев нарівно натрое поділив
І ухвалив:
— Оце — моя,
Адже владика я?!
Оця тому, чиї гостріші зуби,
А третя... Не подумай, що твоя,
Товаришу мій любий!
За честь подякуй, геть іди й мовчи! —
І почвалав Осел від Лева плачучи.

КРИЛА ДРУЖБИ

Орел до Лева прилетів:

— Дружить з тобою я б хотів!

Л е в

— Усяка дружба мила.

А вірна дружба — річ свята.

Умова лиш: віддай нам крила.

Який то друг, що хтозна-де літа?

— Е, ні! У крилах — наша сила.

Яка то дружба в нас була б?

Не друг тобі я був би — раб!

МУШТРОВАНІ МАВПИ

В Єгипті цар, муштруючи хвостатих

Мавп,

Навчав військових вправ:

Ходить в строю

І виявлять свою

Кмітливість, спритність, дисципліну...

Здавалось, вдачу переміг Мавпину.

На пробу ув останній день

Горіхів кинув кілька жмень.

Зламавши стрій, що шикувавсь до бою,

Метнулись мавпи дикою юрбою,

Кричали, билися, лишивши зброю...

Сміється цар: — От виродки собачі!

Знать, муштра не міняє вдачі!?

ВЕРБЛЮД

Нав'ючили усякого добра:
Вже не Верблюд — гора.
Глузують вуличні нероби:
— Яка тобі дорога до вподоби:
Згори? Чи та, що вгору йде притьма?

В е р б л ю д

— А рівної нема?

ВОВК-ЗРАДНИК

Вовк сильним видався таким,
Що всі тремтіли перед ним
І Левом звали всюди.
Раз, гордо виставивши груди,
Оглушливо завив:
— Піду до інших я країв!
До Левів десь пристану,
Сам Левом стану!

Л и с и ц я

— Вовкам ти завдавав біди,
Ти гриз їх, бідних.
А от до Левів не ходи —
З'їдять, щоб не цурався рідних!

ВИНОГРАДАР І БОГИ

Раз Виноградар у саду копав

І десь дівав

Лопату.

В сусід пішов питати.

С у с і д и

— Не були ми там.

Поклянемося своїм богам!

В и н о г р а д а р

— Піду я в місто в храм.

Боги великі, що такі їм дано храми,

Одразу знайдуть злодія між нами.—

Пішов. Роззувся ноги мить.

Аж чує — хтось кричить:

— Обібрано дім божий!

П'ять тисяч драхм тому, хто нам допоможе

І вкаже, злодій де,

Й до храму приведе!

— Назад! — гукає Виноградар,—

Чи в того буду я шукать поради,

Хто сам собі не може дати ради!

СТАРИЙ БАТЬКО І СИНИ

Хороша приказка на світі є:
Як істину повторювать частіше —
Вона стає ясніша.
Ця байка приклад подає.

Відчувши свій останній час,
Покликав Батько всіх Синів до хати:
— Подайте віник! — став казати.—
Повчити хочу вас.—
Ті принесли.— Ламайте, діти милі! —
Ламають силаки — зламать не в силі.—
А розв'яжіте на прутки! —
Враз поламали залюбки.—
Держіться, діти, гурту! У гурті
Вас не здолать ні людям, ні біді.
Там товариство непоборне,
Де дружба і любов усіх докупи горне!

ЛЕВИНА ШКУРА

Левину шкуру Пси знайшли,
В бур'ян, жадоби, затагли,
Лютують,
Геть усю шматують.

Л и с и ц я

— Не завжди ви такі були,
Мої сміливці любі.
До шкури б ви не підійшли,
Коли б у ній стирчали зуби!

Лисиця б не була в тій хаті,
Де пси зубаті.

ХЛОПЧИК-БРЕХУНЕЦЬ

Обридло Пастушкові бавитись, скакати,
Господарів надумавсь налякати,
І зарепетував:
— Вовки! Вовки напались!—
Прибігли люди, здивувались:
— Де ж Вовк? Ти глузував?
— Хе-хе! Я жартував!..—
Аж справді Вовк у турму вскочив.

П а с т у х

— Вовк! Вовк дере ягня! —
Згадали люди, як Пастух морочив:
— Жартує знов, збитошне хлопчєня! —
Сміялись, а дарма...

Хто раз збрехав — довіри більш нема.

ЛЮДИНА, КІНЬ, БИК І СОБАКА

У темну ніч, коли негода гра,
Постукав хтось у вікна несміливо.

Людина глянула — о диво!
Мара якась у шибки зазира:
Собака, Кінь і Бик рогатий
Замерзли, просяться до хати.

Господар двері відчиня,
Пускає до вівса Коня;
Бика запрошує у сіни,
Кладе смачного сіна;
Собаку кличе до цебра —

Там досить всякого добра!..
Уранці з хати йдуть тварини.
Господар брати з них нічого не хотів,
А несподівано забагатів.

Лишили для Людини:
Кінь — силу молоду,
Бик — відданість труду,
Пес — лють моторну
І вірність необорну.

БАЙКИ
ІЗ ЗБІРНИКА «РОМУЛ»

У IV—V століттях у Європі з'явився збірник байок під назвою «Ромул». Тут переказані прозою байки «тваринного» типу Федра. Гадають, що упорядник книги користувався збірником латинських прозаїчних байок, який звався «Латинський Езоп». Ім'я Федра тут не згадувалося. Читач був переконаний, що це переклад безпосередньо з грецького тексту Езоп. Його здійснив якийсь Ромул і присвятив своєму синові Тіберіну. В історії літератури цей збірник виконав знаменну роль. Саме він доніс до середньовіччя традицію видатного байкаря стародавнього світу Федра.

Подібну роль щодо традиції грецького байкаря Бабрія виконав Авіан, що писав байки у той час, коли виник і збірник «Ромул».

У середньовічній латинській літературі збірник «Ромул» перероблявся дванадцять разів, збірник байок Авіана — вісім разів.

ПТАХИ І ЗОЗУЛЯ

Зібралися птахи царя собі обрати
І чують: у садку Зозуленька кує.
Бог кандидата на царя дає.
— Горобчику! — сказали: — Брате!
Майни та подивись, розумна голова,
Чи не майбутній цар то наш співа? —
Полинув Горобець дивиться,
Що там за птиця,
Чи на царя годиться.
Сумирна, сіра, мила,
Голівоньку схилила...
Збитошний Горобець, мабуть, на глум
Сів над Зозулею, і за хвилину
Забрався їй на спину.
Вертає до своїх. Там шум:
— Ну, що за птиця?
Чи на царя годиться?
— Ні, браття! Ждали ви дарма:
У неї ні пихи, ні гідності нема!

УЧИТЕЛЬ ЦАП І ВОВК

Цап Вовка азбукичити підрядився.
Цап каже: «Б», — Вовк: «Б» — за ним.
Цап: «А» — Вовк: «А». Та й скоро як
навчився!
У люди вийде Вовк, не вдався він дурним.
Цап мовив: «БА», а учень-молодець
Уже й кричить: «Ба-ба-ранець!»
— О! — каже Цап: — Збагнув ти знаки
мудрі ці:
Що в тебе на умі, то те й на язиці!

ЯСТРУБ, ОРЕЛ І ГОРОБЕЦЬ

Погнавсь Орел за Яструбом, хотів
догнати,
За злочини важкі поклав його скарати.
Та Яструб став тікати,
В далекий край він полетів,
Знайти свободу там волів.
Назустріч Горобець: — Куди, земляче?
Хіба твоя тут доля плаче?
— Жене мене Орел жорстокий.
В краю чужім знайду для себе спокій!
— Гай-гай! Дарма! Не те ти робиш, бачу:
Міняй не край, а вдачу!

ЗАЄЦЬ І ОЛЕНЬ

Позаздрив Заєць: Олень має роги!
Такі гіллясті та розлогі.
Пішов Юпітера просить явити чудо:
— Дай роги, щоб мене боялись люди!
— Для Зайця затяжка така окраса.
Позбудешся і шкури, й м'яса! —
А Заєць знов своє: — Безрогим
пропаду! —
Юпітер Зайцеві дав роги на біду:
Як довелось тікати полями,
В пашні заплутався рогами,
Собакам, бідорак, попав —
Пропав

ГАЛКА І ПЕС

За Галку чарку п'єм!
За Галками того не знати дива:
Тямуца та кмітлива,
Весела, воркотлива,
Ледь не співає солов'єм.
Господар Галкою перед людьми хвалився.
Аж Пес мисливський нагодився,
На Галку кинувся й її роздер.
Що діяти тепер?
До суду Пса віддати!
В тюрму його, за грати!
Суддя був істинний юрист:
— Яка користь була вам з Галки?

П о з и в а ч

— Просто Галки жалко.
Вона співак, вона артист,
Нам звеселяла дух,
Була нам вірний друг.

С у д д я (*знатъ, чоловік-черствяк*)

Вирішує це діло так:
— Твої слова — базікання нікчемне.
Розвага й співи нам дарма!
Що в рот не йде — пусте й даремне.
Що шлунок радує — ціни тому нема!

МУДРЕЦЬ І ЙОГО СИН

Старий Мудрець смертельні терпить муки,
А Син прийшов просить його науки:

— Ти ляжеш у труні,

Де в світі жить мені?

— Шукай країв, де будуть вас любити.

— Так там потрібно їм робити!

— Селись в таких, щоб гнулись до упаду!

— Так там потрібно мати владу...

— Усе тобі невлад, я бачу.

У будку оселись собачу.

Всім ясно буде, серденько мое,

Чим ти на світі є!

КІТ-ЄПИСКОП

Насунув митру Кіт, скликає раду

Щурів, мишей, щоб встановити владу:

— Мені коріться всі,

Бо владу я здобув на небесі! —

Щурі і Миші проти:

— Не мали б ми роботи!

Ти граєш на дурні цимбали:

Хіба тебе ми обирали? —

Кіт митру зняв: — Обман мій зрозуміли!

Цих не з'їси! Коли б мене не з'їли!

СОБАКА І ВОВК

Приплентавсь до Собаки Вовк голодний:

— Дозволь у тебе взяти баранця!

Дістанеться й тобі шматок м'яся...—

Та був Собака благородний:

— Покривдити господаря боюсь.

А от секретом я з тобою поділюсь.

В коморі сховані давно

Хлібина і вино.

Хліб їж, хоч подався,

А до вина і не торкнися!..—

Убрався Вовк у хату

І заходивсь бенкетувати:

Наївся хліба, аж живіт тріщить.

Наївся... Як же не попить?!

Вовк знався на вині.

Пив, пив. Пішли потім пісні.

Співає Вовк на повні груди.

Незчувся — збіглись люди.

П'яниці боком вилізло винце,

Знайшов труну. Ходив за баранцем.

Гадаю, ви погодитесь зі мною:

Вино пошкодило ще патріарху Ною.

ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ
1452—1519

Геніальний італійський художник епохи Відродження Леонардо да Вінчі поєднав у одній особі різнобічні обдарування. Був він і живописець, і скульптор, і архітектор, і музикант. Працював і в різних галузях науки — в математиці і фізиці, у метеорології і астрономії, анатомії і ботаніці, геології і механіці. Рукописний перелік італійських слів (понад десять тисяч) показує, що він готував велику працю з філології. Продовжував традиції Данте щодо застосування рідної мови в усіх галузях науки. Його різні винаходи своєю досконалістю дивують і нашого сучасника. Разом з тим він мав і неабиякий дар поета. Усі захоплювались його вмінням складати вірші. У залишених ним ста двадцяти записних книжках багато є записів байок або закінчених, або занотованих схематично, натяком, літературно не опрацьованих. Байку великий художник використовував як зручний засіб для висловлювання філософських міркувань і свого ставлення до життєвих

явищ. Стиль його байок точний і ясний, без випадкових і зайвих слів. Скрізь по-дибуємо влучні вислови, пройняті уїдливою іронією. Великий митець змальовував образи рослинного світу і стихійних сил (вогонь, вода). Мораль часто мала громадський сенс. Байки Леонардо да Вінчі у цій книзі переказані віршем. У такій формі вони не з'являлися ні на Україні, ні взагалі в Радянському Союзі.

БРИТВА

Пустуючи в кімнаті,
Зірвалась Бритва з рукояті:
— О щастя! Я блищу, як промені ясні!
Чи знов у рукоять вертатися мені?
Роботу чорну знов робити
І бороди колючі брити?
Ні, ні! Сховаюся в куті,
Зазнаю щастя, спокою в житті!..—
Та Бритві спокій виліз боком:
Іржа поїла, полиск зник...
Якось.. наткнулися на неї ненароком
І кинули в смітник.

Безділля дух, мов Бритву ту,
Іржею їсть талантів гостроту.

ДУМКА ПРО КРАПЛИНУ

Краплина світлим днем
Здружилася з вогнем,
Знялася випаром в небесні високості.
Там з холодом зійшлась, збулася теплоти,
Упала з висоти,
Заплакала у млості.

ДУМКА
ПРО ВИНО

Вино
Безсиле
Сковтали
Піяки.
 Вино
 Всесиле
 Їх склало
 В рівчаки.

Згадаю, як
Піяк
В рові
Лежить,—
 В руці
 У мене
 Чарка
 Задрижить.

ДУМКА ПРО СНІГ

Знялась легенька пара, наче дим.
Лягла на гору Снігом молодим.
 Спускатись Сніг почав,
 Як грудочка безсила;
 Що дужче мчав,
 Тим більшала у нього сила;
Здіймалось вгору і легке, й безсиле,
Згори злетіло повне гніву й сили.

ДУМКА ПРО ЯЗИК

Патякає Язык, не має впину,
Аж з рота котить слину,
Усіх картає, все ганьбить...
Попав між зуби —
Хтозна, що робить!

МИРТ, ЛАВР І ГРУША

— Пропала ти, сусідко люба! —
Глузують з Груші Мирт і Лавр.—
Згадай гірку недолю Дуба:
На вогнище поцав — пропав,
Порізаний безжальними руками...
Глянь: пилкарі ідуть з пилками! —
А Груша радо їм говорить:
— По мене йдуть? Давно пора!
Мене рука мистецька Різьбяр
На Аполлона перетворить.
А то найкраща доля єсть —
Красі віддати силу й честь!
Ви прийдете з сумлінням гнучим
Мене квітчать гіллям пахучим.

ПОГІРДЛИВИЙ КЛЕН

Мов дивну музику на звучній лютні,
Клен слухав похвалу не раз:
— Наш любий велетню могутній!
Таких, признатись, мало серед нас! —
Клен випинає груди:
— Навкруг дерева зріжте, люди!
Всяк мною милуватись буде! —
Пилкар прохання вдоволив,
Дерева всі навколо повалив.
Сердитий Буревій невдовзі розгулявся —
Клен-велетень, мов яворець, зламався.

ПЛОДОВЕ ДЕРЕВО

Росло собі й росло, та не давало плоду.
Уваги не звертав ніхто на нього зроду.
Та ось плоди повисли на гіллі —
Жбурляють каміннями старі й малі.
Гілля покривджене голосить:
— Така подяка тим, хто плодоносить?!

УСТРИЦЯ, ЩУР І КІТ

Бурхливе море хвилями жене,
Нещасну Устрицю на берег як жбурне,
Пищить бідаха з горя:
— О Щурику, рятуй мене!
Верни мерщій до моря! —
А Щур-хитрун говорить: — Я боюсь.
Розкрийсь, на тебе подивлюсь! —
Розкрилась Устриця: дивися!
У неї Щур зубами впився.
А потім він і вирватись хотів:
— Ах, сто чортів!
У лещата вхопила! —
В Щура, звичайно, більша сила,
Та іноді й слабке затулить сильним світ.

Не скажете: чому облизується Кіт?
Два спритних здуру заведуться —
А збоку з них Коти сміються.

ДИКИЙ ВИНОГРАД

Незадоволений із свого живоплоту,
Пихатий Виноград послався через шлях:
— На світ погляну з-за чужого плоту,
Подамся в мандри по чужих краях! —
А люди йшли, топтали лози,
Приблудні випасались кози,
І Виноград, потоптаний, зачах.

Оце тобі чужії живоплоти.
Чужі краї й свої гордоти.

МИША, ЛАСИЦЯ І КІТ

На Мишу Ласиця чигає опівночі,
Затамувала дух і видивила очі.
Не зглянулась, як Кіт наскочив,
Вмить Ласицю розшматував.
— Спасибі, братику, урятував! —
І Миша скочила на ноги,
Зраділа, що звільнилась від облоги,
Й ну витинати тропака.
А рятівник немов чекав нагоди,
Врятовану він з'їв без перешкоди.

Історія гірка:
Остерігайся і рятівника!

ОСЕЛ НА ЛЬОДУ

Осел не думав про біду:
Не знавши про зрадливість Льоду,
Заснув спокійно на Льоду;
А Лід розтав — він бух у воду.
— Чи бач, в яку біду попав!
Довірився, а він мене скупав.

Я співчуваю Віслюкові.
Ступав і сам у його слід:
Довірився непевному дружкові,
А той пустив мене під лід.

ЖАН ДЕ ЛАФОНТЕН
1621—1695

Видатний французький поет-байкар, крім віршів у дусі «легкої поезії», комедій, поем, фривольних казочок та новел у віршах, у 1668 році видав перші шість книг «Байок», які й принесли йому не-вмирущу славу. Інші шість книг вийшли пізніше. У творах цього жанру байкар використовує народну мудрість, розвиває традиції фольклору. Автор має схильність до іронічної насмішки, прагне якнайширше охопити дійсність. Його байки розгортають широку картину тогочасного французького життя. Байкар, як тоді казали, своїми байками написав «комедію на сто актів». У них висміювались вади панівних класів і протиставлялись їм здоровий розум і моральна чистота простого народу. Усяка його байка, казав французький мистецтвознавець Іпполіт Тен, побудована як маленька драма,— з експозицією, інтригою і розв'язкою, з майстерним діалогом, з неперевершеним змалюванням персонажів. У них передається

різноманітна гама особистих переживань персонажів — від дошкульної іронії до елегійної туги і високого громадянського пафосу. Лафонтен використовував сюжети Езопа, Федра, індійських байкарів, а також народний тваринний епос. Лафонтен надав байці надзвичайної ритмічної різноманітності. Сюжети інших байкарів у його обробці засяяли новим світлом і привернули до себе читачів усієї Європи. Лафонтена наслідували байкарі інших народів, як, наприклад, у Росії І. Крилов, на Україні Л. Глібов. Українською мовою байки перекладав М. Терещенко.

МОЛОЧНИЦЯ І ГЛЕЧИК

Несе Хаврона глек на голові.
Йде на базар, щоб молоко продати:
Думки — мов зайчики живі,
А мрії жваві кличуть танцювати:
— Продам я молока свій глечик,
Дві сотні накуплю яєчок,
Під квочку підкладу,
Курчаток заведу;
Продам курчаток,
Поросних свинок я куплю,
Бо дуже поросяток я люблю;
Я вигодую їх на сало і на плід,
На продаж буде й на обід;
Вторгую і куплю корову,
Попасти вижену в діброву;
Корова приведе бичка,
Бичок ушкварить тропачка,
Почне отак брикати...—

Хаврона з радощів пустилась танцювати,
А глечик — з голови. Лишилися черепки.
Розвіялись думки,
Неначе дим легкий.

Частенько сам собі нагадую Хаврону:
Легкою думкою царя скидаю з трону;
Мене народ становить на владику,
Виказує любов і честь велику...

Мине той сон — біда
На голову сіда:
Череп'я з глечика перед очима.
Прощай, мій троне! Дійсність за плечима.

ПОХОРОН ЛЕВИЦІ

В Левину хату смерть прийшла неждана:
Дружина богу душу віддала.
Підлеглі збіглися до смертного стола
Сльзьми обмити царську рану.
Хто смів би не прийти явити співчуття,
Полегшити володарю життя?!
Ті, плачучи, до гробу припадають,
Ті на сусід спідлоба поглядають:
Хто плаче як, хто як приповіда,
Щоб Леву меншала біда!
Одні ридають начебто охоче,
А інші слиною втирають очі,—
Є ж хитряки: навіщо сльози лить,
Як можна спритно обдурить?
Ось раптом хтось підлесний бачить:
З'явився Олень. Став. Не плаче.
Підлесник не вгада:
Чом Олень не рида?
Чом не болить начальницька біда?
Як знать підлеснику, що трапилось
колись.
Під лісом Олені паслись;
Підкралась спритниця Левиця,
Розтерзана була з дитятком Олениця;
Вдівцем лишився Олень-сирота
І змарнував свої сумні літа...
Чом Олень не ридав? Чом очі не
сльозились?
Лиха біда рогатому й не снилась.
Лев заволав: — О жителю лісів,
Ти з мертвої сміятися посмів?
Стоптати нашу честь в моєму домі?
Знать, пазури мої тобі ще не знайомі?
Готуйся на той світ сю ж мить!

Хай знають всі, як нас ганьбить! —
А Олень: — Хочу, царю, мовить:
 Донощик лихословить!
 Небіжка, вся в цвітах,
З'явилася мені з наказом на устах:
 «Ця передчасна смерть — то славна
 божа воля:
Я житиму в раю, моя завидна доля.
Хай ні одна сльоза не пада на труну,
Щоб не збентежити небесну тишину!»
 І Лев те чув,
 І всяк, хто був;
 Утішилась громада,
 За мертву рада.
 Хоч серце як болить,
Та вже не треба сльози лить.
Господар сам лукавить не схотів,
 Повірив Оленю, зрадів.
 І, щедрий зроду,
Дав Оленю високу нагороду.

Учітеса дурить, щоб зникла туга!
 Втішаються брехнею королі.
На вудочку ловить, то будете за друга.
Такий закон дурний на цій землі!

ЗВІРІ ПІД ЧАС ЧУМИ

Нечувана біда страхи наслала люті.

Щоб смертю покарать гріхи земні,

І непростенні, і страшні,

Чума напалася за вчинки незабуті,

Супроти звірів почала війну,

Зганяла в пекло всяку звірину.

Зник апетит, немає в звірів сну:

Сумирні горлиці гризуть одна одну;

Де й ділася любов, і дружба, і довіра.

Лев звірів накликав

І їм таке сказав:

— Прийшла біда на звіра,

Настав наш смертний час.

Історія навчає нас:

Знайти, хто винен,—

І вмерти той повинен,

Покрити смертю гріх,

І друзів тим урятувать своїх.

Про себе розповім я правду, любі друзі:

Ох, досить натворив гріхів —

Чимало баранів роздер у лузі,

Загриз невинних пастухів.

Як скажете, за ці провини

Готов лягти до домовини.

Хай кожен з вас, у кого совість є,

Тяжкий свій гріх прилюдно визнає! —

— Володарю! — Лисиця низько

гнеться: —

Про що там мова йдеться?

Для баранів, гладких і мовчазних,

Та кара — ласка з неба;

А пастухів дурних

Карати завжди треба.

Скажу: то щастя є —

Нести тобі до ніг життя своє...—
Всі слухачі ту мову привітали
І дружно зааплодували.
Не сміли в тигра гріх знайти;
Ведмедя вирішили обійти;
Псів-сторожів на раді
Не осудив ніхто в громаді —
За службу їм і слава, і хвала...
От черга підійшла і до Осла.
Покірно визнає Осел провину:
— Колись в лиху годину
Брів луками ченця,
Вхопив жмуток сінця
(Чорт, мабуть, спокусив!).
Осел пробачення просив,
Та вчений Вовк промовою палкою
Довів: скарать Осла покарою тяжкою:
— Тепер відомо, звідки зло
До нас прийшло,
Чому вмирають чесні друзі:
Травицю жер Осел в ченцевім лузі!..—
Осел був усіма
Обвинувачений.
Безжально страчений.

Безсилий ти — тобі жалю нема!

ВОВК І ЛИСИЦЯ

Лисиця з Вовком раз зустрілася у полі:
— Я не вдоволена з своєї долі:
Живеш голодною, всяк наганяє страх...
Для тебе благодать: весь час гуляєш;

Купавшся в гріхах —

Біди не знаєш...

Повчи мене, як треба жить!

Поїсти баранця, крові попить.

— Це можна, — Вовк говорить. —

Спіткало мене горе:

Загинув брат,

Вдягни його ти шкуру,

Стань страхом для ягнят,

Візьми його натуру.

У вовчій ділі новачок,

Скакай до овечок!..

У вовчу шкуру зодяглась Лисиця,

На турму кинулась, страшна і зла.

Тікають вівці і собаки до села.

Лишилась перелякана Ягниця —

Втекти, сердешна, не змогла.

Лисиця понесла поживу в ліс.

Аж чує: між беріз

Десь півень заспівав на вітті.

— Чи є що краще півня в світі! —

Лисиця мовила. Вівцю — набік,

Погналася за Півнем. Півень втік.

Міняєш образ свій, мінйай не тільки шкуру,

Але й натуру.

ЧАПЛЯ

У Чаплі ноги — височезні!
А дзьоб у Чаплі довжелезний!
Поснідять коло річки сіла.
Аж коропець підплив годящий.
Піймать хотіла,
Та... може, підпливе ще кращий.
Он щука вплива... Але то щука.
Зубата. З нею тільки мука.
Та й апетит, сказать, не допіка;
Хто вміє подождать — ніколи не програє.
Он пліточка в воді гуляє...
Ой, утекла... Та й страва то яка?
Для Чаплі не годиться!
Ага, лини пливуть. Нехай уже й лини!
Та де ж поділися вони?
Пожива тільки сниться.
А Чаплі їсти — шкура вся болить,
Давай хоч пічкурів ту ж мить!
А зграя пічкурів у даль стремить...
Пішла живитись... слимаками.

Скажу між нами:
Чудацька байка ця
Для нашої громади —
Погребував, не хоче коропця,
А потім слимакові радий.

СМЕРТЬ І ДІД

Доживши до ста літ, Дід хоче й далі жити,
Та Смерть прийшла, Старий дрижить:
— Чого це ти мене морочиш?
В могилу взяти хочеш?
Ти ж знаєш: я будую дім,
Не сплю, не п'ю, не їм;
Діла в майстерні слід наладити,
Та й внука оженив не вадить.
Тоді вже й до попа — хай кадить,
Спроваджує старого на той світ...
— Невдячний ти! А я ж багато літ
Все знати тобі даю:
В чуб кину сивину,
Почути дам, що ноги вже не носять,
Слабкують твої очі,
Хвороб наслала досить...
Хіба ці посланці пророчі
Не свідчили, що смертний час настиг?..—
І Смерть старого збила з ніг.

Бува, старий, похилий,
Якому б час і до могили,
Вмирать не хоче, бубонить:
— Ще б дачу збудувати, ще б внука
оженить!
А я б йому сказав: «Учися жити, брате,
Щоб не боявся помирати!»

ЩУР І СЛОН

У Франції ніхто не стане дивувати,
Як з себе хтось почне персону удавати,
Возносити себе:

«Я он яке цабе!»

Французи визнають за щастя,
Коли почванитись удається.

Якось нікчемний Щур, зустрінувши Слона,
Подивувавсь: несе поклажу
Не будь-якого екіпажу:
Султанша іде! Не сама вона,
А з гувернанткою своєю,
Та ще папуга, ласка, кіт і мавпа з нею.
Слон повагом бреде,
Немов барон іде.

Народ його стрічає шанобливо,
Чесць віддає: — Дивіться — диво!
Такий тягар несе і хоч би застогнав.
Оце силач! — дивуються з Слона.
А Щур крізь зуби цідить: — Ди-ви-на!?
Великий і важкий — дітей лякати.
Але чому тут дивувати?
Хіба ми гірш такого бугая?
Візьміть мене... Я... я...—
Тут де не взявся Кіт з подвір'я —
З Щура лиш полетіло пір'я.

Отут і дивина:
Щурові не рівнятись до Слона!

ЖАН-П'ЄР ФЛОРИАН
1755—1794

Визначний французький письменник, по матері внук Вольтера, перед тим як стати байкарем, написав багато творів, за які був обраний до Французької академії. Його перу належать повісті, віршовані романи «Нума Помпілій», «Гонсавль Кордовський», «Вільгельм Телль» та інші, які перекладалися і російською мовою в кінці XVIII та на початку XIX ст. Про його літературний авторитет у Росії говорить той факт, що саме з його французького перекладу В. А. Жуковський переклав російською мовою «Дон-Кіхота» (у формі «Дон-Кішота») М. Сервантеса. Припускають, що Флоріан — автор ліричної пісні, мотив якої пізніше був використаний для відомої революційної пісні «Карманьйола». Та найбільшу славу йому принесли байки, які трохи поступаються перед байками Лафонтена щодо виразу поетичного почуття, ідейного спрямування, та все ж належать до найяскравіших зразків цього жанру і вирізняються серед творів сучасних йому французьких байкарів. Деякі сюжети байок він запозичив у іспанського байкаря Т. Іріарте. П'ять байок Флоріана переклав українською мовою М. Терещенко.

ПАПУГА

Папуга — найспритніша в світі, —
Втекла із кліті.

В саду

Наскочила на Какаду,
Всіх почала критикувати:
— Ніхто не вміє так, як я, співати!

Узять би й Солов'я —

Кусає в серце, мов змія.

Хто схвалить співи Коноплянки?

Немає слуху в Кропив'янки.

А ті не можуть догодить:

Та — низько пурхає, та — високо
летить. —

Обридли всім Папузі пересуди.

Сказала Какаду: — Почули б люди,

Як ти співаєш... Прошу — заспівай!

В саду хороший спів — то й сад наш —
рай! —

Папуга — у кущі, втекла за огорожу:

— Свистить-то я свищу, співать не
можу.

ПЕС І КІШКА

Пес, проданий в далекий двір,
Господарю чужому,
Порвав ланцюг, і злий, мов звір,
Знов повернувся додому.
Хазяїн, справедливий чоловік,
Лозиною боки старому пошмагав,
Знов на ланцюг узяв
І покупцю віддав:
— В'яжіть міцніш, щоб знов не втік! —
Розважна сита Кішка Псу сказала:
— Живий ще? Дух не згас?
Ти думаєш, опудало нездале,
Що люблять нас заради нас?
Тебе, щоб двір стеріг не спавши,
Мене — щоб я мишей ловила завше.

КРАСУНЯ

Красуня дивна народилася на світ.
Боги дарами зичать «много літ».
Венера, ревність, зло затамувавши,
Їй пояс піднесла: — Носи його ти
завше! —
Юпітер зажурився: — Красуня неземна,
Накоїть лишенька вона! —
Венера ту журботу слуха,
Шепоче батькові у вуха:
— Татусю, не журись! Краса — пуста!
Я вже давно сама подумала про те:
Та болю серцю щоб не завдавала,
Я примхи їй до пояса поклала!

ЛЕОПАРД І БІЛКА

Весела Білочка стрибала,
На Леопарда з дуба впала.
— Старий злякавсь? — питаєте мене.
Злякалося створіння те дрібне.
Тріпоче від страху в біді незвичній.
Вклонилась Білка світлості величній:
— Ох... Ох... Не хотячи... Останній раз.—
Йй Леопард — Скажи: звідкіль у вас
Ця життєрадісність, якій завсіди
Ми задрим — я й мої сусіди?
У мене влада і снага,
А день і ніч гризе нудьга.—
Сказала Білка, тремтячи, владиці:
— Скажу, але пустіть повеселиться!
Живу, не знавши зла,
Тварин не гризла, крові не пила;
З товаришками їжею ділюся,
Не гніваюсь, не злюся...
Вам все на думці м'ясо, тепла кров
І серцю вашому чужа любов.
Нудьга і злість у вас в натурі...
Тому ви вічно злі й похмури.

ПУГАЧ І ГОЛУБ

- Ох, клята доле! — Пугач стогне
уночі.—
- Старий... каліка я, у злиднях... одинокий.
Ярмом мені здається спокій...
Забули браття Пугачі!..—
Аж Голуб підлітає:
— Чого ви стогнете? — питає.—
Я співчуваю вам, проте
Не знаю, чим ви живете.
Хіба дружини в вас нема?
— Дружини? Та дружина гірш ярма!
Красива, молода
Втече до іншого гнізда
Чи виплодить підкидька-дочку,
Здере останню латану сорочку.
— А друзі ваші де?
Чому ніхто до вас не йде?
— Дожив до сивого волосся,
А дружби бачити не довелося.
Дружили дві Сови. Одної ночі
Побилися за мишу, видряпавши очі.
Ще менше, ніж в любов, у дружбу вірю,
І дружба, і любов хай сняться звіру!
— Ви, бачиться мені,
Не хочете ні друзів, ні рідні?
— Еге ж, боюсь, бо то нещастя.
— Тоді якого ж хочете ви щастя?

КОКЕТКА І БДЖОЛА

Кокетка молода, весела і знадлива,
З якої милувалися, як з дива,
Гадала, що на неї дивиться весь світ.
Устане вранці — в дзеркало утопить вид.
Розпустить пишні коси золотисті,
Заграють зубки в роті, перли чисті,
Муркоче пісеньку, немов те котеня...
Так бавиться, щаслива, до півдня.
У дзеркалі — мов квітка заясніла.
Аж ось в квартиру бджілка залетіла,
На губку у Красуні сіла.

Напав на нашу Кокетуню страх.
Аж вискнула вона: «Ах, ах!»
Вбігають слуги, батько й мати,
Бджолу готові покарати.
Але бджола не хоче умирати:
— Пробачте, думала, що губи — рожа.
Та і сама вона на квітку схожа! —

Кокетка чує те і забуває зло,
Бере бджолу ніжненько за крило:
— Лети, Комахо мила!

Мене ти не вкусила.
Та й не страшні ні біль, ні кров,
Коли вони нам свідчать про любов!

КІТ І ПІДЗОРНА ТРУБА

Жив дикий Кіт у хащі лісовій,
Ловив великих птиць,
Кролів, перепелиць,
Хазяйнував у запашній траві.
Одна біда: мисливців він боявся,
Найдужче їх остерігався.
Та, кажуть, стережись не стережись,
Біда колись
Наскоче,
Залоскоче,
Дістанеться і спині й голові.
Якось Труба знайшлася у траві.
Кіт мудрував, мостився,
Дивитися у неї вчився:
Загляне спереду — кріль біга вдалині,
Загляне ззаду — він перед самим ротом;
Загляне спереду — далеко пташечки
знадні,
Загляне ззаду — їж, хапай їх зблизька
без турботи.
Та підвела Кота Труба:
Поглянув на дорогу —
Мисливець там, та ще далеко, слава богу.
Аж раптом: бах-бабах!
Кіт із життям розстався,
В траві лежать зостався.

В Трубу Підзорну граємось, мов Кіт,
Не сподіваємось на кляту долю:
Здається, що біда далеко йде по полю,
Але вона вже близько, лізе через пліт.

КІНЬ І ЛОШАК

Щасливо Лошаку жилось на світі білім:
Смачна трава, вода, і сонце, і квітки.

Гасає, скаче на дозвіллі,

Вилискують боки.

Та молоде — дурне: в розкошах обридає.
Лошак занудьгував, усе навколо лає.
Морочить батенька: — Кудись мене веди!
Не хочу вже цих трав, тутешньої води! —

І батенько повів малого,

Примхливого, дурного.

Пішли сюди-туди.

Країна невідома —

Ні паші, ні води.

Не те, що дома.

Лошак охляв. Лець, бідний, тягне ноги,
Не бачить вже й дороги.

А батько свого молодця

Привів додому з іншого кінця:

Долина, річка і трава медова.

Утішився Лошак: — Країна ця чудова!

Прекрасний край!

— Країна вже тобі відома:

Ти, сину, дома!

Це батьківщина наша! Це наш рай!

ФАЗАНЧИК

Фазанчик виростав. Матуся все хвалила:
— І де взялась така дитина мила?
У кого удалась? Добрішої нема! —
Матуся без ума...

Синок державсь високо,
Зневажливо на інших кидав оком
І навіть не вітавсь,
Пихато відвертавсь.

Матуся умовляла тихо:
— Талант твій, знаємо, не будь-який,
Та чванитись не варт, бо буде лихо
І не любитимуть пташки. —
Та мазуну усе те йде повз вуха,
Поради матері не слуха...

Якось-то Дрізд, порадник милих дам,
Сказав: — Пораду добру дам:
Пошли його у світ поїсти каші,
Його повчать птахи хороші наші,
Поможуть вірний шлях знайти,
Не так, як ти! —

Подавсь Фазанчик межи люди,
І — чудо!

Грак ущипнув чужого дивака:

«Не дуже задавайся!»

Зелений Дятел цокнув зверху юнака:

«З поганими не знайся!»

Сорока лекції, нотації читала,
Голубка добрості й ласкавості навчала;
Суворя вивільга нявчала котеням...

Та ось прийшов кінець навчальним
дням.

Матуся сина радо зустрічала,
Та зразу навіть не пізнала.

Чого зробити не могло
Матусине крило,
Того домігсь політ
У світ.

ЧИЖІ І ЩИГЛЯ

Підкинув Пташник раз, на жарти
невситимий,
Ячко Щиглика в гніздо Чижів тихцем,
І вивела Щигля з пташатами своїми
Чижиха із своїм Чижем.
Жартує Пташник: — От дурні Чижі!
Чужій дитині — корм і дбання.
А ти, нетяма, їм — своє кохання!
Ти ж знаєш, що вони тобі чужі?! —
Одказує Щигля: — А тут немає див.
Міркує так сліпий і необачний.
Чижам я завжди буду вдячний:
Чужий рідніш бува, ніж батько, що родив.

П'ЄР ЛАШАМБОДІ
1806—1872

Французький революційний поет-пісняр і байкар П'єр Лашамбоді народився в селянській сім'ї. Спочатку працював продавцем книг, а потім служив на залізниці. Був активним пропагандистом утопічного «мирного» комунізму. Учасник революції 1848 року, Лашамбоді після перевороту 1851 року був висланий з Франції і повернувся тільки після амністії 1859 року. Наприкінці життя відійшов від громадянської лірики, звернувшись до любовно-еротичних віршів. Перші книжки його — «Поетичні спроби» і «Національні пісні». 1839 року опублікував збірник «Народні байки». Збірник не раз перевидавався і був премійований Французькою академією. Написав понад 300 байок. Деякі байки спричинилися до того, що їх автор був позбавлений служби. Творець жанру соціальної байки, Лашамбоді дотепно і уїдливо викривав пороки буржуазного ладу. Байка його не має характеру оповідання з розвинутою фабулою. Це коротенька алегорична ілюстрація до тієї чи іншої моралі. Байки французького автора перекладали українською мовою В. Самійленко, М. Вороний, М. Терещенко.

СТАРИЙ ЛЕВ І ОСЕЛ

Осел, що перед Левом чемно упадав,
Копитом Леву
В здухвини попав,
А щоб гірку покрити неприємність,
Цілунок виявив осялячу чемність.
— Геть! Геть! Цілунок твій гарячий,
Але ж осялячий!

В цій ролі журналіста бачив:
Спочатку укусив,
А потім
Гаряче перепросив.

МОЛОДИЙ ПАПУГА

Папуга молодий відразу
Запам'ятав базарний лексикон
І все вигукував брудний жаргон
По фразі фразу.
Хтось проказав: — Я задушу базіку!
Де він набравсь тих слів без ліку?
А друг: — Ні, слід би покарати глупака,
Що дав йому такого словника!

Кого ж нам бить —
Вирішуймо задачу:
Збитошника, що зло навчивсь чинить,
А чи того, що знівечив малого вдачу?

КОРОЛЬ І НАРОД

Король писав укази і закони,
Щоб край покласти злидням і біді.
Недобрі йшли чутки, що у його короні
Народ стогнав у злиднях та нужді.

Король не хоче вірить:

— Інкогніто поїду перевірить!

Причину бід знайду

І край їм покладу! —

Поїхав у місця і ближчі, й дальші.

Та при дворі не без неправди й фальші.

В усі кінці

Роз'їхались гінці:

«Печіть, варіть, усе на стіл давайте

І щедро Короля вітайте!»

Заметушились бідаки —

Останні курочки

Потрапили в горшки;

Ховали черствяки

І пироги пекли,

Останній ківш вина пили...

Куди Король приїде — бачить:

Народ співає, бенкетує, скаче.

Сказав Король: — Чутки брехливі!

У мене піддані щасливі! —

І правда на поріг прийшла,

І очі бачили, і чули вуха,

Та попрек лягла

Брехлива показуха!

БАБУСЯ І ОНУЧКА

— Бабусенько! Намисто це твоє
Мені спокою не дає!

— Не поспішай, онучко мила!

Воно твоє, коли мене

Ковтне

Могила!..—

Онучка вранці в хату заліта:

— А бабу ще могила не ковта?

ПОРОСЯ

Просило Порося, брудне і незугарне:

— Господарю, помий! До мила маю хіть!—

Помили, витерли, і подивитись гарно.

А де ж воно? В калюжі он лежить.

КУРЧА, ЛИСИЦЯ І СОБАКА

Курчатко Лиска бачить під хлівцем
І підбралася тихцем,
Малятко ледь не обнімає,
Ласкає, називає молодцем:
— Від тебе кращого немає.
Іди сюди, я дам пшінця...—
Відомо, що чекало мазунця.
Мілорд наш, як не вискочить з-за буди,
Та як не гавкне на весь двір.
Почули, збіглись люди —
Утік лестивий звір.
Врятоване Курчатко, пишне й горде,
Кричить і проклинає на чім світ Мілорда.

Отак невдячне визволиш з ярма —
Воно тебе на посміх підніма.

ГОТГОЛЬД-ЕФРАЇМ ЛЕССІНГ
1729—1781

Німецький письменник-просвітник, один з основоположників німецької класичної літератури Готгольд-Ефраїм Лессінг у своїх теоретичних працях велику увагу приділяв байці. Та й сам він був видатним байкарем. 1759 року видав три книги байок. Гостросатиричні байки його висміювали звичай знаті і міщанства. Цей жанр літературної творчості Лессінг зробив знаряддям соціального протесту, позбавивши байку чисто розважальної функції, якою вона була у деяких французьких байкарів, що ставилися до байки як до граціозної новели, пишно її оздоблювали, відшліфовували як «поетичну іграшку». А ось вимоги Лессінга до цього виду творчості: «Розповідь у байці повинна бути стислою до крайньої можливості, позбавлена всяких прикрас і фігур. Байка повинна задовольнятися тільки ясністю» (стаття «Міркування про байку»). Іронізує він і з того, що дійовими особами у байці є лише тварини або й ще нижчі істоти. Так само як і Езоп, Лессінг пише ці малі оповідання прозою, хоч десятка з півтора їх він створив віршем.

ВОВК НА СМЕРТНІЙ ПОСТЕЛІ

Смерть Вовка зустрічає ненароком.
Вовк огляда своє життя критичним оком:
— Звичайно, гршний я, робив багато зла.
Як правду мовити, і добрі є діла:
Зустрів ягнятко я у темній хащі,
Що легшого було — спровадити до пащі?
А я не з'їв його, пустив ягня в світи.
Сам здивувався, а факт: дозволив утекти.
— То правда,— каже Лис.— Я з дивом
теж дивився:
Це трапилось, коли ти кісткою вдавився.

НАИСТРАШНІШИИ ЗВІР

— Багато звірів є. Який найбільш
страшний? —
Цар Мудреця питав, що розум мав
великий.

М у д р е ц ь

— Тиран, коли він дикий,
Підлесник, коли він ручний.

ЛИСИЦЯ І МАСКА

Лисиця Маску на смітті знайшла
(Комедіант закинув, бо стара була):
Розкритий рот, у голові пустота.
Лисиця каже: — Справді, хто ти?
Язык широкий, голова дурна!..
Мабуть, ти голова балакуна?!

НІКС БОДЕНШТРОМ

Нікс Боденштром намислив одружитись
(Було це в Гамбургу чи в Амстердамі),
Засватав дівчину, що любо подивитись.

А друг-купець йому пророчить драму:

— Мій друже, ти

Поїдеш у світи,

До канібалів, готтентотів,

А жіночка знудьгує без роботи,

Заступника тобі надумає знайти...—

Подумав Нікс, купцеві мовив тихо:

— Хіба воно таке страшне, це лихо?

І ваша жіночка зробити може те,

Як ви на біржі сидите.

БИК І ОЛЕНЬ

Бик пасся з Оленем в широкім лузі:

— Мій Олене! Я рад, що ми з тобою
друзі!

У тебе бойові великі роги

І смілива душа.

Наскочить Лев — дамо нахабі відкоша,

Не знайде звідси він дороги.

— Я, брате, можу битися, це так.

Скажу тобі, однак:

Нащо мені у бій іти,

Коли я можу утекти?!

ЗРАЗКОВЕ ПОДРУЖЖЯ

Я прикладом одним хотів би похвалитись.
Всі кажуть: одруживсь — ото й любові
край;

Поженяться — мерщій сваритись!

Помилочка: не так. Бува не пекло — рай.

Подружжя бачив я — зразок всевітній,
Шлюб тихий і ясний, як вечір літній.

Ви що? Не вірите? Дарма!

Зразка яснішого нема!

Воно, скажу, й жінки — не божа
благодать,

Але й чоловіків хороших трудно
взнать.

А тут подружжя не як всі:

Цвіте у радості й красі.

Спитаєте: — Секрет? У чім же диво?

Чому живуть так любо і щасливо? —

Скажу вам: дива тут нема:

Він був сліпий, вона — німа.

ЛИСИЦЯ І ЛЕЛЕКА

— Мій друже! Розкажи мені,

Де ти бував?

Що там чував?

Які їв страви пресмачні?

— Я бачив болота сумні,

В них ящірок та жаб багато.

Признаюся: мені

Було там свято!

— А як там кури та півні?

— Не бачив їх, признаться, ні!

ПОДРУЖНЯ ЛЮБОВ

Клорінда в цвіті літ подякувала богу,
Інакше кажучи — на той світ одійшла.
Могилу ще її трава не повила,
Як чоловік подався в ту ж дорогу.
Прийшов у рай, гукає до Петра:
— Здоров, старий! Пускай мерщій у
рай! —

Святий Петро відповідає:
— А! Чоловік Клорінди? Вже давно
пора!

Тебе дружина дожидає,
Земне втішаннячко твоє.
Ось коло неї й місце є.
Клорінда рада буде...
— Клорінда тут? Рятуйте, добрі люди!
Знов, Петре, двері відчини!
Віддай назад мої папери!
Я піду в інші двері
І пошукаю лагіднішої жони.

ТОМАС ДЕ ІРІАРТЕ
1750—1791

Іспанський поет і байкар Томас де Іріарте розпочав літературну діяльність дуже рано. Перекладав французьких і римських письменників. Великим успіхом користувалися його комедії звичай «Вищений панич» і «Погано вихована панночка». Класичними вважаються його байки (Збірник «Літературні байки», де вміщено 76 творів). Вони зразу набули популярності не тільки в Іспанії, а й за її межами. Запозичив сюжети деяких його байок і французький поет Флоріан. У цих творах своєрідно викладалися естетичні погляди автора, висміювалися вади поетичних творів і віршотворців. Написані вони різноманітним розміром, легким і милозвучним віршем. Відзначалися великою винахідливістю. Сюжети вигадував сам байкар. У деяких байках вбачали натяки на тогочасних письменників, що завдавало авторові чимало прикрощів.

ОСЕЛ-ФЛЕЙТИСТ

Не збиравсь байок писати,
Честі слово,
Вийшла байка, так сказати,
Випадково.

Біля лугу, біля хати
Випадково
Тихо брів Осел вухатий,
Честі слово.
Гляне — флейта. Гарна дуже,
Честі слово.
Загубив пастух байдужий
Випадково.
Зацікавився вухатий
Випадково,
Захотілось йому грати,
Честі слово.
Підійшов, дмухнув тихенько
Випадково,
Флейта писнула ніжненько,
Честі слово.
Хоч не був Осел талантом,
Честі слово,
Став відомим музикантом
Випадково.

Так і в нас з Ослом буває,
Честі слово:
В музиканти потрапляє
Випадково.

ЯЩЕ

Був острівець в далекій стороні.
Як звався? Байдуже те мені.
Факт — скривдив бог природу:
Курей там не бувало зроду.
Та ось якийсь-то мандрівник
Привіз на острів свій пташнк,
І кури кудкудакали звабливо.
Поживна і смачна
З'явилась новина.

Яєчко — диво!

І жителі покинули роботу,
Бо мають лиш одну турботу:
Віддати належне вмілості й знанню
І найсмачніше вигадать меню.
Той подає ідею: яйця некруті
Засвоюються краще в животі;
А той пораду дав буфету —
З яєць робить котлету;
Тому не хочеться котлет —
Давай йому омлет!

Один хитрун усіх перевершив:
Він гоголь-моголь із жовтків зробив...
Всі у вигадники пошились,
Та всі кінець кінцем
Злиденними зробились,
Спокушені яйцем.

БІЛКА І КІНЬ

Піддавшись волі острогів, узди,
В галопі Кінь літав на полігоні

Сюди-туди,

Туди-сюди,

Гадав: так можуть тільки коні.

Не здивував тим Білочку швидко:

— Ти вітром легкокрилим

В азарті смілім

Показуєш дива в аллюрі й на скаку,

Але і я таку

Являю вдачу

Гарячу:

Кручусь,

Верчусь

Сюди-туди,

Туди-сюди,

Бо жвава,

Рухлива,

Цікава,

Смілива...—

Кінь зупинився, тяжко-тяжко диха

І каже Білці стиха:

— Кручусь,

Верчусь,

Із вітерцем навпередін біжу

Бадьоро й сміло,

Бо я господарю служу.

А ти, яке ти робиш діло?

Тобі ніхто ніколи і ніде

За труд твій дяки не складе.

Людина є: річки ллє поту —

Її не хвалять за пусту роботу.

ВЕДМІДЬ, МАВПА І СВИНЯ

Ведмедя знаєте? Мишкá?
На ярмарках
Танцює тропака;
Хиляється, підскакує і вигинає спину;
Хотів би перевёршити людину.
— Тож як мої підскоки, як хода? —
Питає Мавпу вчену.—
Що вийшло в мене?
— Погано! — та йому відповіда.
— Невже? — Ведмідь наїжився,
серйозний.—
Я ж елегантний, граціозний,
Зразок культури, краси.
Мабуть, не тямиш ти...—
Ту мову слухала Свиня.
Промовила без сміху:
— На танці на твої дивилась би щодня,
Переживала б радісну утіху! —
Замислився Ведмідь: — От в чім журба!
Не схвалює мудрець — добро хіба?
А дурень вихваля — то вже ганьба!

ЖАБА І КУРКА

Ж а б а

— Чого кричиш, немов тебе хто коле?

К у р к а

— Знесла яйце і тішусь на весь світ.

Ж а б а

— Овва! Не раджу чванитись ніколи.
По десять би за день впродовж десятка
літ —

То б інша річ! Тоді й кричать була б
підстава,

Бо десять в день — то слава!

От я: кричу щодня, аж голосна

Над ставом розлягається луна!

К у р к а

— Закрий-но писок! Досить в тебе крику,
А я господарці даю корість велику!

ЕРУДОВАНИЙ БАГАЧ

Багач побудував помпезний дім.
Хвалився усім:
— Я дім новинами прославлю —
Бібліотеку в нім поставлю
Таку, що світ про неї загуде:
Такої не було ніде! —
Багач — хитрун на всю округу:
Щоб дешевенько обійшлось,
Він недоспав, а вигадав якось,
Вчинив над книгами наругу:
Імітував книжок з півста —
З малюнками поставив палітури
З картону й шкури,
А в палітурах — Пустота!

Такі й у нас
Є ерудити хитрі:
Замість пшона
Нам пустоту товчуть в макітрі.

АРХІТЕКТОР-МУДРИЙ

Будуються усі — і бідний, і багатий.
Чому Кузьмі не збудувати хати?
Кузьма — багач. Вигадник наш Кузьма:
— Збудую дім, ніде таких нема!
Нехай коштує це не сто й не двісті,
Не тисячу, не три й не п'ять.
Здивуються всі славні зодчі в місті,
Як буде дивовижею мій дім стоять! —
Наш славний архітектор
Твердий підмурок ставить:
— Це новина! Ефект,
Який мене прославить!.. —
Пілястри, ордери, колони, маскарон —
З будов старовини. Розписано фронтон.
Хай бачать всі, який господар дому —
Славетний будівник, вигадник всім
відомий... —
Стоїть чудацький дім, що збудував Кузьма!
І справді: не хотів таких би і дарма!
Та люд на посміх підніма
І витівку і хату:
— Каптан строкатий!

Кузьма у будівництві втратив смак,
Мов той поет, що творить чудасію:
В сучасний твір прадавніх слів насіяв,
Немов старих латок нашив на новий фрак.

ІГНАЦИ КРАСІЦЬКИЙ

1735—1801

Видатний представник прогресивної польської культури XVIII ст., талановитий письменник епохи Просвітительства в Польщі, Ігнаци Красіцький був автором першого польського роману нового часу «Пригоди Миколая Досвядчинського» та героїко-комічних поем «Мишоїда» і «Монахомахія». У романі висміяні аристократи, що паразитують на тілі народу, їх байдужість до суспільних справ, а сатиричне вістря поем спрямоване проти неуцтва і далеко не праведного життя польського чернецтва. Широкої слави зажили байки польського сатирика. Зібрані вони у книгах «Байки та приповідки» і «Нові байки». Для них характерні викривальні тенденції. Написані легким віршем, дотепно й жваво, байки полонили не тільки польського читача. Вони поширилися і серед інших народів. Український поет П. Гулак-Артемівський переклав і переробив п'ять його байок (з чотирирядкової байки «Пан та Собака» зробив казку на 183 рядки), Л. Боровиковський працював до п'ятдесяти сюжетів польського байкаря.

На Україні в 1970 році вийшла книжка байок і приповісток І. Красіцького у перекладі М. Годованця.

СТАРИЙ ПЕС І СТАРИЙ СЛУЖНИК

Покіль зайців ловив, носив качок із ставу,
Гончак у пана мав і ласку, й добру славу.
Постарівсь добрий Пес, до служби став

негідний —

Пішов до бидла в двір і жив під плотом,
бідний.

Колись і пан ласкав, хвалили панські гості;
Тепер старий Служник йому жбурляє кості.

ОСЕЛ І ВІЛ

Шукав Осел у спеку прохолоди.

Помітив: розлились в долині води,
Волів женуть купати до води.

Осел собі пристав до череди:

— Господар, бачу я, про вас клопоче?

— Про себе дбає він: нас різать хоче.

ВІВЦЯ І ВІВЧАР

Вівчар стриже Вівцю: — Добра тобі бажаю
І кожен рік стрижу, всіляко догоджаю,
Ти ж мекаєш одне, що доживаєш дні...
— А з чого твій сіряк, скажи мені!

ПРИЯТЕЛЬ

Благав Дамон дружка: — Арісте, поможи,
Як мій найкращий друг, в потребі послужи:
Ірину я люблю, освідчився, чекаю,
Вона й батьки мовчать, щó думають — не
знаю. —

Аріст йому на те: — Мою ти знаєш дружбу.
Люблю тебе давно, охочий стать на службу... —
І давній друг подавсь. Дамону прислужився:
Пішов і закохавсь, освідчивсь, одружився.

КОРОЛЬ І ПИСАРІ

Якийсь новий король, що був собі з
примхливих,
Звелів подать реєстр розумних і щасливих.
Розумних склали спис — реєстр везли на возі;
Щасливих не знайшлося ні дома, ні в дорозі.

ЛИС МОЛОДИЙ І СТАРИЙ

Лис молодий хваливсь, що пишна шерсть
росла.
— Ех ти! Мисливського не знаєш ремесла, —
Бувалий Лис йому: — Оте нас саме й губить.
Мисливець — не простак: він пишну шкуру
любить.

ВОВК І ВІВЦІ

Хоч прикро, а терпи. Хоча й болить — не
плач.

Вся справа лиш у тім, чи добрий ти тлумач.

Домовивсь якось Вовк про шкуру з Овечка́ми.
Погоджена була умова й з Баранами.

Вовк завжди виграє (фортунить мацапурі!):
Щоденно шкура є (звичайно, й те, що в шкурі).

Спокійні Овечкі: підписано папір,

Додержить всіх умов той пажерливий звір.

Минув короткий час. Аж раптом серед дня

Той, що бажав лиш шкур, вхопив гладке ягня.

Овечки в крик: — Ганьба! Порушена

умова! —

А Вовк їм: — Про ягня в умові ані слова! —

Вовк ухопив вівцю. Кричать: — Не Вовк —
загуба!

— Я, сестри, ні при чім, сама полізла в
зуби. —

У лісі серед дня дві ярки розірвав,

А каже: — То не я! Я тільки помагав... —

Отак понищив Вовк отару стоголову,

Бо з погляду свого тлумачив він умову.

БАРАН, ВІДДАНИЙ НА ОФІРУ

Радів Баран, гадав: то щастя йде до нього —
Убрали у вінки, позолотили роги.

Та Барана взяли. Жерці з ножами йдуть,
То значить — в пишній храм на жертву

поведуть.

В очах і світ погас, погіркла слина в роті:

Не помогли вінки і роги в позолоті.

КОНИ

Кінь Верховий зустрів Степового.
Сказав: — Нещасний, брате, ти єси!
Живеш немов дикун. Не здатний ні до
чого.

От ти мене гарненько попроси,
Навчу, як через рів стрибати,
Як зайця, доганяти,
Як вершника носить,
Як слухатись узди...—

Говорить Степовик: — О, тільки б то біди!
Не знаю я цього, та вчить не попрошу.
Гаразд, що на собі нікого не ношу!

АРГАМАК І ДИКИЙ ЖЕРЕБЕЦЬ

Під вершником гуляв, іржав і землю бив
Веселий Аргамак в золоченім наряді.
А дикий Жеребець, що дуже степ любив,
На травах випасавсь. Ось зблизилися,
раді.

Промовив Аргамак: — Життя моє
утішне:

І золота узда, й сідло моє розкішне!
А ти — немов дикун, ніяково й казати.
— Але без вершника усе це не дістати?
— То так. Без вершника і жити нам
огидно.—

Одмовив Жеребець: — І по тобі це видно.
Жить в розкоші — гаразд, але одна біда:
Узда хоч золота, а все-таки узда!

ЛАГІДНИЙ ЛЕВ

Брехня — і недостойна, і не гречна.
А правда — при дворі річ небезпечна.
Лев смирно сів,
Критикувать себе звелів.
Говорить Лис: — Ти, царю, дуже винний:
До зла примирний, з лютим
доброчинний! —
Вівця й собі: — Ти шкуродер!
— За правду дякую! — Вівцю в кущах
роздер.

СУСІДСТВО

Вродило б урожай хазяйське поле
(Грунт добрий був, не ораний ніколи),
Так поруч жита глід колючий жив,
Він урожай безжально заглушив.

Зло — голод, війни — люті біди,
Та гірш нема напасника-сусіди!

ЛАКЕЙ І СУКНЯ

Щоб Сукню чистити, узявсь Лакей до
прута.

Злякалася: — Невже добро моє забуто? —

Лакей відвіда: — Тому я взявсь за
дрюка,

Що забруднилась ти. Бач, он яка пилюка!

Тріпачка хоч гірка, але й не без користі:

Коли брудних не бить,— вони не будуть
чисті.

СКУПАР

— Повішуся! — Скупар об поли бився.—

Десь клятий таляр загубився! —

Та за віршовку треба гріш покласти.

Він вирішив віршовку вкрасти.

Скупар піймавсь. За ґрати посадили,

До смерті дурня присудили.

Народ — той тішиться, той співчува:

— За що погинеш, клята голова?

— То щастя: вмру я без витрати! —

Сказав Скупар крізь ґрати.

П Р И М І Т К И

Творча спадщина Микити Павловича Годованця (1893—1974) в розумінні ідейно-тематичному і художньому багата й різноманітна. Це визначається його життєвою біографією, суспільними обставинами, за яких доводилося працювати, особливостями його таланту, характеру, вдачі.

Початок творчого шляху М. Годованця припадає на переддень першої світової війни. 1913 року він опублікував свої перші ліричні та гумористичні вірші (у київській газеті «Маяк»), продовжував удосконалювати, відгранювати поетичне слово і вже 1920 року за дорученням політвідділу 41-ї стрілецької дивізії переклав кілька творів гострого, політично-бойового «червоного» сатирика, виданих тоді ж окремою збіркою — «Дем'ян Бідний. Байки і вірші».

У 20-ті роки М. Годованець працює в школі, в редакції вінницької газети «Червоний край», у редакціях інших періодичних видань, продовжує літературну працю і входить до вінницької філії літературної організації «Плуг», видає першу збірку своїх оригінальних творів «Незаможник Клим» (1927). Далі, буквально протягом кількох років, молодий літератор Годованець виступає зі збірка-

ми байок «на злобу дня» — «До добробуту і культури йдіть, розбивши злиднів мури» (1928), «Парася на парастасі» (1929), «Будяки», «Довгоносики», «У колектив!» (1930), «Трактор і Рало» (1931), «Байки» (1932).

Після вимушеної тривалої перерви в творчості (припадає на час порушення ленінських принципів законності) М. Годованець у 50-ті роки віддається активній, плідній роботі в улюбленій галузі байкарства. Виходять книжки його оригінальних творів, як-от: «Байки» (1957), «Осел на хаті» (1958), «Байки» (1960), «Заяча математика» (1961), «Вужі під яслами» (1963) та ін., збірки переспівів і перекладів із зарубіжних байкарів. Творчі здобутки автора, зокрема переспіви і переклади з Езопа «Ріка мудрості» (1964), здобули широке визнання з боку критики, а згадана книжка була справедливо оцінена як «перша спроба в українській літературі дати більш-менш повну збірку байок за сюжетами легендарного основоположника світової байки» (див.: В. Косяченко, у кн. «Українська радянська байка». К., «Рад. письменник», 1966, с. 237).

У збірках М. Годованця повоєнного періоду широко представлені різні за художньою формою та ідейно-тематичною, проблемною спрямованістю зразки його творчості — байка сатирична і гумористична, алегоричний жарт, байка лірико-монологічна і байка-діалог, поетична мініатюра, художньо опрацьовані народні жарти, переспіви, переклади, переробки зі спадщини інакомовних авторів тощо. Найповніше творчість українського поета-байкаря подана у двотомному зібранні «Байки» (1968) та в одностомнику «Байки зарубіжних байкарів у переспівах та перекладах Микити Годованця» (1973). Готуючи ці книги до друку, автор

надавав великого значення таким питанням, як дотримання тематично-хронологічного принципу в розташуванні творів, їх датування, коментування, пояснення (у випадку з переспівними та перекладними байками) особливостей і місця зарубіжних байкарів у світовому літературному процесі.

Здійснювані байкарем принципи і вимоги стосовно видання своїх творів належно враховувалися упорядником при підготовці нового, посмертного, «вибраного» з його творчої спадщини, що виходить у серії «Бібліотека поета». Найперше ми орієнтувалися на двотомне видання його «Байок» (1968) і одностомне переспівів і перекладів «Байки зарубіжних байкарів». Як і в них, у цьому виданні оригінальні байки розміщено за шістьма проблемно-тематичними розділами, у межах яких дотримано хронологічне їх розташування. Принцип подачі переспівів і перекладів застосовано такий, якого дотримувався і сам автор,— історико-індивідуальний (хронологічно-індивідуальний). Як і в одностомнику переспівів і перекладів, тут подаються невеличкі за обсягом розповіді Годованця — байкаря і дослідника — про зарубіжних авторів, про їх внесок в історію байки, про раніші спроби інших українських авторів у освоєнні їхньої спадщини тощо. Далі пропонується вибір окремих творів зарубіжних митців у інтерпретації М. Годованця.

Потребує пояснення і таке питання. М. Годованець не вважав за потрібне датувати кожен із своїх переспівів і перекладів. З огляду на це, твори у відповідних розділах і в нашому виданні не датуються, хоча, на думку упорядника, є сенс у тому, щоб хронологічно позначити період Годованцевої праці над інакомовною байкою.

Уже в книжці 1957 року «Байки» автор подав

розділ «Езопові байки», до якого ввійшла добірка з десяти творів «Павлові добавки до Езопової байки» (п'ять із них як оригінальні спроби «застосування» давньої байки до сучасності подано в цьому новому виданні). Таким чином, автор переспівів і переробок уже в середині 50-х років працював над байками Езопа. І другий факт — безпосереднє свідчення самого українського митця. В дарчому написі на надісланому авторові цих рядків своєму однотомникові він зазначив: «Несу Вам в дар свою книгу — плід шістнадцяти років життя і праці — «Байки зарубіжних байкарів». Микита Годованець. 14. X. 73». Од середини 50-х років і, по суті, до останніх днів життя український байкар працював над творчістю античних, епохи Відродження і XIX ст. зарубіжних байкарів.

У книзі подано фотоматеріали з домашнього архіву родини М. П. Годованця. Упорядник висловлює щиру подяку за сприяння в підготовці видання вибраних творів М. П. Годованця дружині покійного Серафимі Іванівні та синові Анатолієві Микитовичу Годованцям.

Іван Зуб

З М І С Т

Зуб Іван. Байка любить завзятий труд . . . 5

БАЙКИ

Сміх на службі

Сатира	33
Кручений Панич і Лозина	34
Бородавка	36
Віслюк і Кінь	37
Ведмідь	38
Корова в просі	39
Осел із дзвоником	40
В громадському садку	41
Як вони вола ділили	42
Лисиця без хвоста	43
Ремонт на ходу	44
Хориста	45
Соловей у приймах	46
Хрін і Морква	48
Соловей у відставці	49
Сміх на службі	50
Трутень-головач	51
Заяча математика	52
Освідчення	53

Вечірня пригода	54
Афродіта і Мом	55
Цвіркун	57
Зелений Осел	58
Ріка	59
На святі лісовім	60
Список на премії	61
Шакал	62

Любов до рідного — могутнє диво

Голуб і Лелека	63
Два Сичі	64
Василик	65
Сірко	66
Ведмідь і Бджоли	67
Гуляка	68
З великої любові	69
Ослиця в квітнику	70
Грішна кома	71
Гава на цямрині	72
Лелека і Голубка	73
Качур	74
Одуд	75
Не та наука	76
Вороня	77
Лисиця	78
Ослячий талісман	79

Їх держить за рукав старе

Ягня	80
Віл і Куріпка	81
Рушник і Муха	81
Віл	82
Охрім	83
Півник	84
Смерть не жде	85

Галасуни	86
Хомин спадок	87
Киця з бантиком	88
Віл у біді	89
Рожа	90
Горличка і Дятел	91
Невдале сватання	92
Ненависть — як любов	93
Буйволи	94
Сумнівна перемога	95
Свиня образилась	96
Догідливий Барбос	97
Філософ	98
Мертва Сорока	99
Порсята	100
Заступник	100

На словах — шовк, на ділі — вовк

Максим і Павло	101
Соловейко та Свиня	103
Ворота	104
Осот	105
Слова і діла	106
Перебудова	107
Лисича стратегія	108
Град	109
Дрібненькі зуби	110
Господар і Пес	112
Заць у лисичій шубці	113
Дятел і Сорока	114
Як ледачого продавали	115
Котяча совість	116
Кінь і Посмітюха	117
Горобець із-під стріхи	118
Ведмідь і Гадюка	119
Голосна Папуга	120

Бульки	120
Розмова про щастя	121
Верблюд у Москві	122
Тигр і Жаби	123
Заздрісне око	124
Даремний переляк	125
Прудкий Віслюк	126
Перекинчики	126
Лев умирає	127
Дядько Пень	128

Їх шлунок — усьому мірило

Хома	129
Дронт	130
Премія	131
Штати	132
В гостині у Шпака	133
Ласочка і Лисиця	134
Брехун і Мовчун	135
Два Рябки	136
Кожух	137
Кінь і Осел	138
Сак і Підсак	139
Мозолі	140
Невпопад	141
Моє діло — сторона	142
Вужі під яслами	143
Буває дружба всяка	144
Поганки	145
У Лева на балу	146
Святе серце	147
Кіт на груші	148
Лисиця-іменинниця	149
Краса і ковбаса	150
Дружок	151

Талант і Мужність

Фагот і Рояль	152
Героним	153
Незручний талант	154
Батько з Сином та Ішак	155
Соловей, Щиголь і Зозуля	156
Синок Сатирика	158
Дзеркальце	159
Люб'язний староста	160
Непристойний Іжак	161
Серед весняного гомону	162
Брусок і Ніж	164
Брильянт	165
Хоробра Жона	165
Алмаз	166
Байкар	166
Свідок	167
Талант і характер	168
Вірний друг	169
Стіл і Крісло	170
Мудрий Заєць	171
Сусідська допомога	172

ПЕРЕСПІВИ

Павлові добавки до Езопової байки

Лисиця і Вовк	175
Жаби і Сонце	177
Дідова смерть	178
На суді	179
Бідак і Божок	180
<i>Езоп. VI ст. до н. е.</i>	182
Ріка Мудрості	185
Лисиця і Крук	186

Бик і Козел	187
Коваль та його Пес	188
Мурахи і Стрибунець	189
Воли і Вівці	190
Надія	191
Осел на хаті	192
Чередник і Лев	193
Дорожня Жабка	194
Собака і Заєць	195
Син Зевеса	196
Черепаха і Зевес	197
Вовк та Ягня	198
Одчайдушна Галка	199
Кішка, перетворена на жінку	200
Комар і Віл	201
Коза і Пастух	202
Калитка з грішми	203
Кіт і Півень	204
Епілог	205

Плугарх. Бл. 46 — бл. 127 н. е.

Дарунок Скорботи	206
Корольок і Орел	207
Яструб і Пташенята	207

Федр. Бл. 15 до н. е.— перша пол.

I ст. н. е.	208
Сократ і друзі	210
Хитрий Комар	210
Муха і Віл	211
Павич і Юнона	211
Труд і відпочинок	212
Езоп і Базіка	212
Чванькуватий Борець	213
Езоп і Забіяка	213

Доля людська	214
Вовк і Вовченята	214
Правдивий і Брехливий	215
<i>Бабрій. Поч. II ст. н. е.</i>	216
Мудра відповідь	218
Осел і Лев	218
Крила дружби	219
Муштровані Мавпи	219
Верблюди	220
Вовк-зрадник	220
Виноградар і боги	221
Старий батько і Сини	222
Левина шкура	223
Хлопчик-брехунець	223
Людина, Кінь, Бик і Собака	224
<i>Байки із збірника «Ромул»</i>	225
Птахи і Зозуля	226
Учитель Цап і Вовк	226
Яструб, Орел і Горобець	227
Заєць і Олень	227
Галка і Пес	228
Мудрець і його Син	229
Кіт-єпископ	229
Собака і Вовк	230
<i>Леонардо да Вінчі. 1452—1519</i>	231
Бритва	233
Думка про Краплину	233
Думка про вино	234
Думка про Сніг	234
Думка про Язик	235
Мирт, Лавр і Груша	235

Погірдлиий Клен	236
Плодове Дерево	236
Устриця, Щур і Кіт	237
Дикий Виноград	237
Миша, Ласиця і Кіт	238
Осел на Льоду	238
<i>Жан де Лафонтен. 1621—1695</i>	<i>239</i>
Молочниця і глечик	241
Похорон Левиці	242
Звірі під час чуми	244
Вовк і Лисиця	246
Чапля	247
Смерть і Дід	248
Щур і Слон	249
<i>Жан-П'єр Флоріан. 1755—1794</i>	<i>250</i>
Правда і Байка	251
Папуга	252
Пес і Кішка	253
Красуня	253
Леопард і Білка	254
Пугач і Голуб	255
Кокетка і Бджола	256
Кіт і Підзорна Труба	257
Кінь і Лошак	258
Фазанчик	259
Чижі і Щигля	260
<i>П'єр Лашамбоді. 1806—1872</i>	<i>261</i>
Старий Лев і Осел	262
Молодий Папуга	262
Король і Народ	263
Бабуся і Онучка	264
Порося	264
Курча, Лисиця і Собака	265

<i>Готгольд-Ефраїм Лессінг. 1729—1781.</i>	266
Езоп і Осел	267
Войовничий Вовк	267
Вовк на смертній постелі	268
Найстрашніший звір	268
Лисиця і Маска	268
Нікс Боденштром	269
Бик і Олень	269
Зразкове подружжя	270
Лисиця і Лелека	270
Подружня любов	271
<i>Томас де Гріарге. 1750—1791</i>	272
Осел-флейтист	273
Портрет Вельможі	274
Яйце	275
Білка і Кінь	276
Ведмідь, Мавпа і Свиня	277
Жаба і Курка	278
Ерудований Багач	279
Архітектор-мудрій	280
<i>Ігнаци Красицький. 1735—1801</i>	281
Старий Пес і старий Служник	282
Осел і Віл	282
Вівця і Вівчар	282
Приятель	283
Король і Писарі	283
Лис молодий і старий	283
Вовк і Вівці	284
Баран, відданий на офіру	284
Коні	285
Аргамак і дикий Жеребець	285
Хлопчик і Батько	286
Пан і Пес	286
Соловей і Щигля	286

Лагідний Лев	287
Сусідство	287
Лакей і Сукня	288
Скупар	288
Примітки	289

БИБЛИОТЕКА ПОЭТА

Никита Павлович Годованец

БАСНИ

Составитель *Иван Васильевич Зуб*

Киев, «Радянський письменник», 1987

(На украинском языке)

Портрет автора — малюнок художника *М. Грузберга*

Редактор *О. В. Луцій*

Художник *М. П. Вуек*

Художній редактор *Н. В. М'яковська*

Технічний редактор *Л. Д. Макаруч*

Коректор *Т. С. Март*

Информ. бланк № 2178

Здано на виробництво 22.04.87. Підписано до друку 06.07.87. БФ 22324. Формат $70 \times 90^{1/32}$. Папір друкарський № 1. Гарнітура шкільна. Офсетний друк. 9,5 фіз.-друк. арк. + 4 вкл., 11,41 ум.-друк. арк., 11,41 ум. фарб.-відб., 10,45 обл.-вид. арк. Тираж 16000 пр. Зам. 671-7. Ціна в оправі 1 крб 20 к.

Видавництво «Радянський письменник»,
252054, Київ-54, вул. Чкалова, 52.

Львівська книжкова фабрика «Атлас»,
290005, Львів-5, вул. Зелена, 20.

Годованець М. П.

**Г59 Байки /Редкол.: Драч І. Ф. та ін.;
Упоряд., вступ. ст. та приміт. І. В. Зуба.—
К.: Рад. письменник, 1987.— 302 с.
(Б-ка поета).**

До книги Микити Годованця (1893—1974) — відомого майстра сатири і гумору, одного із зачинателів української радянської байки—ввійшло все краще з його творчої спадщини.

В оригінальних байках дотепно, з іронією і сатиричною гостротою висміюються носії антинародних поглядів і звичаїв.

Г 4702590200-120 100.87
М223(04)-87

84Ук7-5

1872

1872

